

EVALUATIE OPHEFFING BORDEELVERBOD

De sociale positie van
prostituees 2006

- eindrapport -

Helga Dekker
Ruud Tap
Ger Homburg

Amsterdam, augustus 2006
RegioPlan publicatienr. 1382

RegioPlan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: 020 - 5315315
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door RegioPlan Beleids-
onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk
Onderzoek- en Documentatiecentrum van het
Ministerie van Justitie.

VOORWOORD

In oktober 2000 is de wetwijziging van kracht geworden waarmee het bordeelverbod is opgeheven. Een van de achterliggende gedachten van de wetwijziging is dat, door het aanbrengen van een scheiding tussen strafwaardige en niet strafwaardige vormen van exploitatie van prostitutie, de prostitutiebranche kan worden gesaneerd en ontdaan van criminele randverschijnselen en dat tegen uitbuiting in de prostitutie kan worden opgetreden. De wetwijziging is al in een vroeg stadium, in 2002, onder regie van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie, in een zestal deelonderzoeken geëvalueerd. Het bleek toen nog te vroeg om uitspraken over de effecten van de wetwijziging te doen.

Nu, in 2006, is de tijd rijp om opnieuw te evalueren. Er zijn gelijktijdig drie deelonderzoeken uitgevoerd, in opdracht en onder begeleiding van het WODC. Hierbij zijn drie terreinen onderscheiden, die elk onderwerp zijn van een deelonderzoek: gemeentelijk beleid, illegaliteit en uitbuiting in de prostitutiebranche en de sociale positie van prostituees in de vergunde sector. Het onderzoek naar de sociale positie van prostituees is uitgevoerd door Regioplan. De andere twee deelonderzoeken zijn verricht door DSP-groep en Intraval en hebben geresulteerd in de volgende rapportages:

- Evaluatie opheffing bordeelverbod; gemeentelijk beleid, door: S. Flight, P. Hulshof, P. van Soomeren, P. Soorsma, (DSP-groep)
- Verboden bordelen, Evaluatie opheffing bordeelverbod: niet-legale prostitutie, door S. Biesma, R. van der Stoep, H. Naayer, B. Bieleman (Intraval)

Er is een consoliderende rapportage van het WODC.

Voor u ligt het rapport van het deelonderzoek naar de sociale positie van prostituees in de vergunde sector. Bij de uitvoering zijn een groot aantal personen betrokken geweest, als respondent, als expert, als interviewer of als onderzoeker.

We bedanken allereerst de 354 prostituees en de 49 exploitanten die ons in interviews te woord hebben gestaan en die het onderzoek mogelijk hebben gemaakt. Tevens bedanken we deskundigen bij verschillende instellingen die ons hebben geholpen met informatie over de sector of bij het vinden van respondenten. We vermelden speciaal medewerkers van GGD-en en politiekorpsen in een groot aantal gemeenten.

Onze interviewers en de medewerkers van MCA Communications onder leiding van Rinske van Duifhuizen werkten hard om de interviews goed en tijdig uit te voeren. Leonie Jansen zorgde voor de lay out van het rapport. Het onderzoek komt voor rekening van Helga Dekker en Ruud Tap. Henk-Jaap Batelaan en Sanne Hissel namen een deel van de dataverzameling voor hun rekening.

Het onderzoek is namens de opdrachtgever begeleid door een commissie, die actief heeft meegedacht over keuzes in het veldwerk en in de analyse. De begeleidingscommissie bestond uit:

Mw. dr. Joanne van der Leun (Universiteit Leiden, voorzitter)

Mw. drs. Annelies Daalder (WODC)

Mw. drs. Sasja Hulscher (ministerie van Justitie)

Dhr. drs. Ton Janusch (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid)

We hopen dat het onderzoek een goede bouwsteen vormt voor de beoordeling van de effecten van de opheffing van het bordeelverbod.

Amsterdam, juli 2006

Ger Homburg, projectleider.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Doel en vraagstelling.....	1
1.2	Opzet onderzoek.....	3
1.3	Respons.....	6
1.4	Non-respons en representativiteit.....	9
1.5	Leeswijzer en context.....	11
2	Arbeidsgeschiedenis	13
2.1	Arbeidsachtergrond.....	13
2.2	Mobiliteit prostituees.....	17
2.3	Samenvatting.....	22
3	Arbeidsvoorwaarden	25
3.1	Arbeidsrechtelijke positie.....	25
3.2	Inkomsten.....	26
3.3	Belastingen.....	29
3.4	Samenvatting.....	30
4	Arbeidsrelatie	33
4.1	Zelfstandigheid.....	33
4.2	Autonomie en steun.....	36
4.3	Positie exploitanten.....	38
4.4	Samenvatting.....	42
5	Arbeidsomstandigheden en gezondheid	43
5.1	Arbeidsomstandigheden.....	43
5.2	Gezondheid prostituees.....	47
5.3	Samenvatting.....	49
6	Ontwikkelingen in de sector	51
6.1	Aanbod – aantal prostituees.....	51
6.2	Vraag – aantal klanten.....	52
6.3	Externe contacten.....	54
6.4	Voor- en nadelen van de wetwijziging.....	56
6.5	Loondienst?.....	62
6.6	Samenvatting.....	63
7	Ontwikkeling sociale positie en de toekomst	65
7.1	Ontwikkeling sociale positie sinds 2001.....	65
7.2	Wensen ten aanzien van de toekomst.....	69
7.3	De toekomst van de sector.....	73
7.4	Samenvatting.....	77

8 Samenvatting en conclusie	79
8.1 Wetswijziging en evaluatie	79
8.2 De sociale positie van prostituees.....	81
8.3 Het belang van aspecten van de arbeidspositie	83
8.4 Exploitanten en arbeidsverhoudingen.....	84
8.5 Ontwikkelingen sinds 2001.....	84
8.6 Sociale positie en wetswijziging	85
8.7 Knelpunten	86
Literatuur	87
Bijlagen	89
Bijlage 1 Steekproeftrekking.....	91
Bijlage 2 Vragenlijst prostituees	93
Bijlage 3 Vragenlijst exploitanten	109

1 INLEIDING

De opheffing van het bordeelverbod in 2000 had tot doel de vrijwillige prostitutie te reguleren, onvrijwillige prostitutie tegen te gaan en misstanden te bestrijden. Sanering en decriminalisering, gekoppeld aan een adequate handhaving, zouden prostitutie tot een meer normale economische branche moeten maken. Om na te gaan of de beoogde effecten in de praktijk worden gerealiseerd, is voorzien in een uitgebreide evaluatie. Deze is uitgevoerd in 2001/2002. Toen bleek het echter nog te vroeg om uitspraken over de effecten van de wetwijziging te kunnen doen, onder andere omdat het bestuurlijke traject van beleidsformulering, vergunningverlening en handhaving op lokaal niveau nog niet was geïmplementeerd (Daalder, 2002). Wel werd duidelijk dat er knelpunten bestaan, die onder andere zijn verwoord in het plan van aanpak Ordening en bescherming prostitutiesector (Ministerie van Justitie, 2004b).

In 2006 is opnieuw een evaluatieonderzoek uitgevoerd. De evaluatie bestaat uit drie deelonderzoeken naar respectievelijk gemeentelijk beleid, illegaliteit en uitbuiting in de prostitutiebranche en de sociale positie van prostituees. Regioplan heeft het deelonderzoek naar de sociale positie van prostituees uitgevoerd.

1.1 Doel en vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het verschaffen van informatie over de sociale positie van prostituees in het licht van de opheffing van het bordeelverbod.

Probleemstelling

De probleemstelling van het onderzoek is als volgt geformuleerd:

- Wat is de stand van zaken omtrent de sociale positie van prostituees in Nederland?
- Wat zijn de resultaten van de opheffing van het algemeen bordeelverbod?

Effecten van de opheffing van het bordeelverbod?

Het doen van uitspraken over de effecten van de opheffing van het bordeelverbod is niet mogelijk, omdat er geen goede vergelijkingssituatie bestaat. De wetwijziging is op één moment voor het gehele land van kracht geworden, zodat er geen controle- of vergelijkingsregio is. De vraag door welke factoren eventuele veranderingen zijn veroorzaakt, is daarom niet eenduidig te beantwoorden. Dit probleem zien we terug in het doel van het onderzoek: het gaat niet om het vaststellen van de effecten van de opheffing van het bordeelverbod, maar om het in kaart brengen van de stand van zaken. Daarbij is het wel zaak om een eventuele relatie met de wetwijziging plausibel te maken.

Onderzoeksvragen

De probleemstelling is in de volgende onderzoeksvragen uitgewerkt:

1. Wat is de positie van prostituees in de verschillende prostitutiesectoren met betrekking tot arbeidsverhoudingen, rechten en plichten, inkomen en sociale zekerheid, uitstap- en overstapmogelijkheden en welzijn en gezondheid?
2. Welk belang hechten prostituees aan de verschillende aspecten van hun arbeidspositie? Wat zijn daarvan de achtergronden?
3. Wat is de visie van exploitanten op de gebruikelijke arbeidsverhoudingen in de sector? Wat zijn daarvan de achtergronden?
4. Welke ontwikkelingen hebben zich in de sociale positie van prostituees ten opzichte van 2001 voorgedaan?
5. In hoeverre kunnen die ontwikkelingen plausibel met de wetswijziging in verband worden gebracht?

Het begrip sociale positie

De vraagstelling van dit rapport gaat voor een belangrijk deel over *de sociale positie* van prostituees. Het ontbreekt echter aan een duidelijke omschrijving van dit begrip. In het rapport uit 2002 over de sociale positie van prostituees, twee jaar na wetswijziging (Vanwesenbeeck et al., 2002), is dit begrip niet geoperationaliseerd.

Een van de doelen van de wetswijziging was de positie van prostituees te beschermen dan wel te verbeteren en de exploitatie van onvrijwillige prostitutie en prostitutie door minderjarigen (beter) te bestrijden. Het middel om dit doel te bereiken, is in grote lijnen het reguleren van de sector door het invoeren van een vergunningplicht voor bedrijven. Het reguleren van deze sector betekent dat ook de positie van de werkenden in deze sector gereguleerd moet gaan worden.

Om deze reden koppelen wij de operationalisering van het begrip 'sociale positie' aan het werknemerschap dan wel zelfstandig ondernemerschap zonder personeel. Het verrichten van arbeid speelt hierbij een centrale rol. Dit betekent dat sociale positie op de eerste plaats betrekking heeft op de positie van de prostituee in het arbeidsproces. De achterliggende gedachte is dat het participeren op de arbeidsmarkt de basis is voor het maatschappelijk functioneren en voor de maatschappelijke positie.

In de arbeidssociologie wordt de positie in het arbeidsproces, de arbeids-situatie, benoemd als 'kwaliteit van de arbeid'. Hiertoe behoren aspecten als: de inhoud van het werk, de arbeidsomstandigheden, de arbeidsvoorwaarden en de arbeidsverhoudingen (Mok, 1990).

De arbeidsverhoudingen worden vaak ook als een apart aspect gezien, omdat zij voor een belangrijk deel betrekking hebben op de relatie tussen werkgever en werknemer.

In dit onderzoek is niet geprobeerd systematisch de lijnen van deze arbeids-sociologische operationalisering langs te lopen. Dit is niet gebeurd, omdat voor dit onderzoek deels aangesloten diende te worden bij de studie uit 2002 en de

doelstellingen van de wetwijziging. De nadruk ligt op aspecten van de arbeidsverhoudingen (wel of geen gezagsrelatie) en de arbeidsvoorwaarden. Arbeidsinhoud, arbeidsomstandigheden en maatschappelijke positie komen als afgeleiden aan bod.

Afbakening

We richten het onderzoek op respondenten die werken in bedrijven die een gemeentelijke vergunning hebben om een prostitutiebedrijf te exploiteren.

We onderscheiden de vergunde prostitutiesectoren raamprostitutie, escort, clubs, privéhuizen en massagesalons.

Het onderzoek heeft een brede invalshoek, hetgeen impliceert dat zowel mannelijke als vrouwelijke prostituees en Nederlandse als niet-Nederlandse prostituees bij de informatieverzameling zijn betrokken.

1.2 Opzet onderzoek

Het onderzoek is gebaseerd op face-to-face-interviews met prostituees en exploitanten van prostitutiebedrijven.¹ Op voorhand werd gestreefd naar 360 interviews met prostituees en 48 interviews met exploitanten. Uiteindelijk zijn deze streefcijfers (vrijwel) gehaald: in totaal zijn 354 interviews afgenomen met prostituees en 49 met exploitanten.

Voor dit onderzoek bestond geen methode (zoals random selectie) om de respondenten zodanig te selecteren dat we van een representatieve steekproef kunnen spreken. Er is geen landelijk overzicht van alle prostituees in prostitutiebedrijven. Evenmin is er een landelijk bestand van vergunde prostitutiebedrijven, waaruit een (cluster)steekproef kan worden getrokken. Door de keuze voor een groot aantal respondenten en een zo goed mogelijke spreiding over gemeenten, landsdelen en sectoren (raamprostitutie, clubs, privéhuizen, escort en massagesalons) is ervoor gezorgd dat de steekproef een goede afspiegeling van een landelijk beeld vormt. Daarbij geldt dat we ernaar gestreefd hebben om respondenten uit de verschillende sectoren min of meer gelijkelijk in het onderzoek te betrekken. Er is dus sprake van stratificatie. De uitkomsten daarvan kunnen niet via weging naar een totale populatie worden vertaald, omdat de wegingsfactoren door het ontbreken van een landelijk steekproefkader onbekend zijn. De resultaten van het onderzoek moeten daarom per sector worden gezien. Anders gezegd: het beoogde landelijke beeld geldt per sector.

¹ In een aantal gevallen is niet met de exploitant zelf gesproken, maar met een bedrijfsleider of beheerder.

We zijn bij het selecteren van respondenten en het uitvoeren van de interviews als volgt te werk gegaan.²

a. Verdeling van de respons naar regio en sector

De verdeling van respondenten is met name gericht op een verdeling naar gemeentecategorieën (G4, middelgrote gemeenten 100.000+ en regio's), zo goed mogelijk gespreid over landsdelen. Voorwaarde voor de selectie van gemeenten was dat deze gemeenten met een vergunningssysteem voor de prostitutiesector werken.

In totaal hebben we bij zeventien geselecteerde gemeenten overzichten van vergunde bedrijven opgevraagd. Op basis van deze lijsten is een database samengesteld. Deze database bevatte in totaal 215 bedrijven die als escortservice, club, privéhuis of massagesalon opereren en daarbij een gemeentelijke vergunning bezitten. Daarnaast bevatten de overzichten van de verschillende gemeenten ook 217 vergunde raambedrijven.

Het aantal vergunde bedrijven bleek in veel gemeenten dermate klein dat het streefgetal van 360 prostituees verdeeld over vijf sectoren, verspreid over het land, in deze zeventien gemeenten naar verwachting niet gehaald zou kunnen worden. We hebben drie gemeenten toegevoegd aan onze steekproef en de database via diverse websites met 44 bedrijven uitgebreid.³ De database bevatte daarmee 259 bedrijven die actief zijn als privéhuis, escortbedrijf, club of massagesalon en 217 vergunde raambedrijven. Naar verwachting zou deze omvang van de vergunde prostitutiebranche in de twintig gemeenten voldoende zijn om de beoogde aantallen respondenten te bereiken.

b. Werving van respondenten

Sneeuwbal-
methode

De werving van prostituees voor de face-to-face-interviews is op verschillende manieren gebeurd. In eerste instantie gingen we uit van de 'sneeuwbalmethode'. We gingen ervan uit dat respondenten zichzelf voor een interview zouden aanmelden en dat andere respondenten zouden worden gevonden via respondenten met wie een interview werd gehouden. Omdat we vertekening door lange 'ketens' wilden voorkomen, werd de maximale lengte op vier respondenten gesteld. Dat hield in dat we minimaal 90 initiële respondenten moesten vinden. Om de respons te verhogen ontvingen prostituees een vergoeding van € 50 voor de medewerking aan een interview.

² Voor een verdere toelichting op de steekproeftrekking verwijzen we naar bijlage 1.

³ De oorspronkelijke zeventien gemeenten zijn Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Breda, Den Bosch, Den Haag, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Hilversum, Leeuwarden, Roermond, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht en Zwolle. De drie toegevoegde gemeenten zijn Deventer, Gouda en Lelystad. De bedrijven die buiten deze gemeenten om zijn geworven, zijn vooral escortbedrijven. Veel gemeenten verstrekken geen vergunningen aan escortbedrijven. Om voldoende interviews te kunnen realiseren zijn contactgegevens van escortbureaus via het internet verzameld.

Een aantal GGD-en en regionale politie-eenheden in onze selectie van gemeenten is om medewerking gevraagd om antwoordkaarten te verspreiden in de werkomgeving van prostituees. Ook is er een advertentie geplaatst op de website van prostitutie.nl, waarin medewerking werd gevraagd aan het onderzoek. In totaal zijn er op deze wijze zestien respondenten geworven.

Overzichten Omdat de gewenste respons op deze wijze niet gehaald zou worden, hebben wij een andere wervingsmethode toegepast. Met behulp van de contactgegevens in de database van vergunde bedrijven in de geselecteerde gemeenten is om medewerking gevraagd van prostituees die werkzaam zijn binnen clubs, privéhuizen, massagesalons en escortbureaus. Dit gebeurde soms telefonisch, soms bij een bezoek aan het adres. Hier ging in veel gevallen contact met de exploitant aan vooraf. Aan de exploitant werd dan gevraagd of er op een bepaalde dag prostituees in zijn bedrijf benaderd mochten worden voor een interview. Er is dus niet aan exploitanten gevraagd om prostituees te zoeken of voor te dragen voor een interview. Wel bleken exploitanten vaak al aan prostituees te hebben gevraagd of zij interesse hadden. Binnen één prostitutiebedrijf zijn maximaal vier prostituees geïnterviewd. Aan een deel van de exploitanten is gevraagd of ze zelf ook aan een interview wilden meewerken.

Voor de raamprostituees gold een andere aanpak. In de steden met een raamprostitutiegebied zijn onze interviewers langs de ramen gelopen en hebben direct aan de vrouwen medewerking gevraagd. Ook de escortsector vergde een aangepaste aanpak. Hier was alleen telefonisch contact vooraf mogelijk en was het niet mogelijk prostituees direct te spreken te krijgen.

c. Uitvoering van de interviews

De interviews met de prostituees werden aan de hand van een vragenlijst met deels open, deels gesloten vragen uitgevoerd door getrainde interviewers.⁴ In totaal werden twintig interviewers ingezet. Binnen de groep was voorzien in mogelijkheden tot het afnemen van interviews in verschillende talen (Nederlands, Engels, Duits, Spaans, Pools, Papiament). De interviews vonden grotendeels op de werkplek van de prostituees plaats in de privacy van een kamer, in de huiskamer of in een barruimte. In een enkel geval vonden de gesprekken op neutrale plekken plaats, of bij de prostituee thuis. De gesprekken duurden een half uur tot een uur, met een enkele uitschieter naar ruim twee uur.

De interviews met de exploitanten werden, eveneens aan de hand van een vragenlijst met open en gesloten vragen, uitgevoerd door de onderzoekers.⁵ Ze vonden vrijwel allemaal in de ondernemingen plaats en duurden gemiddeld anderhalf uur. Twee interviews werden op een neutrale plaats gehouden.

⁴ De vragenlijst prostituees is in bijlage 2 opgenomen.

⁵ De vragenlijst exploitanten is in bijlage 3 opgenomen.

Doordat in de ondernemingen waarvan de exploitanten werden geïnterviewd ook prostituees zijn bevraagd, hadden we de mogelijkheid om antwoorden onderling te vergelijken en ze te beoordelen op sociale wenselijkheid.

Gebleken is dat de antwoorden op een aantal (belangrijke) punten van elkaar afweken. We interpreteren dit als een aanwijzing dat prostituees zich, althans in zekere mate, vrij voelden om te antwoorden zoals zij dat wilden, en niet de opvattingen van een exploitant weergaven.

De interviews zijn gehouden in de periode februari tot juni 2006. De gesprekken zijn vervolgens gedetailleerd uitgewerkt, waarna de geschoonde gegevens in SPSS en Kwalitan zijn ingevoerd. Op deze wijze kon de informatie zowel kwalitatief als kwantitatief (beschrijvend) geanalyseerd worden.

1.3 Respons

Er zijn 354 interviews met prostituees en 49 interviews met exploitanten afgenomen. De interviews zijn op een enkele uitzondering na afgenomen in de vergunde sector. Van de 49 exploitanten beschikken 46 exploitanten over een vergunning en hebben er twee nog een vergunningaanvraag bij de gemeente lopen. Eén exploitant uit de escortsector bleek niet over een vergunning te beschikken. De respons is verdeeld naar regio (Noord, Oost, Zuid, G4 en overig Randstad) en naar sector (raamprostitutie, clubs, privéhuizen, escort, massagesalon).

In de vorige paragraaf is reeds gemeld dat, met uitzondering van de raamsector, voor de benadering van respondenten (prostituees en exploitanten) gebruik is gemaakt van een lijst van 259 prostitutiebedrijven, die actief zijn in een gemeente waar met een vergunningensysteem gewerkt wordt.

Bedrijven

Voor de interviews met prostituees zijn 99 bedrijven bezocht.⁶ In 29 van deze bedrijven is zowel met de exploitant als met een of meer prostituees gesproken.

Tabel 1.1 Respons bedrijven (exclusief raamprostituees of raamexploitanten)

Aantal bedrijven - interviews prostituees	70
Aantal bedrijven - interviews prostituees en exploitant	29
Aantal bedrijven - interviews exploitant	12
Totaal	111

⁶ Exclusief raamverhuurbedrijven. De verhuurbedrijven waren voor de interviewers moeilijk te identificeren.

Prostituees

De respons van de prostituees is als volgt verdeeld over sectoren en regio (tabel 1.2).

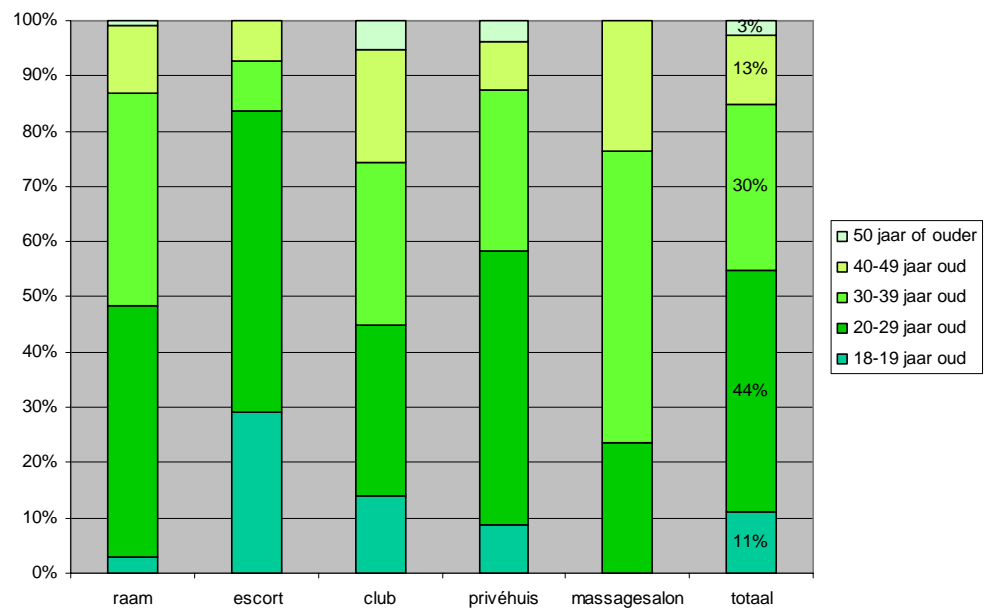
Tabel 1.2 Respons prostituees naar regio (n=354)

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal
G4	56%	78%	46%	54%	12%	55%
Overige Randstad	9%	9%	14%	6%	35%	11%
Noord: G, F, Dr	21%	6%	5%	2%	12%	9%
Oost: Gld, Ov	3%	7%	14%	13%	41%	11%
Zuid: NB, L	11%	0%	22%	25%	0%	15%
Totaal (n)	100	55	79	103	17	354

Geslacht In totaal zijn er 11 mannelijke prostituees geïnterviewd. Vrijwel alle respondenten (97%) zijn dus vrouw.

Leeftijd De meeste prostituees (44%) die wij gesproken hebben zijn tussen de 20 en 29 jaar oud (zie figuur 1.1). In de escortsector is de gemiddelde leeftijd het laagst: 29 procent van de prostituees is 18 of 19 jaar oud. In clubs werken de meeste vrouwen van boven de 40 jaar (25%).

Figuur 1.1 Leeftijd prostituee naar sector (n=354)

Van de respondenten is 60 procent niet in Nederland geboren (tabel 1.3). De grootste groep prostituees die niet in Nederland geboren is, komt uit Latijns-Amerika (onder meer de Dominicaanse Republiek en Venezuela).

Tabel 1.3 Respons prostituees naar geboorteland/streek (n=354)

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal
Nederland	17%	29%	46%	57%	77%	40%
Suriname	5%	22%	8%	6%	0%	8%
Antillen	8%	11%	3%	4%	6%	6%
Marokko	0%	9%	3%	0%	0%	2%
Thailand	5%	0%	8%	5%	12%	5%
West-Europa	5%	0%	6%	6%	0%	5%
Oost-Europa	19%	7%	10%	1%	0%	9%
Latijns-Amerika	28%	20%	10%	15%	0%	18%
Overig	12%	2%	8%	7%	6%	8%
Onbekend	1%	0%	0%	0%	0%	0%
Totaal (N)	100	55	79	103	17	354

Aantal jaar in Nederland	De niet-Nederlandse prostituees die hebben aangegeven wanneer ze naar Nederland zijn gekomen (n=203), zijn hier gemiddeld tien jaar. Gemiddeld zijn raamprostituees het kortst in Nederland en prostituees in massagesalons het langst.
Taal	Omdat de niet-Nederlandse prostituees hier gemiddeld al lang wonen, konden de meeste interviews in het Nederlands worden afgenomen. Twintig procent van de gesprekken met de prostituees is in een andere taal gevoerd. Het ging hierbij voornamelijk om interviews in het Engels en in het Spaans.

Exploitanten

In tabel 1.4 staat een overzicht van de respons van de exploitanten.

Tabel 1.4 Respons exploitanten naar regio (n=49)

	raam	escort	club	privé-huis	massa-gesalon	totaal
G4	12%	6%	12%	14%	0%	44%
Overige Randstad	0%	0%	2%	2%	2%	6%
Noord: G, F, Dr	4%	8%	2%	0%	2%	16%
Oost: Gld, Ov	2%	2%	4%	6%	4%	18%
Zuid: NB, L	0%	2%	2%	12%	0%	16%
Totaal (N)	8	9	11	17	4	49

In een aantal gevallen is niet met de exploitant, maar met een beheerder of bedrijfsleider gesproken. Ongeveer twee derde is man en veertig jaar of ouder. Negentig procent is in Nederland geboren.

Iets minder dan veertig procent van de exploitanten is aangesloten bij een exploitantenvereniging.

1.4 Non-repons en representativiteit

- Non-respons** Van de bedrijven die benaderd zijn, heeft ongeveer 34 procent meegewerkt. Het andere deel bestond uit:
- objectieve non-respons (28%). Dit zijn bedrijven die niet bereikt zijn, omdat de telefoon niet werd beantwoord, het nummer niet meer bestond, het bedrijf was opgeheven of omdat er niet open werd gedaan.
 - subjectieve non-respons (38%). In deze bedrijven is wel contact geweest met een exploitant of prostituee, maar heeft dat niet geresulteerd in een interview. In de helft van de gevallen ging het om de prostituee die aangaf niet mee te willen doen, omdat ze daar geen behoefte aan had. In een kwart van de gevallen waren het exploitanten die aangaven geen behoefte te hebben aan deelname (en daarmee ook beslisten over de deelname van de prostituees). In het laatste kwart gaven ofwel de exploitant ofwel de prostituee aan geen tijd te hebben om mee te doen.
- Scheefheid** De respondenten zijn uiteindelijk vooral geworven in bedrijven, waar de exploitant zijn toestemming voor deelname had gegeven.⁷ Door deze wijze van benadering zijn er drie mogelijke bronnen van scheefheid in het onderzoek:
1. weigeringen van exploitanten, met als mogelijk gevolg dat prostituees in bepaalde typen ondernemingen zijn ondervertegenwoordigd;
 2. selectie van prostituees, waarbij de exploitant er op enigerlei wijze zorg voor draagt dat alleen bepaalde respondenten met de onderzoekers in contact komen;
 3. beïnvloeding van prostituees, doordat zij worden geïnterviewd terwijl de exploitant daarvan op de hoogte is.
- Een vierde bron van scheefheid heeft weinig van doen met de steekproeftrekking:
4. de non-respons van individuele prostituees.

1. Weigeringen van exploitanten

Over de eerste bron van scheefheid kunnen we op grond van het verloop van het veldwerk geen uitspraken doen. Het parallelonderzoek van DSP (Flight et al., 2006) naar gemeentelijk beleid in de prostitutiesector laat zien dat er verschillen in naleving van vergunningsvoorwaarden in vergunde bedrijven

⁷ Ter nuancering: een groot deel van de exploitanten vond dat zij niet in de positie waren om te beslissen of de prostituees mee mochten doen. Wij vonden het wel nodig hun toestemming te vragen om hun bedrijf te bezoeken om de interviews af te nemen.

zijn, maar dat deze niet van dien aard zijn dat er veel vergunningen worden ingetrokken. Er zijn dus wel verschillen, maar die blijven binnen bepaalde (wettelijke) grenzen.

2. Selectie van prostituees

Over de tweede bron van scheefheid merken we op, dat de exploitanten naar onze waarneming geen moeite deden om bepaalde respondenten buiten beeld te houden. Interviews werden vooral gehouden met prostituees die op dat moment, volgens een gebruikelijk rooster, aanwezig waren, waarbij de beschikbaarheid verder werd beïnvloed door de aanwezigheid van klanten. In ongeveer de helft van de gevallen waren er vooraf afspraken met exploitanten gemaakt (met name bij de interviews buiten de Randstad). Weigeringen leken eerder bepaald door persoonlijke afwegingen bij prostituees dan door druk van een exploitant.

3. Beïnvloeding van prostituees

Met betrekking tot de derde bron van scheefheid melden wij dat ernaar gestreefd is de interviews zoveel mogelijk buiten de gezichts- en gehoorafstand van de exploitanten te houden, waardoor directe controle door de exploitanten niet mogelijk was. In ondernemingen waar zowel interviews met de exploitant als met prostituees werden gehouden, bleken antwoorden op vergelijkbare vragen op onderdelen uiteen te lopen. Wij concluderen daaruit dat de beïnvloeding door respondenten, zo die er al was, weinig effectief was.

4. De non-respons van individuele prostituees

Wat betreft de vierde bron van scheefheid hebben we op grond van waarnemingen van de interviewers de indruk dat een reden voor non-respons onder prostituees, naast minder relevante argumenten als 'geen zin' en 'geen tijd', angst voor herkenning en voor confrontatie met autoriteiten is. Daarnaast bleek er bij een aantal potentiële respondenten angst te bestaan dat er via contacten met onbekenden (i.c. de onderzoeker) op enigerlei wijze bij familieleden en bekenden (in het buitenland) bekend zou worden dat zij als prostituee werkzaam waren.

Op basis van de ervaringen van de interviewers stellen we vast dat de respons in de raamsector het laagst was. Dit kwam deels door bovengenoemde redenen en deels doordat in deze sector de meeste anderstalige prostituees te vinden zijn, waardoor medewerking vaak al niet mogelijk was wegens taalproblemen.

De respons van prostituees in bedrijven was juist hoog. De belangrijkste drempel was het binnenkomen in de bedrijven. Eenmaal binnen lukte het gemakkelijk om medewerking te krijgen van aanwezige, niet-bezette prostituees.

Representativiteit

Door het ontbreken van een steekproefkader is er geen vergelijking met kenmerken van de totale populatie mogelijk. Daardoor kunnen we ook geen uitspraken over de representativiteit doen. Desondanks zijn we van mening dat de respons een bruikbaar beeld geeft van de sociale omstandigheden van

prostituees in de vergunde sector in Nederland, met als belangrijkste argumenten:

- de brede werving van respondenten, verdeeld over het land;
- de beperkte mogelijkheden van exploitanten om antwoorden te beïnvloeden en prostituees te selecteren; en
- de klaarblijkelijke vrijheid van prostituees antwoorden te geven die afwijken van die van exploitanten.

1.5 Leeswijzer en context

Enkele jaren na de legalisering is de gelegaliseerde prostitutiebranche nog volop in ontwikkeling. Zowel prostituees als exploitanten zijn na de legalisering voor het eerst geconfronteerd met de wet- en regelgeving die in Nederland aan werkenden en bedrijven worden gesteld. Tegen deze achtergrond laten we de prostituees en de exploitanten aan het woord. Hun ervaringen en meningen zullen in de volgende hoofdstukken worden weergegeven.

Terminologie

In dit rapport worden verschillende begrippen en termen gehanteerd waarvan we vinden dat ze enige toelichting behoeven. Wij geven daarom weer wat we onder deze begrippen verstaan en waarom we ze op deze manier hanteren.

Baas/exploitant. In de vragenlijst voor de prostituees is gebruikgemaakt van de term 'baas' in plaats van exploitant. Hier is voor gekozen omdat we aannamen dat het begrip exploitant voor prostituees een minder bekend begrip zou zijn en problemen zou opleveren bij respondenten die minder goed Nederlands spreken.

In het rapport zullen we verder spreken over exploitanten. Hierbij dient te worden opgemerkt dat enkele van de respondenten die we gesproken hebben een andere functie bekleden dan die van exploitant (onder meer bedrijfsleider, beheerder, manager, chauffeur).

Sekswerkers en prostituees. In het rapport maken massagesalons deel uit van de prostitutiebranche. Massagesalons gelden echter niet in alle gevallen als prostitutiebedrijf. Omdat wij gebruik hebben gemaakt van de lijsten met vergunningen die door gemeenten aan prostitutie- en seksbedrijven worden verleend, kunnen we ervan uitgaan dat het gaat om bedrijven waar in ieder geval seksuele handelingen worden verricht.

In een aantal bedrijven in onze steekproef werd door de vrouwen en door de exploitant aangegeven dat er geen intiem contact met de klant plaatsvond. Om die reden zijn deze vrouwen geen prostituees, maar zogenaamde sekswerkers. In het vervolg van het rapport maken we gemakshalve geen onderscheid tussen de term sekswerker en prostituee.

Vrouwen. Slechts drie procent van onze respondenten is man. In het vervolg van het rapport zullen wij onze respondenten aanduiden als vrouwen en als prostituee (vrouw die zich prostitueert).

Prostituees die werkzaam zijn binnen een bedrijf. In het rapport zal gesproken worden over prostituees die werkzaam zijn binnen bedrijven. In de meeste gevallen betekent dit het verrichten van arbeid in een facilitair bedrijf, ongeacht de arbeidsrechtelijke positie.

2 ARBEIDSGESCHIEDENIS

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de arbeidsgeschiedenis van de prostituees en exploitanten. Daarbij gaan we in op de arbeidsachtergrond van beide groepen en de loopbaanontwikkeling van de prostituees.

2.1 Arbeidsachtergrond

Hoe begonnen Op de vraag hoe de prostituees begonnen zijn met het werken in deze sector, antwoordde de een door een reden te geven waarom ze dit werk is gaan doen en de ander (ook) met de manier waarop er contact werd gelegd in de sector.

Tabel 2.1 Reden en introductie in de sector (n=343)

	N*	%
Geld, betere verdiensten, carrièreswitch, enige manier	91	27%
Geld, schulden/geldnood	58	17%
Geld, extraatje/snel geld	39	11%
Spanning	42	12%
Dwang	27	8%
Overig (gezelligheid en aandacht)	12	3%
Via vrienden/kennissen	165	48%
Via advertentie/zelf contact gelegd	75	22%
Via nabij beroep/hobby	11	3%

* Meer antwoorden mogelijk.

Reden start in prostitutiesector

De meeste vrouwen hebben voor het vak gekozen. Ruim een kwart van de prostituees ziet het vak als een manier om goed geld te verdienen. Binnen deze groep ziet een deel dit werk als de enige manier om geld te verdienen, omdat zij de Nederlandse taal slecht beheersen of weinig opleiding hebben gehad. Dit zijn vaak vrouwen die vanuit het buitenland komen omdat ze weten dat ze hier meer kunnen verdienen om hun gezin te onderhouden. Een ander deel ziet dit als een vak als ieder ander, waarbij betere verdiensten en vrijheid belangrijke voordelen zijn. Ook vrouwen die geen recht hebben op een uitkering behoren tot de groep van vrouwen die dit werk bewust hebben gekozen.

Geldnood of hoge schulden zijn voor 17 procent van de prostituees reden geweest voor dit werk te kiezen. Daarnaast is er de groep (11%) die ooit begonnen is om extra geld te verdienen, naast een vast inkomen van de

partner, studiefinanciering, uitkering of andere baan. Voor 12 procent begon hun loopbaan in de sector (voor een deel) uit spanning en nieuwsgierigheid. Zij kenden vaak iemand in de sector en wilden weten of het werk ook iets voor hen was.

Dwang

Acht procent van de vrouwen geeft aan gedwongen te zijn zich te prostitueren. De dwang varieert van het slachtoffer zijn van vrouwenhandel tot het ervaren van een zeer duidelijke wens van een vriend of 'loverboy' om op deze manier extra geld te verdienen. Een deel van deze vrouwen is gedwongen begonnen, maar daarna vrijwillig doorgaan of, na het vak verlaten te hebben, later weer gestart.

Hieronder volgen enkele citaten van prostituees ter illustratie van de antwoorden.

Betere verdiensten

Ik ben begonnen wegens werkloosheid: ik zat in de WW. Dit was te laag. Uiteindelijk wil ik weer een gewoon leven met een leuke baan. Maar ik ben nu 43, er zijn weinig banen. Het wordt steeds moeilijker. Het gaat dus om geld; ik heb zeven kinderen, die willen wel eens wat. (raam, Noord-Nederland)

Ik sprak met een vriendin, en vertelde dat ik als kapster werkte. Zij vertelde hierover. Ik probeerde het een dag en ik verdiende geld. Het was moeilijk, maar ik had minder stress, meer geld, en meer vrijheid. (privéhuis, Zuid-Nederland)

Na mijn beroepsopleiding psychologie en recht kon ik geen werk vinden. Volgens de school zou ik secretaresse kunnen worden van een psycholoog of psychiater, maar dat bleek anders. Ik ben met een vriendin naar Warschau vertrokken. Ook daar lukte het niet om werk te vinden. We zijn toen op zoek gegaan naar werk in de prostitutie. Via een advertentie in de krant gingen we privéontvangst doen. Via een vriendin in Nederland hoorde ik dat je hier veel meer kunt verdienen, dus toen ben ik hierheen gekomen. (Poolse escort, Noord-Nederland)

Schulden

Haar vader had problemen en haar moeder, die nog in Costa Rica woonde, had borstkanker. Om geld te verdienen voor de operatie is ze in de prostitutie gegaan. Ze kende voor die tijd niemand die dat ook deed. Ze heeft zelf aangeklopt en op die manier aangegeven dat ze wilde werken. (raam, Eindhoven)

Extraatje

Respondent stond met een foto op het internet, op een gewone chatsite om een date te zoeken. Er reageerde toen iemand die hij niet als date wenste maar die hem vervolgens vroeg of hij voor geld wel wilde. Dit heeft hij toen gedaan. Hij is later via-via in de club terechtgekomen. Een club is veiliger en handiger, er wordt geen inbreuk op je privéleven gedaan. (club, Zuid-Nederland)

Wilde eigenlijk geld verdienen om op vakantie te gaan toentertijd.
Toen kwam ik eigenlijk zelf op deze manier om geld te verdienen.
Ik ben naar Amsterdam gegaan, heb daar een raam gehuurd en ben begonnen. De eerste dag vond ik zo eng dat ik mijn gordijntje bijna de hele dag dichtield.
(massagesalon, Oost-Nederland)

Spanning

Ik las de Cosmopolitan en zag een advertentie voor escortgirls. Het leek me leuk, de spanning trok me. Ik heb gebeld en kon beginnen. Toen was het echt alleen maar voor de leuk. Nu doe ik het echt met een doel om even wat dingen op te bouwen.
(privéhuis, G4)

Dwang

Iemand wilde graag dat ik dit werk ging doen. Ik was doodongelukkig.
Financieel was het nodig. Ik werd niet echt gedwongen, maar ik deed het uit liefde. Al vrij snel vond ik het prettig werk. Ik ben ergens gaan werken via advertenties.
(escort, overige Randstad)

Via nabij beroep

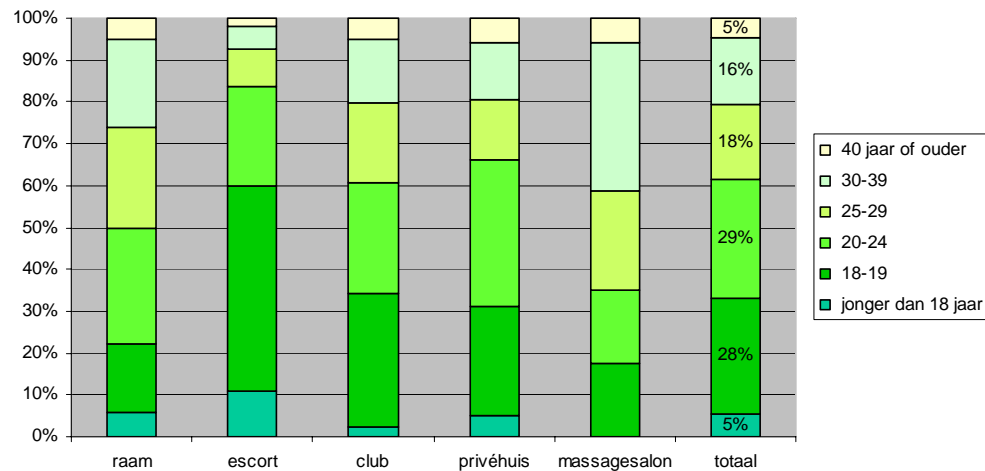
Ik begon in een hotel, waar ik werkte achter de bar. De portier vroeg mij op een dag of ik wat bij wilde verdienen, ik was te verlegen om nee te zeggen.
Wilde er wel geld mee verdienen. Hij regelde de klanten. Ik was een soort 'roomservice'. (privéhuis, G4)

Introductie prostituees in de sector

In de helft van de gevallen introduceerde een vriend(in) of kennis de startende prostituee in het vak. Een vijfde van de vrouwen heeft zelf contact gelegd met een exploitant, door te reageren op een advertentie of te zoeken in de Gouden Gids. Drie procent van de prostituees kwam in de prostitutie terecht via hun baan ervoor, bijvoorbeeld doordat ze als gastvrouw of danseres werkten in een club.

Startleeftijd

Ongeveer 30 procent van de prostituees is met dit werk begonnen tussen de 20 en 24 jaar, een derde was jonger dan 20. Meer dan de helft van de prostituees die nu in de escortsector werkzaam zijn, is begonnen op een leeftijd jonger dan 20 jaar, ruim 10 procent was zelfs jonger dan 18.

Figuur 2.1 Leeftijd begonnen als prostituee

Opleiding

Gemiddeld hebben de prostituees tot hun 18^e op school gezeten.¹ Van onze respondenten volgen er nog zeven een opleiding. Raamprostituees hebben gemiddeld het kortst een opleiding gevolgd (17 jaar) en vrouwen in massagesalons het langste (19 jaar).

Tabel 2.2 geeft de karakteristieken van deze twee aspecten van de arbeidsachtergrond.

Tabel 2.2 Startleeftijd (modus) en leeftijd schoolverlaten per sector

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
Leeftijd begonnen	25-29	18-19	20-24	20-24	25-29	20-24
Leeftijd van school af	17	18	18	18	19	18

Arbeidsachtergrond exploitanten

Circa een derde van de exploitanten geeft te kennen dat ze ná de wetswijzigingen in 2000 in hun huidige functie actief zijn geworden in de sector. Voor 44 procent van de exploitanten geldt dat ze tien jaar of meer in hun huidige functie actief zijn. Aan de exploitanten is niet gevraagd waarom ze actief zijn geworden in de prostitutiesector.

Een ruime meerderheid (83%) van de exploitanten bezit één prostitutiebedrijf. De overige 17 procent bezit meer bedrijven in de sector.

¹ We hebben gevraagd naar het aantal jaar dat iemand op school heeft gezeten. Het vragen naar hoogst genoten opleiding zou problemen geven met de vergelijking tussen opleidingen in de verschillende landen.

Voor 17 procent van de exploitanten geldt dat ze naast hun werk in de prostitutiebranche ook andere betaalde werkzaamheden uitvoeren.

Meer dan 70 procent van de exploitanten heeft in het verleden geen andere functie in de sector vervuld. Voor 13 procent van de exploitanten geldt dat ze nu of in het verleden actief zijn (geweest) als prostituee. 15 procent is in het verleden in een andere functie dan de functie die ze nu bekleden werkzaam geweest in de prostitutiesector. Het gaat dan om functies als bedrijfsleider, chauffeur en gastvrouw/-heer.

Van de exploitanten heeft 20 procent een hbo- of wo-opleiding afgerond, 44 procent heeft een middelbare opleiding afgerond en 31 procent heeft een lagere (beroeps)opleiding voltooid.²

2.2 Mobiliteit prostituees

Jaar ervaring De meeste prostituees (41%) hebben ten tijde van het interview één tot vier jaar ervaring als prostituee. Gemiddeld hebben onze respondenten nu 2,3 jaar in het vak gewerkt. Prostituees die in massagesalons werken, hebben de meeste jaren ervaring: 53 procent zit 5 tot 9 jaar in het vak. Escorts zijn het kortst geleden begonnen in dit vak: 36 procent werkt nu minder dan een jaar.

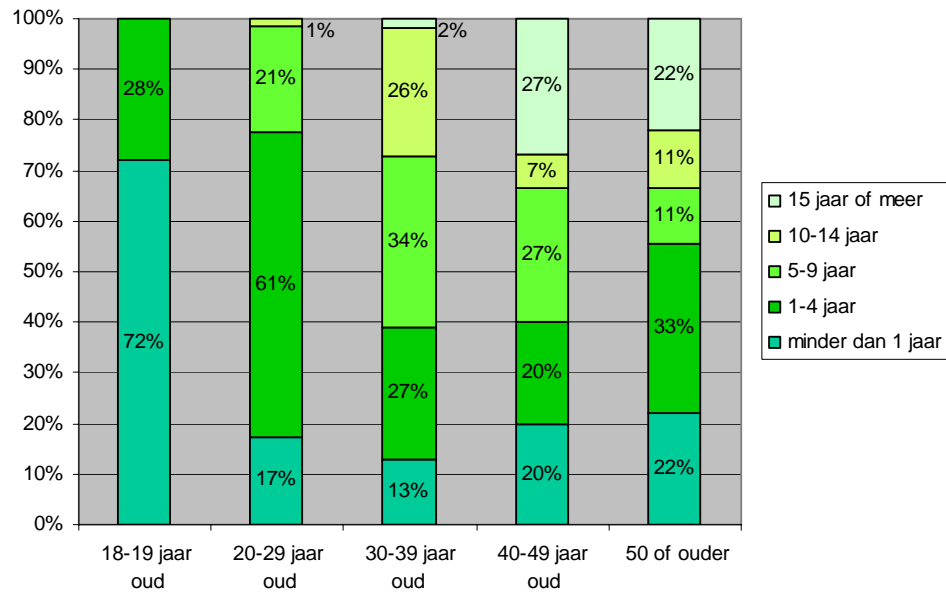
Tabel 2.3 Aantal jaar ervaring als prostituee

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
(1) Minder dan 1 jaar	19%	36%	25%	18%	12%	23%
(2) 1-4 jaar	40%	49%	34%	45%	24%	41%
(3) 5-9 jaar	30%	7%	24%	19%	53%	23%
(4) 10-14	6%	4%	9%	15%	12%	9%
(5) 15 jaar of meer	5%	4%	8%	3%	0%	5%
Totaal N	100	55	79	103	17	354
Gemiddeld (1-5)	2,4	1,9	2,4	2,3	2,6	2,3

Wanneer we kijken naar het aantal jaren dat een prostituee werkzaam is in verhouding tot haar leeftijd (figuur 2.2), dan zien we dat leeftijd redelijk evenredig oploopt met het aantal werkzame jaren in de sector. Van de 18- tot 19-jarigen is 72 procent minder dan een jaar werkzaam. Opvallend is dat in de groep van 50 jaar of ouder meer dan 20 procent minder dan een jaar ervaring heeft. Ter nuancering: het gaat echter maar om 2 van de 9 respondenten in deze leeftijdscategorie.

² Van vier procent is onbekend wat de hoogst genoten opleiding is.

Figuur 2.2 Aantal jaar als prostituee werkzaam ten opzichte van leeftijd

Aantal werkplekken

Iets minder dan een derde van de prostituees heeft ervaring met het werken op één plek en is dus nooit van werkplek gewisseld. Een kwart heeft op twee plekken gewerkt.

Tabel 2.4 geeft de gemiddelden weer op een aantal aspecten die de bedrijfsbinding duiden, per sector.

Tabel 2.4 Gemiddelden ten aanzien van bedrijfsbinding per sector

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
Aantal jaar werkzaam	1-4	< 1	1-4	1-4	5-9	1-4
Werkzaam op huidige werkplek	1 jaar	1 jaar	1 jaar	1 jaar	2 jaar	1 jaar
Aantal werkplekken tot nu toe	8 mnd	3 mnd	10 mnd	2 mnd	2 mnd	6 mnd
	2,9	2,6	3,3	4,0	2,5	3,2

Doorstroom

Degenen die van werkplek wisselen (68%), doen dat met name omdat ze elders meer (denken te) kunnen verdienen (zie tabel 2.5). Een groot deel meent dat de 'nieuweling' altijd meer verdient en het daarom van belang is geregeld van werkplek te wisselen: "de mannen hebben je op een gegeven moment gezien". Opvallend is dat een kwart (ook) wegens ruzie of een slechte sfeer een overstap maakt naar een andere werkplek. Zeker opvallend zijn de redenen 'bedrijfsvoering' en 'mishandeling/slechte behandeling'.

Tabel 2.5 Bedrijfswissel (n=250)

	N	%
Elders meer te verdienen (als nieuwe verdien je goed)	76	30%
Slechte sfeer, ruzie, jaloezie vrouwen onderling	62	25%
Bedrijfsvoering (werktijden, arbo, regels)	39	16%
Sectorwisseling (uitproberen, beter geschikt)	39	16%
Verandering is goed	14	6%
Mishandeld, slecht behandeld, gedwongen, ontsnapt	17	7%
Locatie (dichter bij huis/kinderen of juist verder weg/anonimiteit)	18	7%
Overig (persoonlijk, verhuizing, sluiting)	51	20%

* Meerdere antwoorden mogelijk.

Gemiddeld werken de prostituees op het moment van het onderzoek anderhalf jaar op hun huidige arbeidsplek.

Er is maar een kleine groep die op meer plaatsen tegelijk als prostituee werkt (9%). Ongeveer 7 procent heeft nog een andere baan buiten de prostitutie. Met name het werken in massagesalons (12%) en clubs (11%) wordt gecombineerd met een andere baan.

Hierna volgt een selectie van uitspraken ter toelichting op de redenen om van bedrijf te wisselen.

Meer verdienen

Geld: puur om geld. Als je niet meer genoeg verdient, ga je wisselen.
Als je nieuw bent, verdien je goed. Als je langer zit kent iedereen je. (raam, Noord-Nederland)

Sfeer

Respondente werd voor het eerst in haar leven ontslagen, 'eruit getrapt'.
Als je te veel geld verdient, ontstaat er jaloezie/afgunst, lig je niet lekker in de groep. (privéhuis, Zuid-Nederland)

Bedrijfsvoering

Ik heb ook één avond in Zwolle gewerkt: die club was niet geweldig.
Het was de uitstraling: oud, niet schoon, rommelig.
Je moest liegen tegen klanten. Dan moest je ze bijvoorbeeld een fles champagne van €80,- laten kopen, wat in werkelijkheid appelcider was.
(escort, Noord-Nederland)

Sectorwisseling

Zij is begonnen met werken in een club, zij vond het gezellig aan de bar en het contact met de mannen is langduriger en beter (dan in een privéhuis).
Nu werkt zij in een privéhuis, omdat de tijden voor haar beter te combineren zijn met haar 'andere' baan (geen prostitutie).

In de club werd tevens veel gedronken, moest zij werken tot vier à vijf uur 's ochtends en moest zij blijven ook al waren er geen klanten. (privéhuis, G4)

De andere twee plekken waren clubs, daar pas ik niet.
Andere meiden, andere concurrentie. De werktijden passen ook niet bij me.
Nu ben ik om elf uur klaar, dan heb ik nog iets aan mijn dag.
De alcohol in clubs beviel ook niet. Je drinkt zoveel, dat is ook niet goed voor mijn lijn.
(privéhuis, Zuid-Nederland)

Ik werkte eerst voor het raam. Dit was te moeilijk. Ik was net gescheiden.
De stap van huisvrouw naar raamprostitutuee was te groot. Het was heel moeilijk.
Daarna ben ik naar een club gegaan, daar was het heel anders dan hier.
Er is hier een heel andere manier van werken.
Dit is eigenlijk gewoon een kroeg, met huurkamers achter. We koken hier en doen alles. De mannen hier verhuren ons alleen kamers. We kunnen doen wat we willen, ze helpen ons wel. Ze brengen ons wel even naar de stad, dat soort dingen. Het is net een familierelatie. (escort, Noord-Nederland)

Locatie

De eerste werkplek was te ver van haar huis, en daar werd je als prostitutuee beïnvloed om drank en drugs te gebruiken.
Deze werkplek is dicht bij haar huis, en dat vindt zij belangrijk omdat zij alleenstaande moeder is van twee kinderen (10 en 14 jaar). (club, Zuid-Nederland)

Dwang

Erg veel wissels in een korte tijd gehad, omdat ze voor een pooier werkte.
Haar werk heeft niet alleen in Nederland plaatsgevonden, maar ook in België en Duitsland. Als de pooier vond dat er niet voldoende verdiend werd, werd ze verhuist naar een andere plek. Ze heeft ook in verschillende sectoren gewerkt, namelijk in een seksclub, als escort en natuurlijk als raamprostitutuee. (raam, Zuid-Nederland)

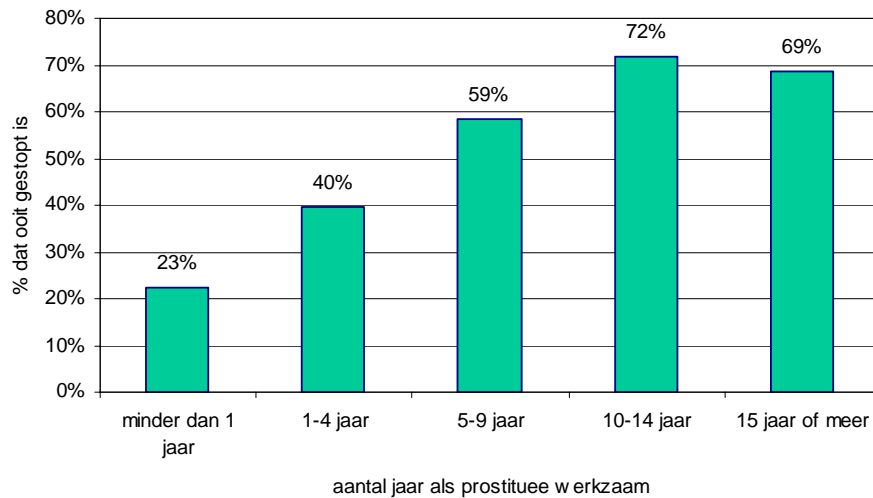
Ontsnapt

Later in het gesprek vertelde ze me dat ze in Alkmaar is begonnen met werken.
Ze is daar via vrouwenhandel terechtgekomen. Ze moest geld afdragen aan haar pooier. Toen ze doorhad dat andere vrouwen meer overhielden aan het werk is ze zonder dat de pooier het wist naar Leeuwarden vertrokken, omdat ze wist dat daar veel politiecontrole is.
Ze heeft haar verhaal aan de politie verteld en is in Leeuwarden gebleven. Haar pooier heeft ze nooit meer gezien. (raam, Noord-Nederland)

Gestopt

Minder dan de helft van de vrouwen (44%) is wel eens gestopt met dit werk.
Hoe langer de prostitutuee in het vak zit, hoe groter de kans dat ze wel eens gestopt is met het uitoefenen van dit beroep.

Figuur 2.3 Aantal jaar werkzaam als prostituee x % dat ooit gestopt is (n=157)

Van degenen die een reden opgaven om te stoppen (n=156), blijkt een vijfde (even) geen zin meer te hebben gehad in het werk en/of (even) genoeg geld gespaard te hebben. Daarbij zegt een deel ook terug te kunnen vallen op de inkomsten van een andere baan of van een partner. Het krijgen van een relatie blijkt tevens een belangrijke reden om te stoppen: de partner mocht niets weten van haar werk, wilde niet dat ze het werk uitvoerde, of bood genoeg financiële zekerheid.

Tabel 2.6 Reden om te stoppen (n= 156)

	N*	%
Geen zin meer en/of geld genoeg gespaard	32	21%
Relatie (niet willen vertellen/mocht niet/financiële zekerheid)	32	21%
Ander werk gevonden	29	19%
Zwangerschap	18	12%
Psychische gezondheid (kon het niet meer aan/depressie)	14	9%
Naar buitenland, lange vakantie (vaak geboorteland)	9	6%
Lichamelijke gezondheid	8	5%
Overig (wil niet zeggen, onduidelijk, opleiding)	32	21%

* Meer antwoorden mogelijk.

Herintreding Uiteindelijk zijn degenen die ooit gestopt zijn vooral weer begonnen uit dezelfde overwegingen als ze ooit begonnen zijn: financiën. De een realiseerde zich dat een baan in een andere branche toch minder verdiende, de ander kreeg weer schulden en weer een ander bleek geen ander werk te kunnen vinden.

Voor het geld. Soms werkt ze zowel als schoonmaker als in de prostitutie. Met schoonmaken verdien je nog minder. (raam, Eindhoven)

Ik kom niet rond met het geld dat ik als kapster in Spanje verdien, ik moet ook voor mijn ouders zorgen. (raam, Leeuwarden)

Na ruzie ben ik bij mijn vriend weggegaan. Wat kan ik anders doen? Litouwen was nog niet in de EU, dus er was zonder papieren geen andere mogelijkheid.
(raam, Leeuwarden)

Nooit gestopt Meer dan de helft van de prostituees (55%) doet dit werk onafgebroken sinds ze ermee begonnen is. Redenen die zij hiervoor hebben, zijn dat ze nog maar net begonnen zijn, gewend zijn aan het geld, nog niet genoeg gespaard hebben, of gewoon niets anders (denken) te kunnen.

Ik kan niet ergens anders werken. Dit is meer dan een loon of sociale dienst. Het is vermoeiend, maar goed betaald. En ik spreek de Nederlandse taal niet.
(club, Amsterdam)

Mobiliteit volgens exploitanten

Hiervoor is aangegeven dat er een relatief grote vaste kern van prostituees is die al langer werkzaam zijn binnen de sector. In de sector lijkt er vervolgens sprake te zijn van snelle bedrijfswisselingen: volgens exploitanten is het een komen en gaan van prostituees. Sommigen prostituees blijven enkele uren, anderen blijven enkele weken of maanden. Exploitanten zien naar eigen zeggen weinig prostituees die meerdere jaren in het bedrijf werkzaam zijn. Exploitanten kunnen vaak niet aangeven hoe lang vrouwen gemiddeld in hun bedrijf werkzaamheden verrichten. Verder kunnen ze moeilijk inschatten welk type vrouw nu wel of niet langer werkzaam is binnen het bedrijf. Een enkeling geeft te kennen dat de vaste kern vaak uit vrouwen bestaat die boven de veertig jaar zijn. De prostituees die snel vertrekken zijn volgens een enkele exploitant vaak de vrouwen die in geldnood zitten en die het werk verrichten om snel geld te verdienen.

2.3 Samenvatting

Ten tijde van het onderzoek zijn de meeste prostituees (64%) korter dan vier jaar werkzaam in het vak. De meeste prostituees beginnen niet zozeer uit geldnood of de behoefte om een extraatje te verdienen, maar ze zien dit vak als een manier om meer geld te verdienen dan ze in andere sectoren zouden kunnen. Bijna de helft wordt geïntroduceerd door een vriendin of kennis. Acht procent geeft aan gedwongen in de prostitutie te zijn beland; een deel van hen is later vrijwillig doorgedaan of opnieuw gestart.

Ongeveer twee derde van de prostituees heeft wel eens van bedrijf gewisseld. In de periode dat ze nu werkzaam zijn, hebben ze gemiddeld op drie werkplekken gewerkt. De meesten (circa 60%) werkten in slechts één of twee bedrijven. De belangrijkste reden om van bedrijf te wisselen, is het idee dat er

elders meer te verdienen valt, maar ook de sfeer in het bedrijf, de bedrijfsvoering en slechte behandeling worden als reden genoemd. De prostitutiesector blijkt een sector waar een zwakke bedrijfsbinding bestaat: volgens exploitanten is er binnen hun bedrijf sprake van een snelle doorstroom van prostituees. Zij vinden het lastig om aan te geven hoe lang vrouwen gemiddeld blijven.

Ongeveer zeven procent heeft ook een baan buiten de prostitutie. Dit betreft met name de vrouwen die in de massagesalons of clubs werken.

Degenen die wel eens gestopt zijn (44%), geven vooral als reden dat ze er geen zin meer in hadden en/of genoeg geld hadden gespaard, of een relatie kregen. Ze zijn vooral weer begonnen vanwege financiële overwegingen.

3 ARBEIDSVORWAARDEN

In dit hoofdstuk beschrijven we de arbeidsrechtelijke positie en de inkomsten van de prostituees. Daarnaast gaan we kort in op de positie van prostituees ten opzichte van de Belastingdienst.

3.1 Arbeidsrechtelijke positie

Zelfstandig Ongeveer 95 procent van de prostituees in onze steekproef moet naar eigen zeggen worden aangemerkt als zelfstandig ondernemer. Ook de exploitanten zeggen dat formele loondienstconstructies nauwelijks voorkomen: 94 procent van de exploitanten geeft aan dat de prostituees in hun bedrijf als zelfstandige werkzaam zijn.¹

De meerderheid (52%) van de prostituees geeft aan voor eigen risico en per tijdseenheid (uur of dag) een kamer te huren om de diensten aan te bieden (tabel 3.1)

Tabel 3.1 Beschrijving arbeidsrechtelijke positie volgens prostituees (n=354)

	raam	escort	club	privé- huis	massage- salon	totaal
Zelfstandig: huur kamer per dag(deel)	93%	4%	10%	5%	6%	31%
Zelfstandig: huur kamer per uur	1%	6%	38%	32%	47%	21%
Percentage per klant	0%	16%	25%	32%	6%	18%
Vast bedrag per uur of per klant	0%	66%	15%	7%	0%	16%
Zelfstandig, klant betaalt huur aan bedrijf	0%	0%	6%	13%	29%	7%
Zelfstandig met eigen bedrijf	4%	6%	0%	2%	0%	3%
In loondienst	0%	0%	4%	5%	12%	3%
Weet niet/onbekend	2%	4%	1%	5%	0%	3%

De financiële relaties tussen prostituees en exploitanten verschillen per sector. Vooral raamprostituees beschrijven hun werksituatie als zelfstandig, waarbij zij kamers huren per dag(deel) of per week. Meer dan driekwart van de escorts werkt (volgens hun opgave als zelfstandige) met een percentage- of afdrachtregeling: de prostituee staat een percentage van haar verdiensten of een vast bedrag per klant af aan de exploitant. In de andere sectoren delen de prostituees zichzelf vooral in als zelfstandigen die kamers per uur huren.

¹ In hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de problematiek rond zelfstandigheid dan wel loondienst.

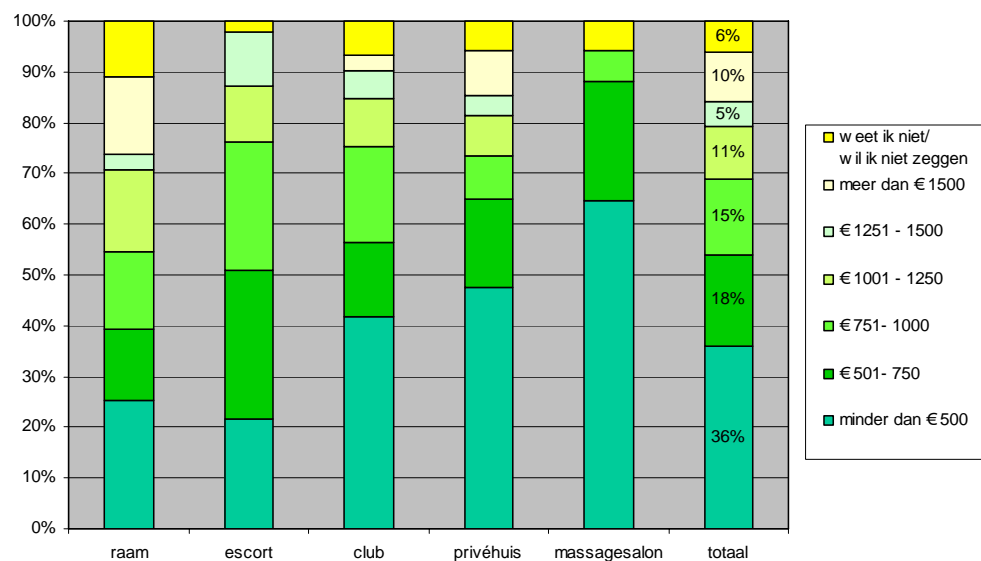
Loondienst In onze steekproef zitten tien prostituees, verdeeld over vijf bedrijven, die aangeven in loondienst te werken. In twee van deze bedrijven is ook de exploitant geïnterviewd. Op basis van de antwoorden op de andere vragen kunnen we van slechts zes vrouwen (in twee bedrijven) met stelligheid aannemen dat ze in loondienst zijn. Een exploitant beschreef dat hij nulurencontracten hanteert. Deze constructie zou voordelig zijn voor zowel prostituee als exploitant. De prostituees die er werkten, bleken hiervan echter niet op de hoogte te zijn. Zij hadden nooit een contract gezien en betaalden de exploitant een vast bedrag per klant.

3.2 Inkomsten

Om een indicatie te krijgen van de inkomsten van de prostituees vroegen wij ze een indicatie te geven van hun netto inkomsten per week.

Figuur 3.1 toont de inkomsten onafhankelijk van het aantal gewerkte uren.

Figuur 3.1 Indicatie netto inkomsten per week (n=354)

Betrouwbaarheid De uitkomsten van de directe bevraging naar het inkomen achten we om verschillende redenen minder onbetrouwbaar. Ten eerste blijkt dat de vrouwen het niet graag expliciet over hun inkomen hebben, onder andere vanwege de angst dat deze informatie bij de Belastingdienst of een uitkeringsinstantie terecht komt. Daarnaast is het volgens veel prostituees onmogelijk om gemiddelden te geven van inkomsten, aantal klanten of aantal werkuren, omdat er grote wekelijkse schommelingen zijn. Verdiensten zijn ook afhankelijk van de verrichte handelingen en het aantal minuten dat klanten blijven. De cijfers over inkomen en omzetten moeten daarom gezien worden als ruwe schattingen.

Aantal uur Gemiddeld werken prostituees 32 uur per week verdeeld over 4,5 dag. In de raamsector worden de langste werkweken gemaakt (37 uur in 5 dagen). Voor vrouwen in massagesalons is het werk vaker een parttimebaan, waar gemiddeld 25 uur gewerkt wordt, verdeeld over 3,5 dag.

Een belangrijk verschil met andere beroepen is dat het aantal uren dat de prostituee aangeeft te werken, niet volledig uitbetaald wordt. Een groot deel van de tijd dat ze aanwezig is op haar werkplek, is ze feitelijk niet aan het werk en krijgt ze niet uitbetaald. De werktijden die ze aangeeft, dienen daarom opgevat te worden als het aantal uur dat ze op haar werkplek doorbrengt.

Aantal klanten Gemiddeld heeft een prostituee vier klanten per dag. In de raamsector is dat meer (6,5) en in de escortsector het minste (2,2).

Tabel 3.2 Gemiddelde aantal klanten per dag (n=342)

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
Gemiddelde	6,5	2,2	3,2	4,2	3,7	4,3
Standaarddeviatie	4,1	1,2	1,8	1,9	1,6	3,0
N	96	53	74	101	17	341

Per klant Per klant verdient een prostituee gemiddeld €57. In de escortsector wordt het meest per klant verdiend, maar in deze sector wordt meer uur per klant gewerkt dan bijvoorbeeld in de raamsector.

Tabel 3.3 Gemiddelde verdiensten per klant (n=318)

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
Gemiddelde verdiensten	€ 46	€ 79	€ 76	€ 45	€ 39	€ 57
Standaarddeviatie	18,6	29,9	37,6	27,5	7,7	31,9
N	96	54	79	97	17	343

Een klein deel van de prostituees (n=22), werkzaam in club, escort of privéhuis, gaf een schatting van haar verdiensten per half uur. Vergeleken met de verdiensten per klant, kunnen we eruit afleiden dat een klant vaak ongeveer een uur blijft.

Percentage Wanneer er percentages per klant worden ontvangen, kunnen die variëren van 30 tot 80 procent, waarbij 50 procent het meeste voorkomt.

Kamerprijs Kamers kosten tussen de €30 en €100 per uur in clubs en privéhuizen. Uit de interviews met exploitanten van clubs en privéhuizen blijkt dat prostituees of hun klanten gemiddeld €57 per uur voor een kamer te betalen. Uit de interviews met prostituees en exploitanten in de raamsector blijkt dat de kosten €45 tot €200 per dagdeel zijn.

Omzet Als we de verschillende gegevens uit de interviews over netto-inkomen respectievelijk aantal klanten en verdiensten per klant (omzet) met elkaar combineren, ontstaat het beeld in tabel 3.4.

Tabel 3.4 Omzet en netto-inkomen per week, gemiddeld naar sector, in euro

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal
Omzet	1460	892	1026	760	528	1095
Netto inkomen	945	745	760	690	383	755
Verschil absoluut	515	147	266	70	145	340
Verschil (% omzet)	35%	16%	26%	9%	27%	31%

Afgaande op de genoemde percentages in de percentagerekening en de gegevens over kamerhuur en met het oog op de exploitatie van de seksinrichtingen achten we de gegevens niet betrouwbaar. Het verschil tussen omzet en netto-inkomen, grotendeels bestaand uit de afdracht aan de exploitant, is veel kleiner dan verwacht mag worden. Het lage restant in de sector privéhuizen en massagesalons wordt overigens mede verklaard doordat klanten er de kamerhuur vaker dan gemiddeld rechtstreeks aan de exploitant betalen.

Vertekening Bronnen van vertekening kunnen zijn dat de omzet te laag is geschat, het opgegeven inkomen te hoog is en/of de kamerhuur reeds in omzet of inkomen verdisconteerd is. We hebben het idee dat vooral het tweede het geval is, omdat het (wisselende) weekinkomen moeilijker te schatten is dan het aantal klanten en de opbrengst per klant.

Tevreden Bijna de helft van de prostituees is tevreden met haar inkomen en daarnaast is 15 procent zelfs zeer tevreden. Vijftien procent is ontevreden tot zeer ontevreden. Raamprostituees zijn het minst tevreden (28%), terwijl slechts 6 procent van de vrouwen in massagesalons ontevreden is. De tevredenheid over het inkomen blijkt vooral af te hangen van de reden van werken en het aantal uur dat gewerkt wordt. De prostituees die weinig uren maken, het werk als bijbaan zien of dit werk vergelijken met wat ze in andere sectoren of in hun geboorteland kunnen verdienen, zijn tevreden met hun inkomsten (44%). Bijna een derde van de vrouwen die een toelichting gaf bij de vraag over tevredenheid, is tevreden noch ontevreden: "het kan altijd meer". Een deel kan niet zeggen of ze tevreden zijn, omdat het inkomen te veel verschilt per week.

Ontevreden zijn met name diegenen die opmerken dat de markt op dit moment slecht is, waardoor het niet druk is, ze minder kunnen vragen en ze minder verdienen dan ze zouden willen.

Tabel 3.5 Toelichting reden tevredenheid over inkomen (N= 217)

	N	%
Tevreden	98	44%
Tevreden, verdien goed	53	24%
Werk weinig, bijbaantje, dus verdien genoeg	17	8%
Meer dan in land van herkomst	5	2%
Veel vrijheid, betere urenregeling voor terug	10	5%
Verdien meer dan in andere sectoren	11	5%
Tevreden noch ontevreden	69	32%
Kan altijd meer	38	18%
Verschilt veel per week	31	14%
Ontevreden	50	23%
Slechte tijden, slechte zaken, vroeger meer	26	12%
Zwaar werk, vermoeiend	16	7%
Had meer verwacht	8	4%
Overig	10	5%
Totaal	225	

* Meer antwoorden mogelijk.

Niet tevreden/niet ontevreden

Ik zit nog een beetje in dubio. Ik vind het nu iets te weinig in verhouding met de tijd die je ermee bezig bent. Het is nu te rustig qua klanten, dus ik kan niet meer vragen. De prijs die ik nu krijg is wel echt het minimum, helemaal na alle aftrekposten. Dit moet wel beter worden in de toekomst. Als het weer wat drukker wordt, ga ik wat meer vragen aan de klanten.

Ook is het zwaar werk, voornamelijk mentaal. Je moet een hoop slikken en pikken van kerels. Ik heb een grote bek, maar ik ga er niet meer tegenin.

Het zijn niet zulke leuke typetjes. Je krijgt soms ook een hoop shit over je heen. Daar moet je je voor afsluiten, anders word je gek.

Je lijkt soms wel een maatschappelijk werker. Gisteren heb ik twee uur met een vent moeten praten en dat is erg uitputtend.

(club, Noord-Nederland)

3.3 Belastingen

Aangifte

Een meerderheid van de respondenten (62%) geeft aan geen belasting te betalen over de inkomsten uit hun prostitutiewerk (tabel 3.6). Meer dan een derde (37%) heeft wel aangifte gedaan bij de Belastingdienst. Van deze groep heeft een vijfde dit zelf gedaan en de rest heeft dit laten doen door een

accountant, boekhouder of door iemand die verbonden is aan het bedrijf, zoals een 'bazin' of 'de mannen hier'. In de raam en escortsector wordt minder vaak aangifte gedaan dan in de andere sectoren.

Tabel 3.6 Aangifte bij de Belastingdienst

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal
Nee	70%	75%	61%	57%	18%	62%
Ja, ikzelf	16%	16%	23%	23%	41%	21%
Ja, door iemand anders	13%	7%	15%	18%	41%	16%
Onbekend	1%	2%	1%	1%	0%	1%
Totaal	100	55	79	103	17	354

Reden De prostituees geven verschillende redenen waarom ze geen belasting betalen. De belangrijkste reden is dat ze vinden al zo weinig te verdienen. Hiermee samenhangend geeft een deel aan te weinig uren te werken of dit niet te zien als een vast beroep, waardoor het opgeven van de belasting te veel rompslomp geeft. Een kleine groep is net weer begonnen met dit werk en zegt er nog niet aan toegekomen te zijn.

Voor een deel van de prostituees is het niet betalen van belasting een principiële kwestie. Ook vinden ze dat het gewoonweg niet past bij het werk in de prostitutiesector: "het gaat om mijn lichaam, daar betaal ik geen belasting over".

Tot slot meldt een deel waarom anderen geen belasting betalen. Verschillende prostituees en exploitanten stellen dat de meerderheid van de prostituees ook een uitkering ontvangt en niet wil dat hun extra inkomsten bekend worden bij de Sociale Dienst of het UWV.

Betaalbewijzen Bonnen van de kamerhuur kunnen voor prostituees van belang zijn bij hun belastingaangifte. Van degenen die eerder aangaven kamers per uur of dag(deel) te huren (n=184), zegt 60 procent geen betaalbewijs te ontvangen, 29 procent ontvangt ze wel en 10 procent vindt de vraag niet van toepassing. Ook aan exploitanten is gevraagd of zij betaalbewijzen voor gehuurde faciliteiten uitreiken. Bijna de helft van de exploitanten (46%) zegt betaalbewijzen voor gehuurde faciliteiten en/of financiële overzichten aan prostituees te verstrekken: een duidelijk verschil met het percentage prostituees dat zegt dergelijke overzichten te ontvangen.

3.4 Samenvatting

Van de prostituees noemt 95 procent zich zelfstandig ondernemer. Ook exploitanten zeggen dat loondienst slechts sporadisch voorkomt. De raamprostituees huren vooral kamers per dag(deel) of per week, escorts

werken met een percentageregeling en in de andere sectoren worden kamers per (half) uur gehuurd. Een zeer kleine minderheid van de prostituees is in loondienst.

Een derde van de prostituees heeft een inkomen van minder dan 500 euro per week. De inkomsten zijn echter moeilijk te schatten, omdat dit samenhangt met het aantal uur dat gewerkt wordt (en per week kan verschillen), het aantal klanten dat men heeft en de diensten die verleend worden. Een kwart van de prostituees is ontevreden over het inkomen, vooral omdat het voorheen (in economisch betere tijden) meer was.

Bijna twee derde van de prostituees betaalt geen belasting over haar inkomsten. Dit is omdat ze het niet nodig achten vanwege het geringe aantal uren dat gewerkt wordt, het niet vinden passen bij deze sector en waarschijnlijk ook omdat een deel van hen een uitkering ontvangt en de extra inkomsten niet bekend wil maken bij de Sociale Dienst of het UWV.

Betaalbewijzen kunnen van belang zijn voor de belastingaangifte. Bijna de helft van de exploitanten geeft aan dat ze betaalbewijzen voor gehuurde faciliteiten of overzichten van verdiensten aan prostituees verstrekken. Veel minder prostituees zeggen dergelijke overzichten te ontvangen.

4 ARBEIDSRELATIE

Voor 2000 was de exploitatie van prostitutie verboden. Werknemerschap was, gezien de wettelijke status van prostituees en exploitanten, niet mogelijk. Met de opheffing van het bordeelverbod is dit veranderd: prostituees kunnen in beginsel werknemer zijn. Dit heeft tot onduidelijkheid geleid, die past in de bredere discussie over het ondernemerschap, met name in termen van de zzp'er (zelfstandige zonder personeel).

Zzp'ers komen in verschillende sectoren voor, met name in de bouw, de industrie, de detailhandel, de zorg en de zakelijke dienstverlening. Ze voeren op basis van een commerciële overeenkomst werkzaamheden uit voor verschillende opdrachtgevers, zonder dat er sprake is van een dienstbetrekking. Werkgever/opdrachtgever en werknemer/zzp'er kunnen er beide belang bij hebben om hun verhouding niet als dienstbetrekking aan te merken. De uiteindelijke beoordeling wordt door de Belastingdienst en UWV gemaakt. Criteria om tot een dienstbetrekking te besluiten, zijn onder meer de aanwezigheid van een gezagsverhouding en een gebrek aan zelfstandigheid in de uitvoering van werkzaamheden. In dat geval moet de werkgever loonbelasting en sociale premies afdragen. Bij naheffingen kan het om grote bedragen gaan.

In de prostitutiesector is de arbeidsrechtelijke status van de prostituee niet evident. Er is meestal geen arbeidsovereenkomst, maar er kan alsnog een zogenoemde fictieve dienstbetrekking bestaan. De in het voorgaande hoofdstuk gerapporteerde opvattingen over zelfstandigheid dan wel loondienst, zoals die leven bij prostituees en exploitanten, kunnen op gespannen voet staan met een formele beoordeling van de arbeidsrelatie door de Belastingdienst.¹

In dit hoofdstuk onderzoeken we in welke relatie de prostituee staat tot de exploitant en wat dit in de praktijk betekent.

4.1 Zelfstandigheid

Afspraken

Meer dan driekwart (78%) van de prostituees zegt dat er mondelinge afspraken zijn gemaakt met de exploitant, zonder dat deze (ook) schriftelijk zijn vastgelegd. De afspraken worden vooral gemaakt over huur, werktijden, tarieven en uitbetaling. De huur wordt bepaald door de exploitant en is als zodanig geen criterium voor een beslissing over loondienst of zelfstandig ondernemerschap. We zullen daarom de afspraken over werktijden, tarieven en uitbetaling hier nader toelichten.

¹ De Belastingdienst kan een zogenoemde VAR-verklaring (Verklaring Arbeidsrelatie) afgeven als de zelfstandigheid erkend wordt.

4.1.1 Werktijden

We zagen eerder dat 95 procent van de prostituees zich als zelfstandig ondernemer aanmerkt. De meerderheid (59%) bepaalt dan ook zelf, onafhankelijk van een exploitant, haar werktijden (tabel 4.1). Voor een kwart van de prostituees geldt dat ze per dag of week op een intekenlijst aangeven wanneer ze willen werken. Roosters, waarop iemand op vaste tijden staat ingedeeld, worden in 11 procent van de bedrijven gehanteerd. Escorts werken vooral op oproepbasis, waarbij het onduidelijk is in hoeverre zij zelf hun beschikbaarheid kunnen bepalen. Slechts enkelen maken melding van verplichte aanwezigheid.

Tabel 4.1 Regeling werktijden

	raam	escort	club	privéhuis	massage-salon	totaal
Bepaalt zelf werktijden	83%	58%	38%	55%	41%	59%
Intekenlijst - flexibiliteit	7%	24%	37%	25%	53%	24%
Rooster - vaste tijden	5%	2%	19%	16%	6%	11%
Oproepbasis	0%	16%	1%	0%	0%	3%
Contract - verplichte aanwezigheid	1%	0%	1%	3%	0%	1%
Anders	4%	0%	3%	0%	0%	2%

Uit de toelichting die de prostituees geven bij het regelen van de werktijden blijkt dat de meerderheid tevreden is en een kleine minderheid expliciet ontevreden.

Alle prostituees vinden flexibiliteit heel belangrijk. Het grootste deel vindt het heel belangrijk om te kunnen komen en gaan wanneer ze willen. Degenen die werken met een rooster of een intekenlijst melden dat ze het toch ook prettig vinden dat dit een bepaalde vastigheid geeft, maar dat 'diensten' eventueel geruild kunnen worden. De vrouwen vinden het prettig te werken met een 'vaste kern' of een 'hechte groep', 'dat maakt het makkelijk afstemmen'.

Een groot deel van de prostituees hecht toch ook aan de mogelijkheid om kort van te voren te kunnen afbellen.

Flexibiliteit heeft echter ook een keerzijde, zeker als er niet gewerkt wordt met roosters of intekenlijsten. Als er te veel prostituees aanwezig zijn voor te weinig klanten, zijn de verdiensten voor de prostituees gering.

4.1.2 Bepalen tarief

Voor 60 procent van de vrouwen wordt het tarief (deels) door het bedrijf bepaald. In de meeste gevallen (39%) worden er richtprijzen door het bedrijf gegeven, waarbij de prostituee op de kamer zelf kan onderhandelen over de exacte prijzen. Het expliciet onderling afspreken van de prijzen gebeurt door 13 procent van de respondenten.

Een kwart van de vrouwen bepaalt het tarief geheel zelf (tabel 4.2). Dit is met name in de raamsector het geval. In clubs en privéhuizen komt het ook voor dat het tarief vastligt en bepaald wordt door de exploitant.

Tabel 4.2 Wie bepaalt het tarief?

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal
Geheel vrij	63%	16%	14%	7%	18%	26%
De vrouwen onderling	16%	6%	9%	14%	29%	13%
Voor een deel vrij, met richtprijzen van het bedrijf	20%	38%	48%	53%	24%	39%
Vaste prijzen van het bedrijf	0%	38%	29%	24%	29%	21%
anders, namelijk	1%	0%	0%	2%	0%	1%

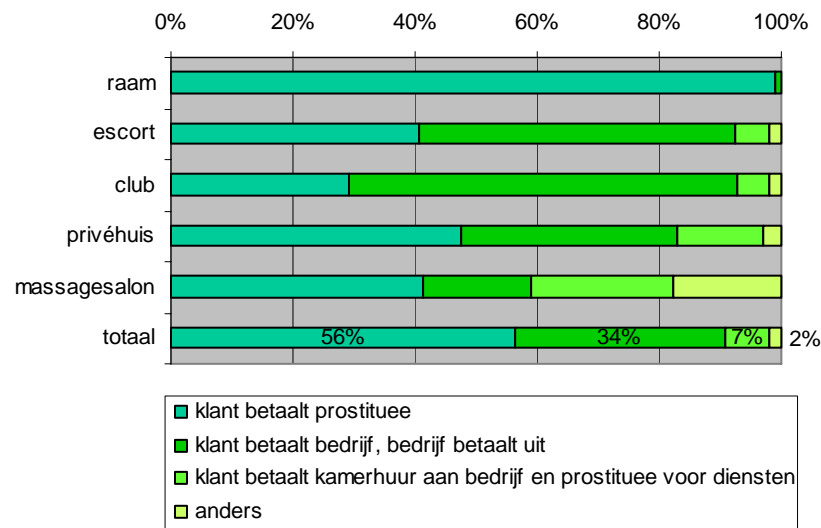
Onze interviewers hebben op de locaties vaak prijslijsten zien liggen of hangen. Exploitanten geven aan dat het hanteren van richt- of minimumprijzen nodig is, omdat klanten daarom vragen en er (oneerlijke) onderlinge concurrentie mee wordt voorkomen. Prostituees kunnen dan zelf onderhandelen over extra's. In de praktijk lijkt dat echter zelden te gebeuren, omdat veel vrouwen de verhouding met collega's niet op het spel willen zetten. Het behoud van een goede sfeer lijkt belangrijker.

4.1.3 Uitbetaling

De wijze van uitbetaling correspondeert voor een deel met de zelfstandigheid die de prostituees eerder aangaven te hebben. In de meeste gevallen (56%) betaalt de klant aan de prostituee en zij betaalt vervolgens de exploitant voor kamerhuur (figuur 4.1). Ruim een derde van de prostituees (34%) wordt door het bedrijf uitbetaald.

Een derde vorm is in opkomst in massagesalons en privéhuizen en is een financiële ontvlechting van exploitant en prostituee: de klant betaalt de exploitant voor de kamer (aan een balie/bar) en de prostituee voor haar diensten (in de kamer). In de bedrijven uit onze steekproef gebeurt dit in 7 procent van de gevallen.

Figuur 4.1 Wijze van (uit)betaling

Bij 'anders' werd vooral een combinatie van bovenstaande genoemd. De klant betaalt bijvoorbeeld de prostituee en zij geeft het geld vervolgens in bewaring bij het bedrijf. Aan het eind van werkdag wordt ze 'uitbetaald', na aftrek van kamerhuur. Als reden voor deze constructie noemen de prostituees dat ze dan niet zelf met het geld hoeven rond te lopen en bezorgd hoeven zijn over diefstal.

Van degenen die aangeven dat ze door het bedrijf worden uitbetaald, heeft meer dan een kwart (27%) eerder aangegeven als zelfstandige een kamer te huren per uur of (dag)deel.

4.2 Autonomie en steun

Autonomie We hebben de prostituees een aantal stellingen voorgelegd om te bepalen in welke mate zij autonoom zijn en steun ondervinden. Per onderwerp zijn acht vragen gesteld. Deze schalen zijn ook in de vorige evaluatie gebruikt. Opvallend is dat 20 procent aangeeft nooit pauze te kunnen nemen zonder toestemming van een ander.

Tabel 4.3 Autonomie prostituees (n=354)

	nooit	soms	vaak	altijd	weet niet*
<i>Kunt u zonder toestemming van een ander:</i>					
a. Pauze nemen als dat nodig is?	20%	10%	10%	59%	1%
b. Een vrije dag of vakantie opnemen wanneer u dat wilt?	6%	16%	12%	64%	2%
c. Zelf begin- en eindtijd van uw werk bepalen?	19%	12%	8%	59%	2%
d. Klanten weigeren?	1%	9%	9%	80%	1%
e. Zelf bepalen wat u wel en niet met klanten doet?	2%	3%	9%	86%	1%
f. Zelf bepalen welke kleding u draagt?	2%	7%	9%	82%	1%
g. Zelf bepalen welke prijs u een klant berekent?	38%	9%	7%	44%	3%
h. Zelf bepalen wanneer u alcohol drinkt?	38%	9%	4%	43%	7%

* Inclusief onbekend, niet van toepassing.

Enkele opvallende cijfers dienen nader toegelicht te worden.

Ad. c: Als toelichting op het nooit kunnen bepalen van de begin- of eindtijd wordt door prostituees gemeld dat er wordt gewerkt met een intekenlijst of rooster. Anderen noemen de openingstijden van het bedrijf als reden dat ze hun werktijden niet zelf kunnen bepalen.

Ad. g: We zagen eerder dat 21 procent werkt met vaste prijzen van het bedrijf. Dat nu 38 procent aangeeft niet zelf te kunnen bepalen welke prijs ze berekent, kan verklaard worden uit de praktijk dat veel vrouwen niet (willen) afwijken van de richtprijs van het bedrijf.

Ad h. Met name in clubs zijn er nog veel prostituees die verplicht worden mee te drinken met de klant. Er zijn echter ook prostituees die in hun toelichting aangeven niet te kunnen bepalen wanneer ze alcohol drinken, omdat alcoholgebruik in het bedrijf verboden is.

Steun

Ook zijn er enkele vragen gesteld die iets zeggen over steun binnen de werksituatie. In de vraagstelling gebruikten we het woord 'baas', in de vooronderstelling dat de term 'exploitant' niet of minder bekend zou zijn. De kwestie was echter niet zozeer of ze het woord herkenden, maar veeleer of zij zichzelf in de situatie herkenden waarin ze te maken hadden met een 'baas'. Veel vrouwen herkenden zich namelijk niet in zo'n situatie, met name in de raamsector. Veel respondenten vonden de vragen daarom niet van toepassing (tabel 4.4).

Ook bleek uit de toelichtingen van de respondenten dat de vragen, waarmee de schaal 'steun' is opgebouwd, niet corresponderen met de praktijk. Zo meent een deel niet betrokken genoeg te zijn bij het bedrijf en de exploitant om mee te praten over veranderingen in het bedrijf, ingewerkt te worden of zakelijke dingen te laten regelen door het bedrijf.

Uit de gesprekken blijkt dat prostituees die kiezen voor werk in de vergunde sector het belangrijk vinden om zich veilig te voelen. Twee derde kan ervan op

aan dat vervelende klanten altijd eruit worden gezet (d). 86 procent voelt zich nooit tijdens het werk bedreigd door opmerkingen of gedrag van de baas.

Tabel 4.4 Steun prostituees (n=354)

	nooit	soms	vaak	altijd	weet niet
a. Mag u meepraten bij veranderingen in het bedrijf?	50%	12%	6%	21%	12%
b. Worden nieuwe prostituees door de baas ingewerkt?	39%	18%	6%	20%	17%
c. Wordt er rekening gehouden met uw privé-situatie?	33%	14%	8%	34%	10%
d. Worden vervelende klanten eruit gezet?	7%	4%	10%	66%	14%
e. Voelt u zich door uw baas gesteund in uw werk?	17%	18%	14%	40%	11%
f. Regelt uw baas (of iemand anders in het bedrijf) zakelijke dingen voor u?	74%	9%	3%	5%	9%
g. Voelt u zich tijdens uw werk wel eens bedreigd door opmerkingen of gedrag van uw baas?	86%	5%	1%	0%	9%

* Inclusief onbekend, niet van toepassing.

4.3 Positie exploitanten

In paragraaf 4.1 blijkt dat veel prostituees aangeven dat ze niet geheel vrij zijn om hun werktijden, wijze van betaling en hun tarieven te bepalen. Dit zien we terug in de gesprekken met de exploitanten. Exploitanten vertellen dat prostituees weliswaar hun werk naar eigen inzicht kunnen inrichten, maar geven daarbij aan dat er toch ook op verschillende manier afspraken zijn gemaakt. Het gaat dan vaak om mondelinge afspraken. Circa dertig procent van de exploitanten heeft contracten laten opstellen. Enkele exploitanten geven aan dat er geen afspraken zijn. Eén exploitant vermeldt daarbij dat er geen afspraken bestaan, omdat dit niet mag gezien het feit dat de prostituees zelfstandig zijn.

Huisreglement Een deel van de afspraken zien we terug in huisreglementen, die in de prostitutiebedrijven hangen. Deze reglementen beschrijven de regels waaraan klanten en prostituees zich dienen te houden. Hierin worden regels genoemd over safeseksbeleid, gedrag, alcoholgebruik et cetera. Soms wordt een dergelijk reglement volgens de exploitanten verplicht gesteld door de GGD.² Daarnaast, of ook wel in combinatie met dergelijke reglementen worden regels

² Er is voor zover ons bekend geen rechtsgrond voor een verplichting opgelegd door de GGD. Mogelijk vloeit deze voort uit de vergunningvoorwaarden, opgelegd door de gemeente.

opgesteld waar ook prostituees zich aan moeten houden. Exploitanten geven dan aan niet zozeer afspraken te maken met prostituees, maar ze te wijzen op de regels die binnen het bedrijf gelden. Prostituees die een kamer willen huren, krijgen uitgelegd wat de afspraken zijn over tarieven, gedrag, schoonmaken, drugs et cetera. Er wordt in dat geval zelden iets ondertekend.

Bij het kennismakingsgesprek wordt erop gewezen dat ze op tijd moeten komen en dat ze er netjes uitzien. Ze moeten er ook op letten dat klanten elkaar niet zien, ze moeten dan eerst in de gang kijken of er niemand loopt, voordat ze met een klant naar de kamer gaan. (Exploitant privéhuis)

Er zijn huisregels voor klanten en prostituees over safe seks, weigeren, controle op ziektes et cetera. Verder zijn er ook afspraken tussen prostituee en bedrijf: bellen over aanwezigheid om het rooster goed te kunnen vullen, over schoonmaken en de prijs. (Exploitant privéhuis)

Op het gebied van betaling, werktijden en dergelijke wordt vaak niets op papier gezet. Zowel exploitant als prostituee zijn gewend mondeling afspraken te maken en beide partijen lijken daar tevreden mee te zijn. Er is weinig administratieve rompslomp en prostituees zien op die manier hun anonimiteit (voor de buitenwereld en de Belastingdienst) gegarandeerd.

Voorbeeld van een schriftelijke overeenkomst

Een exploitant van een groot bordeel laat prostituees een verklaring ondertekenen: "ondergetekende verklaart hierbij als zelfstandige voor eigen rekening en risico werkzaam te zijn en in deze hoedanigheid afdrachtplichtige te zijn voor de omzetbelasting, ingeschreven staat bij de Belastingdienst als belastingplichtige voor de inkomstenbelasting, zelfstandig verzekerd is voor ziektekosten.etc" met paspoortnummer ondertekenen. Afspraken over:

- safe seks;
- reservering nakomen;
- discriminatie;
- soa-controle;
- drugs;
- schoonmaak;
- mobiele telefoon;
- kamerjassen alleen in keuken;
- kamerhuur;
- kasten en sleutels.

Sociale controle

Behalve afspraken tussen prostituees en exploitanten speelt ook onderlinge sociale controle een rol bij de inrichting van het werk. Prostituees die te ver onder of boven een bepaalde prijs werken, prostituees die zich te afwijkend kleden en prostituees die onbeschermd seks hebben, worden volgens exploitanten niet zelden gecorrigeerd door andere prostituees met wie ze binnen het bedrijf werken.

Sanctie

Prostituees dienen zich te conformeren aan de afspraken. Zo worden prostituees die zich niet aan tijden op intekenlijsten houden, prostituees die

tarieven rekenen die te sterk afwijken van wat gebruikelijk is en prostituees die qua kleding of gedrag te sterk afwijken van wat normaal gevonden wordt, volgens exploitanten aangespoord om hun gedrag bij te stellen worden en soms ook buiten het bedrijf gehouden. Prostituees die zich bijvoorbeeld niet houden aan de werktijden op de intekenlijst worden vervolgens vaak uit de zaak geweerd.

Als de dame niet opneemt, wordt er iemand bijgebeld. Volgende keer wordt zo'n dame dan niet meer gebeld. Er wordt veel 'gelogen', veel smoesjes. Moet je mee om kunnen gaan. (Exploitant van escortbureau)

Er moeten dames aanwezig zijn, anders krijg ik aan het eind van de maand de huur die ik moet betalen voor het pand niet rond. Ik werk met een intekenlijst en als ze zich niet aan die lijst houden, stuur ik ze weg. (Exploitant club)

Er lijken voor prostituees ook grenzen te bestaan aan de vrijheid om tarieven te bepalen:

Wij hanteren een vast tarief voor bemiddelingskosten, zo'n € 50/€ 55, dat is afhankelijk van de woonplaats van de klant. Daarbovenop bepalen de vrouwen hun tarief, maar wanneer er eentje € 150 gaat vragen, dan zeg ik wel dat ze dan hier verkeerd zitten. (Exploitant escortbureau)

Steun

Tot nu toe is in deze paragraaf vooral ingegaan op de afspraken die er bestaan over werktijden, tarieven en dergelijke. Naast deze meer arbeidsvoorwaardelijke afspraken zijn er in de verhouding tussen exploitant en prostituee ook afspraken en omgangsvormen die samenhangen met de omstandigheden waaronder vrouwen werken:

- Exploitant loopt met het escortdame mee naar de deur van de klant om te zien of de klant een beetje te vertrouwen is.
- Exploitant screent de klanten voordat ze binnenkomen.
- Vrouw van de exploitant brengt vrouw die haar enkel verzwikt heeft naar de dokter.
- Exploitant koopt sigaretten voor de vrouwen of haalt wat te eten voor ze.
- Exploitant brengt/haalt prostituees van de bus of van de trein.

In de ogen van de exploitant vinden vrouwen het prettig dat er sprake is van ondersteuning: iemand die ze helpt, beschermt, dingen uit handen neemt. Dat is ook een reden dat ze kiezen voor een privéhuus en club, en niet voor bijvoorbeeld thuiswerk. Ter illustratie: een raamexploitant vertelde dat hij eist dat prostituees die bij hem een kamer huren een minimumtarief hanteren. Dit om te voorkomen dat ze uitgebuit zouden worden door klanten. Verder brengt deze exploitant prostituees langs de GGD, zodat zij weten waar de GGD zit.

Conflict

Uit de interviews met de prostituees bleek dat driekwart antwoordde dat de vervelende klanten eruit gezet worden. Aan exploitanten is ook gevraagd hoe

er binnen het bedrijf wordt omgegaan met conflicten tussen klant en prostituee. Met uitzondering van de raamexploitant benadrukken veel exploitanten dat er van conflicten nooit of haast nooit sprake is. Daarbij wijzen ze er regelmatig op dat vrouwen zelf in staat zijn om deze op te lossen. Sommige exploitanten geven aan dat ze aan prostituees vragen om vooraf duidelijke afspraken te maken met klanten, om zodoende de kans op conflicten te verkleinen.

Als er conflicten plaatsvinden en de prostituee het zelf niet kan oplossen, treedt de exploitant eventueel op als bemiddelaar. Daarbij kiest de exploitant naar eigen zeggen in eerste instantie de zijde van de prostituee. In het geval een prostituee met enige regelmaat problemen heeft met klanten, verliest zij het voordeel van de twijfel.

... Als het heel vaak gebeurt dat er één problemen heeft met een klant, dan ga ik wel met haar praten. Ik haal ook altijd verhaal bij de klant over wat er aan de hand is. Als het meerdere keren gebeurt, zal er toch iets niet goed zijn. (Exploitant escortbureau)

Veiligheid

Binnen raambedrijven en de escortservice zijn er in vergelijking met privéhuisen, clubs, en massagesalons vaak extra veiligheidsmaatregelen. Bij de raambedrijven geven exploitanten vaak aan dat er sprake is van een alarmknop in kamer. Verder hebben zij vaak contact met de politie, die optreedt als sprake is van escalatie van een probleem.

... De alarmbel is er alleen voor noodgevallen, niet voor een ruzie. Als een meisje te vaak het alarm gebruikt, probeer ik haar dat ook eerst uit te leggen....
... Wordt de klant agressief dan bel ik de politie. De verhoudingen tussen mij en de politie zijn goed. Ik geef ook rondleidingen en dergelijke. Bijvoorbeeld als ze hier buitenlandse collega's hebben. Wij hebben een rechtstreeks nummer naar het politiebureau. Niemand mag dat weten, anders willen ze dat allemaal. Normaal bel je via het callcenter. (Exploitant raambedrijf)

Bij escortbureaus blijken er soms lijsten te worden bijgehouden waarop klanten staan die zich in het verleden misdragen hebben. Daarnaast wordt er door middel van contact via mobiele telefoons voor gezorgd dat chauffeurs/exploitanten ervan op de hoogte zijn of er problemen zijn.

Er moet altijd binnen vijf minuten naar ons gebeld worden. Als het niet oké voelt, moet ze naar buiten gaan. Als ze twijfelt, stuurt ze een sms met de tekst 'er is betaald'. Dan weet de chauffeur dat hij op zijn hoede moet zijn. Tot nu toe hebben we maar vier problemen gehad. Als er problemen zijn geweest met een klant hoeft hij nooit meer te bellen. (Exploitant escortbureau)

4.4 Samenvatting

De mate van zelfstandigheid van prostituees is lastig aan te tonen, niet in de laatste plaats omdat afspraken tussen prostituee en exploitant vooral mondeling worden gemaakt.

We zagen eerder dat 95 procent van de prostituees zichzelf omschrijft als zelfstandig ondernemer. Als we echter kijken naar de praktijk, dan is de zelfstandigheid op een aantal punten nog niet voor iedereen uitgewerkt of beperkt door grenzen die door de exploitant worden bepaald.

Werktijden worden door 60 procent van de prostituees onafhankelijk van de exploitant bepaald. Een kwart werkt met intekenlijsten.

Voor 60 procent van de vrouwen geldt echter ook dat het tarief (deels) door het bedrijf wordt bepaald. Het zijn vooral de raamprostituees die bij de tariefbepaling het meest zelfstandig zijn. Bijna 40 procent van de escorts werkt met vaste prijzen van het bedrijf. In 56 procent van de bedrijven betaalt de klant de prostituee. Ook hier geldt dat deze wijze vooral in de raamprostitutie voorkomt. In de andere sectoren is het gebruikelijker dat de klant het bedrijf betaalt. De prostituees krijgen dus door het bedrijf uitbetaald. In opkomst is de ontvlechting van een financiële relatie tussen exploitant en prostituee: de klant betaalt beide apart (voor kamerhuur en diensten).

Naast afspraken over werktijden, tariefbepaling en wijze van uitbetaling bestaan er ook vaak diverse andere afspraken en regels over bijvoorbeeld safe seks, gebruik van drugs, wijze van kleden, schoonmaken en dergelijke. Deze regels zien we terug in huisreglementen en komen soms ook aan bod als een prostituee nieuw is binnen een bedrijf.

Prostituees dienen zich aan de afspraken te houden. Een deel van exploitanten geeft aan dat als prostituees zich bijvoorbeeld niet aan werktijden houden, ze hierop aangesproken worden en/of uit het bedrijf worden geweerd. Uitspraken doen over zelfstandigheid in deze sector is ook lastig omdat er vrijwillig veel rekening met elkaar wordt gehouden. Intekenlijsten of roosters worden gebruikt zodat kan worden voorkomen dat er te veel vrouwen op een bepaald tijdstip aanwezig zijn. Prijzen worden afgestemd met collega's om oneerlijke concurrentie te voorkomen. Uitbetaling door het bedrijf lijkt voor alle betrokkenen een goede oplossing: de exploitant verrekent de huur en de prostituee hoeft niet met veel geld rond te lopen.

Een deel van de prostituees vindt een zeker mate van gezagsverhouding geen bezwaar en/of is niet op de hoogte van de mate waarin de gezagsverhouding van de exploitant nog steeds geldt. Ook zij zien dat de praktijk altijd zo geweest is en dat in de prostitutiesector andere verhoudingen en regels gelden dan in andere sectoren.

5 ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN EN GEZONDHEID

In dit hoofdstuk beschrijven we de omstandigheden waaronder de prostituees werken. Deze informatie is verzameld via observaties van interviewers en enkele vragen over arbeidsomstandigheden aan de exploitanten. In het tweede deel van het hoofdstuk rapporteren we de antwoorden die prostituees gaven over hun gezondheid en gezondheidsgedrag.

5.1 Arbeidsomstandigheden

De interviewers hebben bij hun bezoeken aan de verschillende bedrijven vaak een rondleiding gehad en zodoende een indruk gekregen van de omstandigheden waarin de prostituees werken. Zij hebben vervolgens deze indruk gerapporteerd door onder andere de kwaliteit van de plek te beschrijven en te waarderen door het toekennen van sterren. Ze hebben daarbij gelet op sfeer, hygiëne, onderhoud, 'prijsklasse', aanwezigheid van daglicht et cetera.

5.1.1 Observaties van arbeidsomstandigheden

Onze interviewers werden vaak ontvangen in de zogenaamde huiskamer van het bedrijf: een ontmoetingsplek met banken waar de prostituees op hun klanten kunnen wachten. Vaak stond een televisie aan, maar werd het oog vooral gericht op de monitoren van de beveiligingscamera's om te zien wie er binnenkwam.

De buitenkant van het pand verraadt al vaak hoe het er binnen uitziet. Sommige clubs presenteren zich uitbundig aan de buitenwereld met rode lichten en de bedrijfsnaam in neonlichten. Privéhuizen en massagesalons zijn vaak iets bescheidener aan de straatkant en vaak niet herkenbaar als prostitutiebedrijf. De ingang is in een steeg of achterom en de ramen zijn geblindeerd. Wegens het blinderen van de ramen, kwam het vaak voor dat huiskamers donker waren en benauwd aanvoelden. In de meeste bedrijven stond de verwarming hoog, werd veel gerookt en was de ventilatie niet optimaal.

We vroegen onze interviewers de bedrijven die ze bezochten sterren te geven, vergelijkbaar met de kwalificatie in de hotelsector. De meeste bedrijven kregen drie sterren: prettig, degelijk, schoon, redelijk onderhouden, geen bijzonderheden.

Hierna volgen toelichtingen van interviewers bij het toekennen van de sterren.

1 ster

Het is het meest shabby privéhuus dat ik tot nu toe gezien heb. Je komt binnen via een erothoek, meer zie je ook niet van de buitenkant. Zodra je de deur opent, hangt er een A4'tje met de tekst "een keer privé met een van onze mooie dames? Vraag het bij de toonbank".

Een afgetrapte trap naar boven brengt je naar het privéhuus. De dames zaten allemaal in een woonkamer, die er verschrikkelijk vies uitzag. Gelukkig was er wel een balkondeur zodat er wat frisse lucht binnenkwam. Er werd flink gerookt en geblowd. Ook stonden overal blikjes bier. De rest van het huus bevat zes kamers, allemaal met oude vloerbedekking en oude bedden. De verf bladderde in sommige kamers van de muur. Een muffe geur hing in het hele gebouw.

(privéhuus, Oost-Nederland)

2 sterren

Echt sfeervol kan je zo'n peeskamertje op de wallen niet noemen.

Alles is betegeld. Een grote rode alarmknop aan de muur. Alles is heel klein.

Aan de andere kant is wel alles goed verzorgd. Het ziet er schoon uit, ook het sanitair.

Er is bovendien een directe tussendeur naar de kamer van het meisje naast haar. Daar heeft ze ook een heel goed contact mee.

(raam, Amsterdam)

3 sterren

Het zag er netjes uit en het was er schoon. De kamer waar het interview is afgenomen was redelijk groot. Er was veel zorg besteed aan de inrichting: de kamer had een warme sfeer. Ook de 'huiskamer' zag er netjes uit. Er stonden drie plofbanken en een fauteuil. De ramen waren niet geblindoerd, er kwam daglicht naar binnen.

Er hing een prettige, huiselijke sfeer ondanks onze 'storende' aanwezigheid.

Er hing in de keuken een kaart met daarop de diensten die door de vrouwen werden aangeboden (met bad, zonder etc).

(privéhuus, Oost-Nederland)

4 sterren

De salon ligt in een sjeke villabuurt in een losstaand huus. Er is een parkeerplaats bij. Er hangen camera's. Alles is schoon, netjes, een mooie hal waar je binnenkomt. Er ligt een prijslijst voor de klant. Daarop staan de prijs van de kamer, de prijs van de massage en het totaalbedrag.

De kamers zijn piekfijn in orde. Alles in dezelfde een beetje Griekse stijl.

De plek waar de dames rondhangen is vrij klein, maar niet benauwd door een deur en een raam. De rokers moeten buiten gaan staan op een klein binnenplaatsje.

Er is een receptioniste die alles regelt als er klanten binnenkomen en die afspraken maakt. Het is er druk, de vrouwen (stuk of vijf) zijn bijna elk uur allemaal bezet. De vrouwen zien er allemaal opvallend gezond en sportief uit, lijkt toch een heel ander slag vrouwen dan in een privéhuus of club.

(massagesalon, Oost-Nederland)

5 sterren

Het is erg mooi ruim en netjes. De kamers zijn erg luxe en groot, sommige met zelfs twee baden, op twee kamers na hebben ze allemaal een jacuzzi. In de ruimte waar je binnenkomt is een receptie waar de klanten ook betalen.

Je komt binnen door een detectiepoortje. Hier is ook een bar en een aantal zithoeken. Het is erg ruim opgezet. De eigenaar staat de hele tijd bij de bar en houdt de boel in de gaten. Hij komt oké over.

De meisjes hebben een privéruimte waar verder niemand komt, behalve de eigenaar.

Hier wordt elke avond voor en door de prostituees gekookt. Als er een klant komt, komen ze naar de bar om zich voor te stellen. Er is ook een ruimte aan de overkant.

Hier zijn kamers waar de vrouwen voor tien euro per nacht kunnen slapen. Hier zijn ook nog wat luxe vertrekken.

Er is een zwembad en een grote tuin. (club, Zuid-Nederland)

5.1.2 Regels en voorschriften

Externe regels

- Arbowet** Sinds de wetwijziging zijn exploitanten gehouden aan de eisen met betrekking tot arbeidsomstandigheden en veiligheid die ook aan andere sectoren worden gesteld. De Arbowet is van kracht als er een werkgevers-werknemersrelatie bestaat, niet alleen in een geformaliseerde loondienstverhouding, maar ook wanneer er sprake is van een gezagsverhouding. Ook als er maar één werknemer is (barkeeper, portier), is de werkgever niet alleen verantwoordelijk voor de veiligheid en gezondheid van die werknemer, maar ook van de overige aanwezige personen zoals (eventueel) prostituees en klanten (Arbeidsinspectie, 2000).
- Vergunning** Gemeenten hebben ook regels gesteld aan het verlenen van een exploitatievergunning. Het gaat dan veelal om gemeentelijke eisen uit het bouwbesluit of brandveiligheidsverordeningen. Er worden daarin eisen gesteld aan algemene veiligheid, brandveiligheid, geluidsoverlast en tijden waarop bezoekers mogen worden toegelaten. De prijs van een dergelijke vergunning kan zeer verschillen per gemeente. In de ene gemeente dient een exploitant per jaar enkele duizenden euro's te betalen om een prostitutiebedrijf te exploiteren, in een andere gemeente is het enkele tientallen euro's, eenmalig. Wanneer een exploitant voldoet aan de eisen van de gemeente en een vergunning krijgt, wordt handhaving, afhankelijk van de gemeente, overgelaten aan instellingen en diensten als de politie, brandweer en Bouw- en Woningtoezicht (Van Lier et al., 2002). De intensiteit en inhoud van de controles die deze instanties uitvoeren, is ook zeer verschillend per gemeente. Over het algemeen zal de brandweer controles uitvoeren op veiligheid. De brandweer kan bijvoorbeeld gelasten dat er een alarminstallatie wordt geplaatst. De GGD heeft een preventieve taak op het gebied van hygiëne en gezondheid.

Arbeidsinspectie De meeste bedrijven blijken niet te maken te hebben met de Arbeidsinspectie. Slechts enkele exploitanten geven aan dat ze de Arbeidsinspectie wel eens op bezoek hebben gehad. Sinds de legalisering oefent de Arbeidsinspectie niet op eigen initiatief handhavende activiteiten uit, maar probeert ze via contacten met gemeenten de arbeidsomstandigheden te bevorderen (Naber en Van Lier, 2002). Alleen wanneer er sprake is van een bedrijfsongeval of een ingediende klacht zal de Arbeidsinspectie in actie komen (Handboek lokaal prostitutiebeleid, 1999).

Interne regels

Schoonmaak Van de prostituees wordt over het algemeen verwacht dat ze de kamers na gebruik achterlaten zoals ze die hebben aangetroffen. Deze verwachting hebben zowel de collega's als de exploitant. Lakens dienen verschoond te worden, handdoeken vervangen en wastafel gereinigd. De exploitant draagt vervolgens zorg voor het uitgebreide schoonmaken van ruimtes (stofzuigen en dergelijke). Exploitanten doen dit vaak zelf of maken gebruik van eigen of ingehuurd personeel.

Safeseksbeleid We vroegen de exploitanten of er in het bedrijf een safeseksbeleid geldt. Bijna driekwart van de respondenten geeft aan dat dit het geval is. Vaak voegen exploitanten hier direct aan toe dat ze de prostituees "natuurlijk nergens toe kunnen dwingen". Ze weten dat ze de prostituees omwille van hun zelfstandigheid niet kunnen verplichten tot het gebruiken van condooms en niet kunnen controleren wat er in de kamers precies gebeurt. Sommige exploitanten verstrekken de condooms, anderen hebben ze alleen voor de zekerheid op voorraad. Prostituees melden dat er nog steeds misstanden bestaan in clubs of huizen waar ze eerder gewerkt hebben. Daar bestaan bijvoorbeeld vaste prijzen voor het verstrekken van diensten zonder condoom, of kiezen prostituees zelf voor het risico seksueel overdraagbare ziektes op te lopen, omdat ze dan meer kunnen verdienen.

Ze moeten een condoom gebruiken, maar je kunt het nooit checken. Het is ook hun eigen verantwoordelijkheid, je kunt het toch niet in de gaten houden. Soms vind je achter het bed allemaal ongebruikte condooms en dan weet je dus dat het zonder gedaan wordt. We geven inmiddels condooms mee als ze naar een kamer gaan met een klant. Vroeger stond er altijd een pot vol met condooms, maar daar zijn we mee gestopt, omdat klanten de condooms dan stiekem in hun zakken stopten. (Een clubexploitant, Rotterdam)

Bedrijfsvoering In hoofdstuk 4 hebben we beschreven dat sommige exploitanten huisreglementen hebben opgesteld ten aanzien van drank- en drugsgebruik. Deze blijken voor exploitanten echter moeilijk te handhaven. Formeel kunnen exploitanten geen eisen stellen aan veilig of gezond gedrag van zelfstandige ondernemers. De exploitant heeft er wellicht belang bij dat de vrouwen nuchter, schoon en veilig seks hebben met klanten. Dit zou het imago van het

bedrijf ten goede komen. Exploitanten hebben echter geen mogelijkheid om deze eisen te handhaven.

Als ze hier anti-rookregels zouden toepassen, zou de helft van de huizen kunnen sluiten! (privéhuis, Oost-Nederland)

5.2 Gezondheid prostituees

Gezondheidsgedrag

We vroegen de prostituees naar hun gedrag en houding ten aanzien van hun gezondheid. Een groot deel (41%) zegt regelmatig te sporten en neemt rustig de tijd om te eten (73%). In het onderscheid naar sector zijn geen significante verschillen te identificeren. Alleen ligt het drank- en drugsgebruik in clubs en privéhuizen hoger dan in de andere sectoren.

Tabel 5.1 Mate van gezonde levensstijl

	raam	escort	club	privé- huis	massage- salon	totaal	CBS, vrouw 2005
Sport regelmatig	50%	26%	35%	44%	41%	41%	54%
Neemt tijd om rustig te eten	79%	76%	70%	65%	82%	73%	
Rookt meer dan 20 sigaretten per dag	33%	31%	44%	40%	53%	38%	25%
Drinkt meer dan 25 glazen alcohol per week	6%	9%	14%	9%	0%	9%	4%
Gebruikt regelmatig kalmeringsmiddelen	23%	11%	14%	19%	6%	17%	14%
Gebruikt regelmatig softdrugs	11%	6%	28%	20%	24%	17%	
Gebruikt harddrugs	1%	2%	5%	11%	0%	5%	

Er zijn geen significante verschillen tussen sectoren.

Ter controle hebben we via het CBS gegevens verzameld over vrouwen in de Nederlandse bevolking uit 2005. De vragen weken enigszins af van onze vraagstelling, maar laten een vergelijking op hoofdlijnen toe.

Een kwart van de Nederlandse vrouwen rookt wel eens, tegenover 38 procent van de prostituees die meer dan twintig sigaretten per dag rookt. Vier procent van de Nederlandse vrouwen drinkt drie of meer glazen alcohol per dag, tegenover negen procent van de prostituees die meer dan 25 glazen per week drinkt. Het percentage vrouwen dat in de afgelopen veertien dagen kalmeringsmiddelen heeft genomen is in Nederland 14 procent, terwijl 17 procent van de prostituees zegt ze regelmatig te gebruiken.

Tot slot sport 41 procent van de prostituees regelmatig, terwijl 54 procent van de Nederlandse vrouwen de norm voor gezond bewegen haalt.

Emotioneel welbevinden

Naast lichamelijke gezondheid is voor prostituees ook het emotioneel welbevinden een aandachtspunt. Voor de uitvraging op dit aspect is, in navolging van de vorige evaluatie, gebruikgemaakt van de distress-schaal uit de Vierdimensionale Klachtenlijst - 4DKL (Terluin, 1998). De schaal meet distress door het in kaart brengen van klachten als moeheid, gespannenheid, piekeren en concentratie. De schaal bestaat uit zestien items.¹ De vijfpuntsschaal is, zoals voorgeschreven, teruggebracht naar een driepuntsschaal.²

Tabel 5.2 toont de items en de percentages die gescoord zijn.

Tabel 5.2 Mate van emotioneel welbevinden (n=340)

	Soms (1)	Regelmatig/ Vaak/Heel vaak (2)
Heeft u de afgelopen week last gehad van		
a. Neerslachtigheid/depressie	33%	11%
b. Piekeren	27%	27%
c. Onrustig slapen	29%	23%
d. Lusteloosheid	28%	16%
Voelde u zich de afgelopen week		
e. Gespannen	36%	20%
f. Snel geïrriteerd	30%	20%
Heeft u de afgelopen week het gevoel gehad dat u		
g. Tot niets meer kunt komen	23%	9%
h. Geen belangstelling kunt opbrengen voor mensen/dingen	20%	11%
i. Het niet meer aankunt	20%	9%
j. Er niet meer tegenop kunt	20%	9%
k. Nergens meer zin in hebt	27%	14%
Had u de afgelopen week		
l. Moeite met helder denken	21%	12%
m. Moeite om in slaap te komen	29%	23%
n. Bent u de afgelopen week snel emotioneel?	28%	14%
o. Schieten u de afgelopen tijd wel eens beelden in gedachten over (een) aangrijpende gebeurtenis(sen) die u heeft meegemaakt?	21%	19%
p. Moet u de afgelopen week wel eens uw best doen om gedachten of herinnering aan (een) ingrijpende gebeurtenis(sen) van u af te zetten?	20%	17%

¹ Één item, "Heb je de afgelopen week het gevoel dat je er niet meer tegenop kunt", hebben we niet meegenomen in de vragenlijst. De score hebben we gelijkgesteld aan die van het item "het niet meer aankunt".

² nee=0, soms=1, regelmatig/vaak/heel vaak=2 (range=0-32)

Gemiddeld scoren de prostituees 9.24 (SD 8.4, n=340) op de distress-schaal. Bij een score van 11-20 is er sprake van een matige afwijking. Dat betekent dat de prostituees niet afwijken van de controlegroep.

De prostituees die 5-9 jaar in het vak werkzaam zijn, scoren hoger dan de korter of langer werkzame respondenten. Vrouwen die werken in de escortsector en in massagesalons scoren beduidend lager (tabel 5.3).

Tabel 5.3 Gemiddelde score op distressschaal 4DKL

	raam	escort	club	privéhuis	massa- gesalon	totaal
Gemiddelde	10,7	5,96	8,83	10,71	4,88	9,24
Standaarddeviatie	7,9	6,6	8,8	8,9	6,2	8,4
N	96	53	77	97	17	340

Ter vergelijking geven we de score van ruim drieduizend personen die stonden ingeschreven in een huisartsenpraktijk (onderzoek van Terluin):

- gemiddelde van vrouwen 10,4 (SD 8,6);
- gemiddelde van vrouwen 15-39 jaar: 10,1 (SD 8,6);
- gemiddelde van mannen en vrouwen 15-39 jaar: 9,6 (SD 8,5).

Op basis van de gemiddelde score zouden we kunnen concluderen dat de prostituees minder dan gemiddeld last hebben van distress.

De meerderheid van de ondervraagde prostituees heeft een score van 0-10.

- 0-10: 66 procent;
- 11-20: 19 procent;
- 21-100: 15 procent.

Toch scoort een vijfde gemiddeld tussen de 11-20. Terluin (1998) zegt over deze groep dat het waarschijnlijk is dat deze personen spanningen ondervinden die zijn gerelateerd aan stress, bijvoorbeeld door overbelasting, problemen en/of levensgebeurtenissen. Een hogere distress-score (>20) in combinatie met andere klachten, zoals een zwakke vorm van depressie, kunnen een aanwijzing zijn voor een ernstige verstoring van de balans tussen draaglast en draagkracht. Een distress-score van hoger dan twintig komt vooral voor bij personen met een psychosociaal probleem. In de controlegroep scoort zeven procent hoger dan twintig, onder de prostituees is dat vijftien procent.

5.3 Samenvatting

Sinds de wetwijziging dienen ook prostitutiebedrijven aan de eisen van de Arbowetgeving te voldoen op het gebied van de arbeidsomstandigheden. In de eisen die gemeentes stellen in hun vergunningenbeleid worden

bouwtechnische aspecten en brandveiligheidsvoorschriften opgenomen. De belangrijkste aspecten die terugkomen in de bedrijfsvoering van exploitanten zijn regels ten aanzien van het schoonmaken van de ruimtes en safeseksbeleid. Van de prostituees wordt over het algemeen verwacht dat ze de kamers na gebruik achterlaten zoals ze die hebben aangetroffen. De exploitanten dragen over het algemeen zorg voor de uitgebreide schoonmaak aan het eind van de dag. Onze interviewers hebben weinig misstanden op het gebied van arbeidsomstandigheden geconstateerd. Toch zijn er wel grote verschillen in de omstandigheden waarin prostituees werken, waarschijnlijk samenhangend met de prijsklasse van het bedrijf.

Safeseksbeleid wordt door de meeste exploitanten nagestreefd. Ze verstrekken condooms, maar kunnen niet controleren of deze daadwerkelijk gebruikt worden. Prostituees hebben een eigen verantwoordelijkheid voor hun gezondheid en die van de klant.

Algemeen gezond gedrag van prostituees wijkt iets af van dat van de gemiddelde Nederlander, zoals dit wordt beschreven in verschillende onderzoeken, gerapporteerd door het CBS. Met name in rook en drinkgedrag zijn prostituees ongezonder dan de gemiddelde Nederlandse vrouw.

Emotioneel welbevinden werd gemeten met de 4DKL-schaal voor distress.

Prostituees in privéhuizen en raamprostituees vertonen een iets hogere mate van distress die kan wijzen op stress, bijvoorbeeld door overbelasting, problemen en/of levensgebeurtenissen.

6 ONTWIKKELINGEN IN DE SECTOR

De wetwijziging van 2000 is van grote invloed geweest op de prostitutiesector. Daarnaast heeft de sector de laatste jaren ook met een economische recessie te kampen gehad en was er een toeloop van arbeidskrachten uit andere delen van de wereld, recent ook uit het nieuwe Europa.

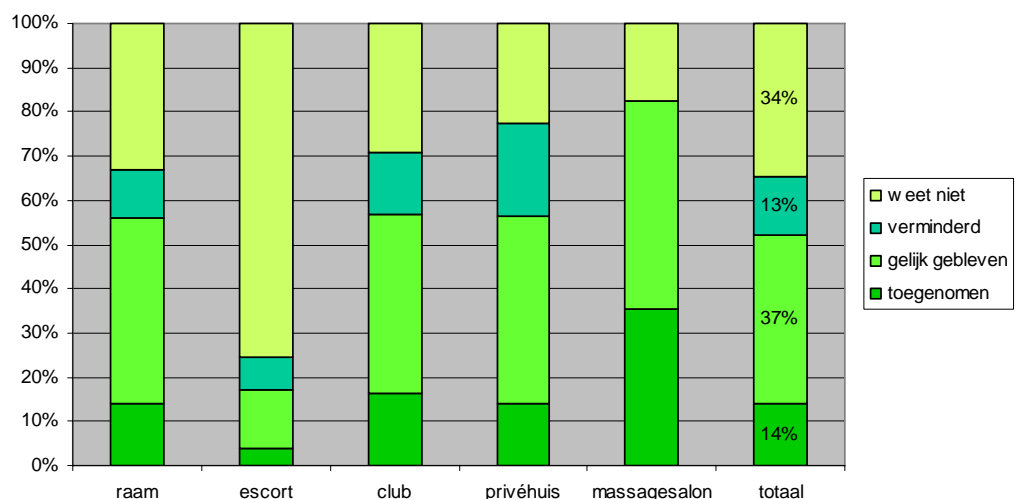
In dit hoofdstuk beschrijven we wat prostituees en exploitanten denken dat de gevolgen zijn van de verschillende ontwikkelingen op de vraag en het aanbod. Vervolgens bespreken we de gevolgen van de wetwijziging op de sector en specifiek ook de kwestie van de introductie van loondienst in de sector.

6.1 Aanbod – aantal prostituees

We vroegen de prostituees of ze het afgelopen jaar meer of minder collega's hebben gekregen in het bedrijf waar ze werken.

Meer dan een derde van alle prostituees zegt dat het aantal collega's het afgelopen jaar is gelijkgebleven (figuur 6.1). Opvallend is dat meer dan een derde van de respondenten geen antwoord kon geven op deze vraag. Zij wisten het niet of waren nog te kort in dienst om hier iets over te kunnen zeggen. Deze laatste reden geldt met name voor de prostituees in de escortsector, omdat hier de doorstroom hoog is.

Figuur 6.1 Aantal collega's toe- of afgenomen het afgelopen jaar (n=354)

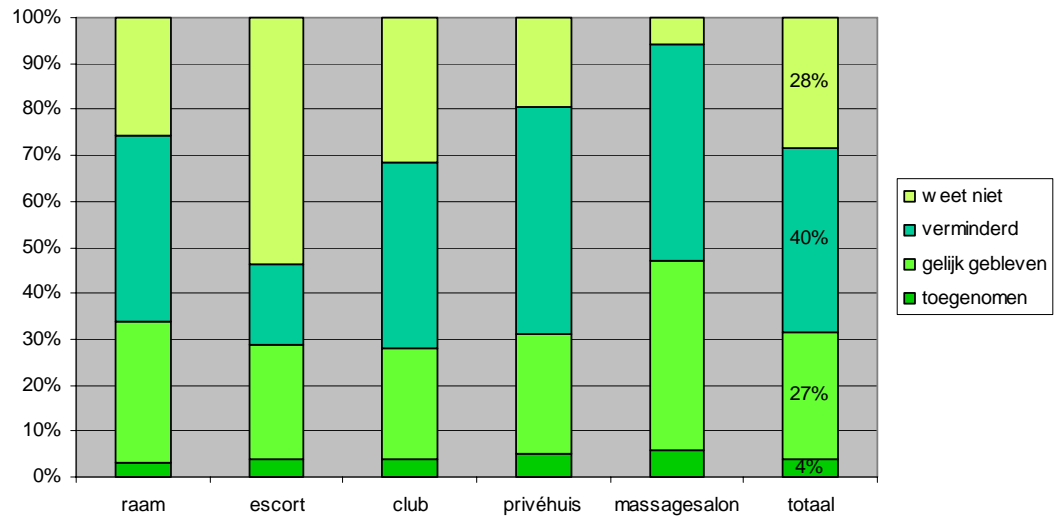
De oorzaak voor de toe- of afname van het aantal collega's ligt volgens prostituees vooral bij de economische situatie en de nieuwe wetgeving. De economische conjunctuur is de laatste jaren slecht en meer mensen en

	<p>gezinnen komen in financiële problemen. Hierdoor biedt een nieuwe groep vrouwen zich aan in de sector. De economisch slechte situatie is echter ook een reden voor afname van het aantal collega's. Er zijn steeds minder klanten en de klanten die komen, geven niet veel uit. De verdiensten zijn verslechterd en sommige collega's zijn om die reden uit het vak gestapt.</p>
Wetgeving	<p>Ook de nieuwe wetgeving is volgens de respondenten reden voor zowel toe- als afname van het aantal collega's. Aan de ene kant zou de legalisering van de sector buitenlandse vrouwen naar Nederland lokken, waardoor het aantal collega's toeneemt. Aan de andere kant schrikken de regelmatig uitgevoerde controles van de politie de illegaal werkenden af, zodat het aantal collega's afneemt. Ook controles van de Belastingdienst schrikken af. Vrouwen die geen belasting willen betalen stoppen, gaan de illegaliteit in of gaan vanuit huis of in de escortsector werken, waar handhaving moeilijker is. Een andere ontwikkeling naar aanleiding van de wetwijziging is dat door de strengere regelgeving huizen en ramen worden gesloten en er een concentratie van vrouwen op minder plaatsen is. Veel vrouwen zijn bijvoorbeeld na het sluiten van de raamsector in Arnhem verhuisd naar Nijmegen of Eindhoven. De prostituees die al in die steden werkten, merkten de groei in het aantal collega's vanuit Arnhem.</p>
Bedrijfsvoering	<p>Daarnaast is er een groep die de oorzaak van de toename van het aantal collega's op microniveau zoekt, namelijk in de bedrijfsvoering. Het bedrijf heeft bijvoorbeeld een goede naam, waardoor vrouwen er graag werken en het aantal collega's toeneemt. Het kan ook zijn dat de exploitant heeft besloten dat meer vrouwen zich kunnen inschrijven op het rooster, om voldoende aanbod te garanderen, waardoor zich meer collega's aanmelden.</p>
Overig	<p>Enkele prostituees vertellen ook dat er een toename is van het aantal collega's, omdat er meer jonge meisjes via loverboys beginnen. Ook geeft een aantal respondenten aan dat de doorstroom groot is, omdat veel beginnende vrouwen verwachten veel te kunnen verdienen. Die beginnen en zijn snel weer weg. Vanwege de grote doorstroom vinden veel prostituees het moeilijk iets te zeggen over de toe- of afname van het aantal collega's.</p>

6.2 Vraag – aantal klanten

De meerderheid van de prostituees (40%) meent dat het aantal klanten het afgelopen jaar is verminderd. Iets meer dan een kwart zegt dat dit aantal gelijk is gebleven. Ook op deze vraag weet een groot deel (28%) geen antwoord te geven. Dit zijn vooral vrouwen die nog niet lang werkzaam zijn in de sector en in niet meer dan twee bedrijven hebben gewerkt.

Figuur 6.2 Aantal klanten toe- of afgenomen het afgelopen jaar (n=354)

Economie

Mogelijke oorzaken kunnen volgens prostituees weer gevonden worden in de economisch slechte situatie, de wetswijziging en de bedrijfsvoering.

De slechte economie is voor veel respondenten om verschillende redenen de oorzaak van het afnemen van het aantal klanten. Alles zou, met name na de invoering van de euro, duurder zijn geworden. Hierdoor hebben mensen minder geld te besteden en wordt niet snel meer gekozen voor een bezoek aan de prostituee.

Reden minder klanten: economische situatie

Er is heel veel armoede in Nederland. Mensen hebben niks over, zitten in de schuldsanering. Van €30 in de week kun je niks. Als die mensen eens een uitje willen, komen ze hierheen. Ik wil dan nog wel eens met de hand over het hart strijken: dan mogen ze voor €15; ik ben daar sociaal in. (raamprostituee te Leeuwarden)

Wetswijziging

Daarnaast vinden verschillende prostituees dat de slechte economische situatie de oorzaak is van toegenomen concurrentie. Sommige vrouwen gaan onder de (onderling afgesproken) prijs zitten, waardoor de anderen klanten verliezen.

Door de nieuwe regelgeving moeten verschillende bedrijven sluiten en komen er geen bedrijven bij, zodat de klanten naar een kleiner aantal bedrijven trekken. Zoals we eerder zagen, is dezelfde concentratietendens zichtbaar als verklaring voor de toename van de collega's.

Overig

Tot slot worden er verschillende andere redenen aangevoerd als verklaring voor het afgenomen aantal klanten in de vergunde sector. Klanten gaan op zoek naar nieuwe gezichten en nieuwe ervaringen, bijvoorbeeld via het internet of door een bezoek te brengen aan een thuiswerker. Andere verklaringen zijn dat seks tegenwoordig gemakkelijker gratis te krijgen is en dat cameratoezicht in stedelijke gebieden of een (nieuwe) locatie klanten afschrikt.

Reden minder klanten: locatie

Sinds de verhuizing naar het plein zijn er minder mensen gekomen.

Het plein is helemaal open, de mannen hebben geen privacy meer, dus voelen zich daar minder op hun gemak. Als je de straat in komt, is het voor iedereen duidelijk wat je daar komt doen.

Ook had ze het erover dat het raar was voor de vrouwen. Je kon nu precies zien met wie iemand al naar bed was geweest, in de vorige situatie kon je nog het idee hebben dat iemand voor het eerst kwam en speciaal voor jou. (raamprostitutie te Eindhoven)

6.3 Externe contacten

We hebben de prostituees gevraagd in hoeverre zij voor hun werk contact hebben gehad met zakelijke dienstverleners, artsen of de overheid. Daarna konden ze aangeven in hoeverre ze zich correct behandeld voelden. In tabel 6.1 staat een overzicht van het aantal prostituees dat contact had met de betreffende instantie of dienstverlener en het percentage dat zich daarbij niet correct behandeld voelde. Prostituees voelen zich met name door de overheidsinstellingen niet correct behandeld. De Belastingdienst scoort daarbij het hoogst (30%).

Tabel 6.1 Externe contacten en negatieve behandeling (n=354)

	Contact (n)	Gevoel niet correcte behandeling
Zakelijke dienstverleners		
Bank	113	14%
Verzekeringsmaatschappij	85	12%
Boekhouder	109	4%
Advocaat	28	11%
Artsen		
Clubarts	97	3%
Huisarts	163	4%
GGD	246	2%
Overheidsinstellingen		
Politie	146	17%
Belastingdienst	113	30%
Sociale dienst, UWV	60	17%
Kamer van Koophandel	47	21%

Tegenover zakelijke dienstverleners blijkt een deel van de prostituees in het midden te kunnen laten wat hun beroep precies is. Zij vertellen niet dat ze werkzaam zijn in de prostitutiesector en hebben daarom geen mening over hun contact met zakelijke dienstverleners. Er is ook nog veel onbegrip over de voorwaarden die een bank stelt aan zekerheid van inkomen. Prostituees

voelen zich gediscrimineerd, omdat ze denken geen lening of hypotheek te kunnen krijgen vanwege de aard van hun beroep. Banken zullen echter argumenteren dat alle zelfstandig ondernemers moeite hebben met het afsluiten van hypotheeken en leningen, vanwege de onzekerheid van inkomen. Toch zijn er wel degelijk aanwijzingen dat vooroordelen over de sector prostituees ook zakelijk achtervolgen (zie onderstaande box):

Bank - negatief Twee jaar geleden ben ik begonnen met het opzetten van mijn eigen massagesalon. Ik heb eigen middelen. Het was bijna rond, maar toen moesten we voor de verbouwing een zakelijke rekening openen. Ze wilden niet dat er geld gestort werd vanuit een erotische zaak! Dat is krom, want het is legaal. Alleen de ING bank wilde wel. De Rabobank niet. De Abn Amro neemt geen nieuwe klanten meer aan in de erotische sector. Het eigen bedrijf is uiteindelijk niet doorgegaan vanwege de burens, met name één buurman. Hij heeft er alles aan gedaan om het tegen te houden. Hij had een advocaat in de arm genomen. Twee weken voor de overdracht van de sleutel hebben we het moeten afblazen. (massagesalon, Oost-Nederland)

De een is zeer tevreden over de politie en de ander hekelt het machtsvertoon waarmee die het bedrijf controleert en de denigrerende houding die daarbij soms wordt waargenomen.

Politie – positief
Ondanks dat haar vroegere pooier in de gevangenis zit, komt de politie regelmatig kijken hoe het met haar gaat. Hierover was ze erg te spreken. Het zijn de enigen die nog wat van zich laten horen. Ze heeft het gevoel dat de hulpverleners haar hebben laten zitten (raam, Zuid-Nederland)

Politie – negatief
Ze zijn brutaal en voelen de macht om alles van je te eisen. Ze komen hier met drie man sterk binnenvallen en dat doen ze soms wel zes keer per jaar. Ze laten je een crimineel voelen, terwijl je juist een legale sector bent geworden. (prostituee massagesalon, Noord-Nederland)

Over de Belastingdienst overheerst het negatieve commentaar: machtsvertoon bij controles, denigrerende houding en onnodig vaak controleren.

Belastingdienst - negatief
We hebben heel veel gedoe met de Belastingdienst over zelfstandigheid. Achter elk iets proberen ze te zoeken dat het loondienst is. Ik heb al meerdere gesprekken gehad en vragenlijsten moeten beantwoorden. (privéhuys, Oost-Nederland)

Belastingdienst - negatief
Ze schatten vaak meer in dan dat je werkelijk verdient hebt, maar het meest vervelende vind ik hun manier van aanpak. Ik vind ze autoritair overkomen, dan komen ze al handenwrijvend binnen, zo van die vrouwen zullen we eens even flink aanpakken, van dat soort gedrag zeg maar. Ik vind dat ze anoniemer te werk moeten gaan met de vrouwen.

Heel veel vrouwen vertellen het bijvoorbeeld niet aan hun man, daar moeten ze meer rekening mee houden.

Op zich vind ik het niet erg om belasting te betalen, maar ik ben privé aan het werk gegaan, omdat ik in verhouding te veel aan hen moet afdragen.

(privéhuis, Oost-Nederland)

Belastingdienst - negatief

Zij hebben mijn privacy geschonden, en niet gerespecteerd.

Ze zijn vorig jaar zomaar aan de deur gekomen bij mijn familie, terwijl niemand van mijn familie weet dat ik dit werk doe.

Ik vind dat echt heel erg, zij hebben zwijgplicht.

(massagesalon, Oost-Nederland)

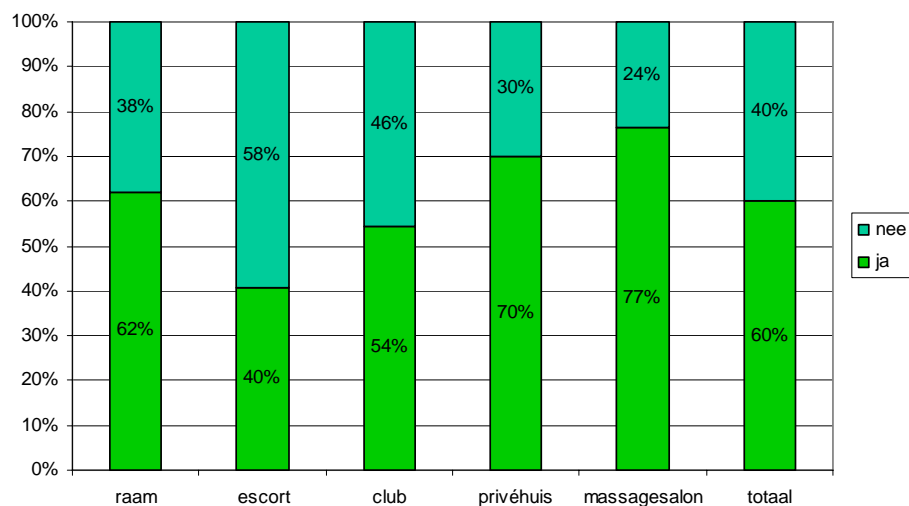
6.4 Voor- en nadelen van de wetswijziging

We legden de respondenten de volgende tekst voor:

In 2000 is de wet voor de prostitutie veranderd. Seksclubs kunnen nu een vergunning krijgen en moeten zich dan aan allerlei regels houden. Hierdoor zou ook de positie van prostituees verbeterd kunnen worden.

Bekendheid Vervolgens vroegen we of ze wel eens gehoord hadden van de wetswijziging. Van de prostituees zegt zestig procent bekend te zijn met de wetswijziging (figuur 6.3).

Figuur 6.3 Bekendheid met wetswijziging (n=354)

De verschillen tussen de sectoren kunnen worden toegeschreven aan de leeftijd van de prostituees, geboorteland en het aantal jaar dat ze in het vak werkzaam zijn.

Van de 18- tot 19-jarigen heeft slechts 5 procent van de wetswijziging gehoord. Bij de 20- tot 29-jarigen is dit cijfer al opgelopen naar 58 procent. Van degenen die minder dan een jaar in de sector werkzaam zijn, heeft 64 procent niet gehoord van de wetswijziging. De Nederlandse prostituees zijn het best op de hoogte: 75 procent heeft van de wetswijziging gehoord, terwijl dit bij de andere nationaliteiten rond de 50 procent ligt. Thaise prostituees zijn het slechtst geïnformeerd over de wet: 83 procent had er niet van gehoord.

De prostituees die bekend zijn met de wetswijziging hebben we vervolgens enkele stellingen voorgelegd over de gevolgen van de wetswijziging. Deze stellingen zijn ook in de vorige evaluatie gebruikt. Uit tabel 6.2 blijkt dat 47 procent van de prostituees geen voorstander is van de wetswijziging. Meer dan de helft meent dat na de wetswijziging de positie van prostituees in het algemeen niet verbeterd is en dat er niet meer respect voor prostituees is gekomen. Bijna driekwart vindt het wellicht daarom begrijpelijk dat ze onder de regelgeving proberen uit te komen.

Tabel 6.2 Stellingen over de wetswijziging – prostituees (n=211)

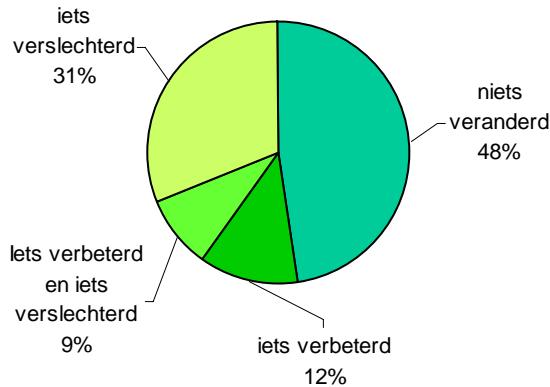
	eens	oneens	weet niet	onbekend
• Ik ben een voorstander van de wetswijziging	37%	47%	14%	3%
• Door de wetswijziging is de positie van prostituees verbeterd	27%	55%	13%	4%
• Door de wetswijziging is de vrouwenhandel toegenomen	28%	35%	34%	3%
• De wetswijziging is onrechtvaardig voor buitenlandse prostituees	39%	32%	25%	4%
• Na de wetswijziging is meer respect voor prostituees gekomen	23%	54%	10%	3%
• De wetswijziging maakt de prostitutiesector kapot	47%	34%	16%	4%
• Het is begrijpelijk dat prostituees onder regelgeving proberen uit te komen.	73%	14%	8%	5%
• Sinds de wetswijziging is er minder criminaliteit in de sector	22%	48%	26%	4%

* Geen significante verschillen tussen sectoren.

Persoonlijke verbetering

Van degenen die bekend zijn met de wetswijziging in 2000, kon een derde niet zeggen of er naar aanleiding daarvan iets voor hen persoonlijk verbeterd is, voornamelijk omdat ze nog niet lang genoeg werkzaam zijn in de sector. Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, blijkt dat de helft meent dat er in hun persoonlijke situatie niets veranderd is (figuur 6.4).

Figuur 6.4 Verbetering voor persoonlijke situatie na wetswijziging (n=137)

Voor- en nadelen wetswijziging – prostituees

De prostituees die bekend zijn met de wetswijziging hebben we gevraagd wat volgens hen de voor- en nadelen zijn.

Nadelen

De prostituees noemen vooral nadelen van de wetswijziging die betrekking hebben op hun persoonlijke situatie: bijvoorbeeld de plicht om belasting te betalen, administratieve rompslomp en het risico van verlies van anonimiteit. Daarnaast worden ook veel nadelen genoemd van het werken als zelfstandig ondernemer of freelancer: geen loondoorbetaling bij ziekte, geen hypotheek kunnen afsluiten wegens flexibel inkomen, geen pensioen opbouwen. Dit zijn zaken die een zelfstandig ondernemer in een andere sector ook als nadeel zou kunnen ervaren. Toch verbinden prostituees deze punten alleen met de eigen sector. Het duidt erop dat prostituees nog weinig kennis hebben van arbeidsrechtelijke zaken en de consequenties van het zelfstandig ondernemerschap.

Een minderheid noemt ook nadelen die betrekking hebben op de branche in het algemeen. Een deel ziet de groei van het illegale circuit als een nadeel voortvloeiend uit de wet. De lage prijzen in dit circuit worden gezien als een vorm van oneerlijke concurrentie. Enkele prostituees menen bovendien dat de wetgeving vooral met zich meebrengt dat goedwillende bedrijven (met een vergunning) worden gecontroleerd in plaats van dat handhaving gericht is op de bestrijding van de illegale prostitutie.

Voordelen

De meest genoemde voordelen van de wetswijziging worden hieronder beschreven:

- **Zelfstandigheid:** prostituees kunnen nu zelfstandig hun prijs bepalen, werktijden indelen en bepalen welke diensten ze al dan niet verlenen.
- **Imago en normalisering:** het beroep krijgt nu meer erkenning en waardering. Het wordt steeds meer mogelijk om geld te lenen of 'wit te sparen'.

- Arbeidsomstandigheden: bedrijven en exploitanten moeten zich aan de vergunning houden en worden gecontroleerd. De prostituees vinden dat hierdoor hun veiligheid is toegenomen, de exploitanten weten nu dat ze niet meer 'alles kunnen maken'. Verbeterde werkomstandigheden en hygiëne worden hierbij ook genoemd.
- Handhaving: illegale/niet vergunde bedrijven in de sector worden op deze manier ook bestreden.

Exploitanten en de wetswijziging

Aan de exploitanten is net als aan de prostituees een aantal stellingen voorgelegd over de wetswijziging. Voor de eerste vijf stellingen geldt dat deze ook aan de prostituees zijn voorgelegd (zie tabel 6.2). Exploitanten blijken vaker positief tegenover de wetswijziging te staan (84%) dan de prostituees (37%). Voor de overige vier stellingen die betrekking hebben op de gevolgen van de wetswijziging, blijkt dat er tussen exploitanten en prostituees weinig verschil van mening bestaat. Zo vindt een meerderheid van de exploitanten en van de prostituees dat de wetswijziging de positie van prostituees niet verbeterd heeft en dat er na de wetswijziging niet meer respect is gekomen voor prostituees.

De wetswijziging wordt door exploitanten dus als positief beoordeeld, maar opbrengsten in termen van een verbetering in de sociale positie zien ze (vooralsnog) niet.

Tabel 6.3 Stellingen over de wetswijziging, exploitanten (n=49) en prostituees (n=211)

	Eens exploitanten	Eens prostituees
• Ik ben een voorstander van de wetswijziging	84%	37%
• Door de wetswijziging is de positie van prostituees verbeterd	31%	27%
• Door de wetswijziging is de vrouwenhandel toegenomen	29%	28%
• De wetswijziging is onrechtvaardig voor buitenlandse prostituees	37%	39%
• Na de wetswijziging is meer respect voor prostituees gekomen	18%	23%
• Het is een goede zaak dat de vakbeweging betrokken raakt bij de prostitutiebranche	55%	-
• Er moet een mentaliteitsverandering plaatsvinden bij exploitanten	43%	-
• Het is goed dat de overheid optreedt in de sector, want vanzelf gaat het niet	67%	-
• De overheid heeft de sector wel gelegaliseerd, maar ze willen hem eigenlijk weg hebben en ze zijn aardig bezig hem kapot te maken	74%	-
• de overheid krijgt toch nooit greep op deze branche, dat is ze nog nooit gelukt	53%	-

Meer dan veertig procent van de exploitanten is van mening dat er een mentaliteitsverandering moet plaatsvinden bij hun collega's. Ze bedoelen hierbij zowel collega's met, als collega's zonder vergunning. Ze vinden dat er in andere bedrijven nog steeds misstanden voorkomen. Zo geeft een exploitant aan te weten dat er een club is waar veel drank en drugs wordt verhandeld. Een andere exploitant heeft het idee heeft dat er veel exploitanten zijn die prostituees 'uitmelken'. Er lijkt weinig onderling vertrouwen. Sommigen wijzen erop dat het een voorwaarde is dat exploitanten zich meer moeten verenigen om een mentaliteitsverandering tot stand te brengen.

De meeste exploitanten (67%) zijn van mening dat het goed is dat de overheid optreedt in hun sector. Tegelijkertijd is driekwart van de exploitanten het eens met de stelling dat de overheid de sector eigenlijk weg wil hebben en ze aardig bezig zijn 'hem kapot te maken'. Hoewel de exploitanten voorstander zijn van legalisering en overheidsingrijpen, is er een aanzienlijke mate van ontevredenheid over de implementatie en handhaving van de wetswijziging. Dit lijkt samen te hangen met het hierboven genoemde gebrek aan opbrengsten van de wetswijziging (in termen van verbeterde sociale positie en meer respect).

Voor- en nadelen van de wetswijziging – exploitanten

Voordelen	<p>Ongeveer de helft van exploitanten ziet geen enkel voordeel van de wetswijziging.</p> <p>Iets meer dan de helft van de exploitanten ziet wél voordelen van de wetswijzigingen. De belangrijkste zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prostitutie is niet langer illegaal. Exploitanten zien dit vaak als belangrijke opbrengst. "Ondanks alles vind ik het goed dat het legaal is." • Er zijn regelmatige controles van de politie, GGD en brandweer die misstanden binnen de sector voorkomen. • Prostituees betalen belasting, hebben dezelfde rechten: hun baan is op papier genormaliseerd.
Nadelen	<p>De meeste exploitanten vinden dat er nadelen zijn van de wetswijziging. Deze nadelen komen voornamelijk voort uit de huidige regelgeving en de handhaving.</p> <p><i>De illegale sector is gegroeid</i></p> <p>Exploitanten geven regelmatig aan dat zij zich houden aan de regels, door onder meer te betalen voor vergunningen, belasting te betalen en mee te werken aan controles. Terwijl zij legaal proberen te werken, bloeit het illegale deel van de sector, waar de grootste misstanden plaatsvinden, in hun ogen ondergronds op. Dat geeft oneerlijke concurrentie: prostituees gaan illegaal werken en klanten volgen hen. Volgens exploitanten is het aanbod van prostituees daarom afgenomen en komen er minder klanten.</p>

Vrouwen lopen de laatste jaren massaal te tippelen op parkeerplaatsen. (Exploitant club)

Hotel X is als kamerverhuurder de grootste seksexploitant van Nederland geworden.
(Exploitant privéhuis)

Onduidelijkheid over regels Belastingdienst

Er is veel onduidelijkheid over de regelgeving omtrent loondienst. De regels die de Belastingdienst hanteert veroorzaken daarbij het meeste onbegrip en irritatie. Veel exploitanten zijn van mening dat de Belastingdienst steeds nieuwe regels hanteert waarmee ze een loondienstverband probeert aan te tonen.

Een exploitant spreekt van het slachten van een kip met gouden eieren; 'de overheid weet dat er in de sector veel belastinggeld te innen valt, maar doordat zij dit zo drastisch doet, gaat de sector kapot. Vrouwen gaan in illegale bedrijven werken, vergunde bedrijven moeten sluiten.'

Een exploitant vertelt dat de Belastingdienst vindt dat de vrouwen in zijn bedrijf niet als zelfstandige werken. Van de gemeente dient hij zich aan bepaalde openings- en sluitingstijden te houden. Door op sommige tijden dicht te gaan, beperkt hij de vrouwen echter in het uitoefenen van hun vak. (Exploitant privéhuis)

We laten de dames verplicht naar de GGD te gaan, de Belastingdienst ziet dit als bewijs dat prostituees niet zelfstandig zijn. Aan de andere kant wil de gemeente dat wij voldoende maatregelen nemen in het belang van de volksgezondheid. Dit staat in de vergunning. (Exploitant club)

De overheid heeft een nieuwe sport bedacht, maar is de spelregels vergeten.
(Exploitant club)

Naheffing door de Belastingdienst kan grote gevolgen hebben voor de prostitutiebedrijven. Verschillende exploitanten menen dat angst voor naheffing het innovatieve vermogen van de sector aantast. De ondernemers durven geen investeringen meer te doen in de panden of het aanbod, omdat ze niet weten of ze het bedrijf op de langere termijn kunnen exploiteren.

Ongenoegen over gemeentelijk beleid

Exploitanten vinden het onbegrijpelijk dat per gemeente de inhoud van de regels en de kosten van vergunningen sterk uiteenlopen. De vergunning wordt op naam van de exploitant gegeven, na controle van de achtergrond van de persoon, maar dit kan volgens enkele respondenten niet voorkomen dat er met stromannen gewerkt wordt. Ook het beleid van de GGD en de Belastingdienst is volgens de exploitanten nog steeds per gemeente verschillend.

Een ander probleem met het gemeentelijk beleid is dat, volgens de exploitanten, sommige gemeenten het de ondernemers onmogelijk of onnodig moeilijk maken om een bedrijf te starten of te exploiteren.

Er zijn gemeenten die de wet misbruiken: daar kun je niks meer starten. In de APV staat: binnen 500 meter van een speelplaats mag geen prostitutiebedrijf. Hebben ze overal speelplaatsen neergezet! (exploitant escort)

In deze gemeente is bepaald dat er altijd een beheerder aanwezig moet zijn in het pand. De beheerder zit vervolgens in de keuken, waar hij geen overzicht heeft, terwijl hij eerst alles kon zien vanaf de stoep voor het pand waar hij altijd stond.
(raamexploitant)

Andere genoemde nadelen zijn vooral de hoge kosten die een vergunning met zich meebrengt, het verslechterde aanbod van vrouwen en het feit dat de sector niet zo spannend meer is na de legalisering, waardoor klanten spanning zoeken op andere plekken als saunaclubs en parenclubs.

6.5 Loondienst?

Na de wetwijziging is de loondienstverhouding binnen de prostitutiesector een relevant thema geworden. In hoofdstuk 4 bleek dat, hoewel prostituees en exploitanten vinden dat prostituees als zelfstandig ondernemer werken, er in de onderlinge verhouding ook elementen voorkomen die duiden op een gezagsrelatie. Voor de exploitanten heeft een (al dan niet fictieve) dienstbetrekking nadelen, omdat zij loonbelasting- en premieplichtig zijn en te maken krijgen met ontslagbescherming.

Hieronder besteden we eerst aandacht aan de vraag welke voor- en nadelen prostituees zien voor zelfstandig ondernemerschap. Vervolgens besteden we aandacht aan de vraag wat exploitanten vinden van loondienst.

Voor- en nadelen zelfstandig ondernemerschap voor prostituees

De voordelen van zelfstandigheid boven een dienstbetrekking zijn de vrijheid om voor verschillende opdrachtgevers te werken, de mogelijkheid om eigen werktijden te bepalen en het eigen werk in te richten en, in sommige gevallen, de (fiscale) status van ondernemer. De belangrijkste nadelen zijn de uitsluiting van sociale verzekeringen en de onzekerheid door wisselende inkomsten.

Volgens de criteria van de Belastingdienst of UWV is er in de prostitutiesector echter zelden sprake van zelfstandigheid, omdat er bijna altijd een gezagsverhouding geconstateerd kan worden tussen exploitant en prostituee. Zodra deze vastgesteld is, kan de verhouding als (fictieve) dienstbetrekking worden bestempeld.

Prostituees voelen meestal niet voor een dienstbetrekking, omdat zij dan moeten opgeven wat het zelfstandig ondernemen voor hen aantrekkelijk maakt: vrijheid, tijdelijkheid en hoge verdiensten.

Deze motieven kunnen ook gelden in andere sectoren. Er is echter een belangrijk verschil met de prostitutiesector.

Anonimiteit

Veel meer dan in andere sectoren hechten prostituees aan het anoniem kunnen uitvoeren van dit werk. Voor een deel gaat het om het verborgen houden van de extra inkomsten voor de uitkerende instanties. Voor een deel is anonimiteit belangrijk, omdat zij dit werk verborgen willen houden voor familie en bekenden uit angst voor onbegrip. Veel prostituees werken om die reden niet in dezelfde stad als waar ze wonen. Ook anonimiteit bij instanties ligt om

die reden gevoelig: prostituees hebben moeite met het opgeven van het privé-adres, wanneer ze zich in een publiek toegankelijk register als dat van de Kamer van Koophandel willen registreren.

Exploitanten over loondienst

Hiervoor is bij de nadelen van de wetwijziging al kort genoemd dat exploitanten vinden dat de Belastingdienst probeert aan te tonen dat de exploitanten een gezagsverhouding hebben met prostituees. Exploitanten vinden dit niet alleen onterecht, maar vinden ook dat een gezagsverhouding en daarmee loondienstverband geen optie is binnen hun sector. Hiervoor geven ze verschillende argumenten:

- De grondwet mag niet overtreden worden: je kunt niemand dwingen tot prostitutie. Wat moet de exploitant als de dame alleen maar klanten weigert?
- Er zullen dan veel ziekmeldingen zijn. Een vrouw is ook in ieder geval één week per maand niet in staat dit werk te doen.
- Personeel is niet te vervangen via arbeidsbureaus.
- De prostituees willen zelf ook geen loondienst: "het is mijn lichaam en ik doe ermee wat ik wil". Ze willen anoniem blijven en willen geen vastigheid (doen het allemaal toch tijdelijk) en zelf in de hand hebben hoeveel ze verdienen.

In eerdere hoofdstukken en in hoofdstuk 8 komt het onderwerp loondienst aan de orde. Het thema doet veel stof opwaaien in de sector, is (juridisch) zeer gecompliceerd en het valt buiten dit onderzoek om er meer aandacht aan te besteden.

6.6 Samenvatting

Jarenlang opereerde de sector in een gedoogd circuit. Er waren geen regels en de exploitanten deden wat ze goed achtten. Dit was niet altijd perse in het nadeel van de prostituee. Nu de sector door regelgeving genormaliseerd is, blijkt dat de buitenwereld de sector nog helemaal niet zo ziet. De exploitanten en prostituees krijgen te maken met vooroordelen en onbegrip, bij sociale diensten, banken of politie.

De exploitanten en prostituees voeren beide bezwaren aan tegen normalisatie in termen van de introductie van loondienstbetrekkingen:

- (exploitanten en prostituees) de sector kán niet genormaliseerd worden vanwege de aard van de werkzaamheden (lichamelijke integriteit).
- (prostituees) de belangrijkste voordelen voor prostituees om dit werk te doen (de anonimiteit, snel geld verdienen) vervallen, zodra er bij de Belastingdienst moet worden ingeschreven en belasting moet worden betaald.

De prostitutiesector heeft te maken gehad met verschillende ontwikkelingen, waaronder een economische recessie en een belangrijke wetswijziging. Dit heeft invloed gehad op het aantal werkzame prostituees (aanbod) en het aantal klanten (aanbod).

Prostituees willen zelfstandig zijn, zelf hun werktijden bepalen, hun anonimiteit behouden en hoge verdiensten/geen belasting betalen. Daarnaast zoekt een deel ook de veiligheid en zekerheid van iemand die 'op de zaak let'. Een gezagsverhouding, in de zin dat iemand het geld aanneemt, beheert en een intekenlijst bijhoudt, is daarbij geen bezwaar.

Exploitanten staan positief tegenover de legalisering. Over de implementatie en handhaving zijn ze minder tevreden. Zowel prostituees als exploitanten hebben de indruk dat de wetswijziging niet tot een verbetering van de sociale positie heeft geleid. Verder heeft men niet de indruk dat het er meer respect voor de branche en prostituees is gekomen.

Veel prostituees en exploitanten hebben het idee dat de sector op dit moment gedwongen wordt over te gaan op loondienst, terwijl ze daar geen behoefte aan hebben. Prostituees zien niet in dat dit in hun belang kan zijn. Loondienst betekent in hun ogen namelijk het opgeven van de voordelen van het vak: zelfstandigheid, flexibiliteit, anonimiteit. Ook al zouden zij in loondienst gaan: ze hebben er geen vertrouwen in dat banken, politie, UWV en de Belastingdienst hun werk als een 'normale baan' zullen beschouwen.

Prostituees voelen zich met name door de overheidsinstellingen niet correct behandeld. De Belastingdienst scoort daarbij het slechtst (30%).

Het is goed dat de sector gecontroleerd wordt op illegaliteit, maar het beeld bestaat dat er meer in de vergunde sector gecontroleerd wordt dan dat de illegale sector wordt aangepakt.

Exploitanten vinden net als prostituees dat zelfstandigheid boven loondienst is te prefereren. Loondienst is volgens exploitanten voor de prostitutiesector niet mogelijk. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat zij denken dat het financieel en organisatorisch niet haalbaar is.

7 ONTWIKKELING SOCIALE POSITIE EN DE TOEKOMST

Na een beschrijving van de huidige situatie in de vorige hoofdstukken, sluiten we af met een blik in de toekomst.

Hoe zien prostituees hun toekomst? Wat zijn hun wensen ten aanzien van hun eigen situatie, wat vinden ze belangrijk in hun werk en hoe zien ze de toekomst van de sector? Deze vragen zullen in dit hoofdstuk beantwoord worden.

7.1 Ontwikkeling sociale positie sinds 2001

In deze paragraaf zullen we eerst bepalen welke ontwikkelingen zich in de sociale positie van prostituees hebben voorgedaan ten opzichte van 2001. Hiervoor vergelijken we kort de resultaten van de evaluatie uit 2002 (Vanwesenbeeck et al., 2002) met de resultaten uit dit onderzoek. We moeten echter voorzichtig zijn met het trekken van conclusies uit deze vergelijking, omdat de steekproeven behoorlijk van elkaar afwijken. De steekproef van 2006 is groter en bevat relatief meer prostituees uit de raam- en de escortsector en minder uit clubs, privéhuizen en massagesalons. Er zijn meer in het buitenland geboren respondenten (60% in 2006, 38% in 2001) en er ligt een sterker accent op de vier grote steden in de Randstad (55% in 2006, 36% in 2001). Ten slotte zijn in de steekproef van 2006 relatief meer jonge prostituees (18-19 jaar) vertegenwoordigd.

Tabel 7.1 toont een overzicht van de verschillende aspecten in arbeidsvoorwaarden van 2002 en 2006.

Tabel 7.1 Aspecten arbeidsvoorwaarden vergeleken

	2002 (n=230)	2006 (n=354)
Gemiddeld aantal uren werkzaam per week	32	32
Gemiddelde score op tevredenheid verdienen (1=zeer tevreden, 5= zeer ontevreden)		
• Raam	2,6	2,8
• Escort	3,2	2,1
• Club	3,0	2,3
• Privéhuis	3,0	2,4
• Massagesalon	3,0	2,1
Aangifte Belastingdienst	64%	37%
Uitbetaling		
• Klant betaalt prostituee*	49%	63%
• Klant betaalt bedrijf, bedrijf betaalt uit	47%	34%
• Anders	4%	2%

* Inclusief 7 procent waarin de klant de prostituee alleen voor haar diensten betaalt en de kamerhuur aan het bedrijf (alleen in 2006).

Gemiddeld werken de prostituees hetzelfde aantal uren per week (32 uur). In 2006 zijn ze gemiddeld meer tevreden met hun inkomen. Dit inkomen wordt beduidend minder door prostituees opgegeven aan de Belastingdienst dan in 2002. In 2006 zegt 37 procent aangifte te hebben gedaan, tegenover 64 procent in 2002.

De uitbetaling vindt vaker direct tussen klant en prostituee plaats: 63 procent in 2006 tegenover 49 procent in 2002. Dit wordt mede verklaard door het hogere aandeel raamprostituees in de sector.

Als we de metingen van autonomie van prostituees vergelijken, blijkt dat de totaalscore op het niveau van de totale respons nauwelijks is veranderd. Hierachter gaan echter verschillen per sector schuil (tabel 7.2).

Tabel 7.2 Autonomie prostituees 2001 - 2006

	raam		escort		club		privehuis	
	2001	2006	2001	2006	2001	2006	2001	2006
<i>Kunt u zonder toestemming van een ander:</i>								
a. Pauze nemen als dat nodig is?	3,9	3,6	3,7	2,1	3,3	2,8	3,4	3,2
b. Een vrije dag of vakantie opnemen wanneer u dat wilt?	3,9	3,7	3,8	3,3	3,8	3,1	3,7	3,4
c. Zelf begin- en eindtijd van uw werk bepalen?	3,9	3,8	3,8	2,4	3,1	2,6	3,2	3,1
d. Klanten weigeren?	4,0	3,8	3,6	3,6	3,7	3,6	3,6	3,7
e. Zelf bepalen wat u wel en niet met klanten doet?	4,0	3,9	3,8	3,6	3,8	3,8	3,8	3,8
f. Zelf bepalen welke kleding u draagt?	4,0	4,0	3,3	3,4	3,7	3,6	3,8	3,8
g. Zelf bepalen welke prijs u een klant berekent?	3,3	3,7	1,5	1,9	2,0	2,2	2,0	2,2

schaal van 1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak en 4 = altijd

De autonomie op het gebied van het bepalen van werktijden, pauzes en vrije dagen is, met name in de escort en in de clubs, afgenomen, maar op andere aspecten (klanten weigeren, bepalen wat zij met klanten doen, kledingkeuze, vaststellen prijzen) gelijk gebleven. In de raamsector is de autonomie over de volle breedte vrijwel gelijk gebleven.

Op uitspraken die verband houden met steun scoren prostituees in 2006 in totaal drie punten lager. Per sector beschouwd zien we dit beeld terug: op de meeste aspecten zijn de resultaten teruggelopen (tabel 7.3). De gegevens zijn lastig te interpreteren, omdat uit toelichtingen op de antwoorden blijkt dat prostituees een vermindering van steun soms positief waarden als een vermindering van bemoeienis.

Tabel 7.3 Steun prostituees 2001 - 2006

	raam		escort		club		privehuis	
	2001	2006	2001	2006	2001	2006	2001	2006
a. Mag u meepraten bij veranderingen in het bedrijf?	1,9	2,3	2,0	1,6	2,5	2,1	2,5	2,4
b. Worden nieuwe prostituees door de baas ingewerkt?	1,9	2,6	3,5	2,5	3,5	2,5	3,6	2,5
c. Wordt er rekening gehouden met uw privésituatie?	2,6	2,0	3,5	2,3	3,4	2,6	3,8	3,1
d. Worden vervelende klanten eruit gezet?	3,2	3,4	3,3	3,5	3,4	3,8	3,6	4,0
e. Voelt u zich door uw baas gesteund in uw werk?	3,5	2,7	3,2	2,6	3,3	3,2	3,5	3,3
f. Regelt uw baas (of iemand anders in het bedrijf) zakelijke dingen voor u?	1,7	1,5	1,9	1,4	2,1	1,4	1,7	1,5

schaal van 1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak en 4 = altijd

De mate waarin prostituees in 2006 gezond leven, is vergelijkbaar met de situatie in 2001. In 2006 gebruiken de respondenten vaker regelmatig kalmeringsmiddelen (tabel 7.4).

Tabel 7.4 Mate van gezonde levensstijl

	2001 (n=230)	2006 (n=354)
Sport regelmatig	48%	41%
Neemt tijd om rustig te eten	85%	73%
Rookt meer dan 20 sigaretten per dag	40%	38%
Drinkt meer dan 25 glazen alcohol per week	12%	9%
Gebruikt regelmatig kalmeringsmiddelen?	8%	17%
Gebruikt regelmatig softdrugs	16%	17%
Gebruikt harddrugs	5%	5%

De respondenten van het onderzoek in 2006 beoordelen hun emotioneel welbevinden op alle gemeten aspecten ongunstiger dan de respondenten van het eerdere onderzoek in 2001 (tabel 7.5).

Tabel 7.5 Mate van emotioneel welbevinden (n=340)

	2001	2006	verschil
Heeft u de afgelopen week last gehad van			
a. Neerslachtigheid/depressie	35%	44%	9%
b. Piekeren	49%	54%	5%
c. Onrustig slapen	46%	52%	6%
d. Lusteloosheid	37%	44%	7%
Voelde u zich de afgelopen week			
e. Gespannen	42%	56%	14%
f. Snel geïrriteerd	36%	50%	14%
Heeft u de afgelopen week het gevoel gehad dat u			
g. Tot niets meer kunt komen	24%	32%	8%
h. Geen belangstelling kunt opbrengen voor mensen/dingen	23%	31%	8%
i. Het niet meer aankunt	24%	29%	5%
j. Er niet meer tegenop kunt	19%	29%	10%
k. Nergens meer zin in hebt	29%	41%	12%
Had u de afgelopen week			
l. Moeite met helder denken	25%	33%	8%
m. Moeite om in slaap te komen	42%	52%	10%
n. Bent u de afgelopen week snel emotioneel?	39%	42%	3%
o. Schieten u de afgelopen tijd wel eens beelden in gedachten over (een) aangrijpende gebeurtenis(sen) die u heeft meegemaakt?	37%	40%	3%
p. Moet u de afgelopen week wel eens uw best doen om gedachten of herinnering aan (een) ingrijpende gebeurtenis(sen) van u af te zetten?	33%	37%	4%

De score op de distress-schaal is in 2006 ook hoger dan in 2001 (tabel 7.6).

Tabel 7.6 Gemiddelde score op distressschaal 4DKL

	raam	escort	club	privé-huis	massage-salon	totaal 2006	totaal 2001
Gemiddelde	10,7	5,96	8,83	10,71	4,88	9,24	7,4
Standaarddeviatie	7,9	6,6	8,8	8,9	6,2	8,4	
N	96	53	77	97	17	340	

In 2001 had 8 procent van de respondenten een score van meer dan 20, hetgeen, in combinatie met andere klachten, een aanwijzing kan zijn voor een ernstige verstoring tussen draaglast en draagkracht. In 2006 had 18 procent een score van meer dan 20.

In 2006 vinden meer vrouwen dat hun persoonlijke positie ten opzichte van vóór de wetswijziging is verslechterd (tabel 7.7).

Tabel 7.7 Persoonlijke positieverbetering

	2001 (n=230)	2006 (n=137)*
iets verbeterd	12%	12%
Niets veranderd	68%	47%
iets verslechterd	17%	31%
iets verbeterd en iets verslechterd	4%	9%

* De optie 'weet niet' is niet meegeteld.

7.2 Wensen ten aanzien van de toekomst

Als de prostituees het helemaal voor het zeggen hadden, zou een derde van hen als zelfstandige prostituee werken in een eigen bedrijf (tabel 7.8). Een vijfde verkiest het werken als zelfstandige, die kamers huurt. Dertien procent wil terug naar de situatie waarin er geen sprake was van vergunningen of belasting. Bijna 9 procent kiest voor loondienst.

In 2006 hebben we de respondenten een extra antwoordmogelijkheid gegeven bij de vraag hoe de prostituee het liefst zou willen werken: als zelfstandige in eigen bedrijf. Dit heeft de vergelijkbaarheid met 2001 beïnvloed, want maar liefst een derde geeft deze optie aan als meest gewenst.

In 2001 scoorde vooral de optie 'Als zelfstandige die kamers huurt, en zelf premies en belastingen betaalt' hoog (37%).

Tabel 7.8 Hoe het liefst werken?

	raam	escort	club	privé- huis	massage- salon	totaal 2006- (n=354)	totaal 2001 (n=230)
Als zelfstandige in een eigen bedrijf	48%	38%	32%	22%	6%	33%	-
Als zelfstandige die kamers huurt, en zelf premies en belastingen betaalt	23%	2%	28%	14%	53%	20%	37%
In een zwart circuit, zonder vergunningen, belasting of regels	12%	20%	10%	14%	6%	13%	14%
Weet het niet	3%	26%	13%	12%	12%	12%	17%
In loondienst	6%	7%	1%	18%	6%	9%	10%
Met een percentage per klant	2%	4%	8%	14%	12%	7%	12%
Zelfstandig zonder belasting	5%	2%	1%	5%	6%	4%	11%
Stoppen/andere baan	0%	0%	6%	2%	0%	2%	2%

Belangrijkste aspect

Respondenten kregen kaarten met zes aspecten over werk en het verzoek deze op volgorde van belangrijkheid te leggen, waarbij 1 staat voor het belangrijkste en 6 voor het minst belangrijk.

De volgende tabel (7.9) geeft de gemiddelde score en de modus¹ per aspect weer. De aspecten zijn gerangschikt naar de modus.

Opvallend is dat anonimiteit (naam niet bekend bij Belastingdienst) voor de meeste respondenten duidelijk bovenaan staat: 53 procent van de prostituees heeft dit aspect op de eerste plaats gezet.

Op de tweede en derde plaats scoren de aspecten die de gewenste vrijheid van prostituees benadrukken (geen administratieve rompslomp en weinig belasting betalen). De drie aspecten die geassocieerd kunnen worden met loondienst (doorbetaling bij ziekte, vakantiedagen, vaste verdiensten) worden als minder belangrijk gescoord.

¹ Modus = De meest voorkomende score.

Tabel 7.9 Het belangrijkste aspect in het werk per sector, gemiddelde score van 6-puntsschaal en modus

	raam	escort	club	privé huis	massage-salon	totaal	modus*
Anonimiteit	2,7	2,3	2,1	2,1	1,5	2,3	1
Geen administratieve rompslomp	3,8	3,0	3,5	3,5	3,1	3,5	2
Weinig belasting betalen	2,8	2,6	3,1	3,0	2,6	2,9	3
Doorbetaling bij ziekte	3,5	3,7	3,3	3,8	4,0	3,6	4
Vakantiedagen	4,4	4,6	4,4	4,6	4,3	4,5	5
Vaste verdiensten/loon	3,6	5,0	4,2	3,8	4,6	4,0	6

(1= belangrijkste, 6= minst belangrijk)

* De modus hoeft niet samen te vallen met het gemiddelde. De modus en het gemiddelde vallen alleen samen wanneer er sprake is van een zogenaamde 'normale verdeling'.

De scores variëren niet naar nationaliteit. De leeftijdsgroepen laten op een paar aspecten nog wel variaties zien. Doorbetaling bij ziekte is, zoals te verwachten, belangrijker voor de wat oudere prostituees. Een vast inkomen/loon is voor de groep 40-49 aanmerkelijk belangrijker dan voor de jongere of oudere groep.

Over vijf jaar We vroegen de vrouwen hoe zij dachten dat hun toekomst er over vijf jaar uit zal zien. Soms was het moeilijk te onderscheiden of hun antwoord betrekking had op een wens of op een reële inschatting. Op de vraag 'hoe denkt u dat uw toekomst er over vijf jaar uitziet' (n=327) antwoordde 57 procent van de prostituees dat zij dan niet meer in de prostitutie zullen werken. Dit is op zich niet verwonderlijk, omdat we al eerder zagen dat in deze sector de verblijfsduur kort en de doorstroom groot is. Meer dan een derde van de vrouwen wil/zal over vijf jaar ander werk verrichten. Populaire sectoren zijn de zorg en de horeca. Twaalf procent wil over vijf jaar gestopt zijn, maar weet nog niet wat ze dan wel willen en acht procent wil of zal dan stoppen en een gezin stichten, huisvrouw worden of onderhouden worden. De ene prostituee hoopt over vijf jaar kinderen te hebben en om die reden gestopt te zijn met dit werk. Voor de andere prostituee zijn de extra financiële mogelijkheden voor de kinderen juist de reden om dit werk te blijven doen. Een tiende van de prostituees zal of wil over vijf jaar (ook) weer terug naar het geboorteland, om daar ander werk te zoeken of bij het gezin te zijn. Bijna een kwart van de vrouwen denkt of wenst over vijf jaar nog steeds in het vak te zitten. Daarbij wordt wel vaak de toevoeging gemaakt "tenzij ik ga trouwen of kinderen krijg".

Tabel 7.10 Toekomst over vijf jaar (n=327)

	n	%
Gestopt, ander werk/eigen bedrijf	119	36%
Gestopt, weet niet wat wel	40	12%
Gestopt, huisvrouw, gezin stichten, onderhouden worden	27	8%
Gestopt, uitkering	3	1%
Terug naar geboorteland	33	10%
Zelfde als nu of vergelijkbaar	75	23%
Overig (opleiding, huis gekocht, in buitenland wonen)	54	17%

* Meer antwoorden mogelijk.

Exploitanten en de toekomst

In hoofdstuk 6 is gemeld dat exploitanten, ondanks dat ze veel nadelen zien van de wetwijziging, wel positief zijn over het feit dat hun bedrijf nu legaal is. Dit zien we terug als we exploitanten vragen hoe zij in de nabije toekomst willen werken. De meeste exploitanten vertellen dat ze graag als vergund bedrijf willen blijven werken.

Het liefst blijf ik werken zoals ik nu doe met een vergunning, maar dan wel met meer soepelheid vanuit de overheid. (Exploitant privéhuis)

Ik wil vergund blijven. Ik ben dit werk gaan doen omdat het legaal is, ik wil geen illegale dingen doen. (Exploitant club)

In hoofdstuk 6 bleek dat exploitanten het niet mogelijk achten dat prostituees in loondienst werken. Op de vraag wat de exploitanten zouden doen als ze verplicht werden de prostituees in loondienst te nemen, zijn vrijwel alle exploitanten dan ook duidelijk in hun antwoord: ze zullen dan stoppen met het exploiteren van een prostitutiebedrijf.

We gaan dan stoppen. Het is onethisch om als werkgever dames hun lichaam te laten verkopen. Dan word je pooier, dat willen we niet. Dit is iets wat ze te allen tijde zelfstandig moeten beslissen, wij zijn met het verhuren van kamers gelegenheidsgevers. (Exploitant club)

Dan zou ik stoppen. Ik zou het heel erg vinden. Ik werk vanaf 1990 dertien uur per dag van maandag tot zaterdag. Maar ik zie op tegen de verzekeringen, de hoge premies... het is gewoon onmogelijk. (Exploitant privéhuis)

7.3 De toekomst van de sector

We nodigden de prostituees uit om suggesties te doen voor het verbeteren van het functioneren van de sector. Een derde van de suggesties van de prostituees had betrekking op regelgeving, belastingen en informatievoorziening (tabel 7.11).

Tabel 7.11 Waar moet nog aan gewerkt worden? (n=266, prostituees)

	N	%
• regelgeving/belasting/informatie arbeidsrechtelijke positie	87	33%
• houding/beeldvorming/imago	47	18%
• sociale voorzieningen	26	10%
• arbeidsomstandigheden	20	8%
• gezondheidszorg (aantal en verplichting controles)	20	8%
• arbeidsvoorwaarden	16	6%
• aanpakken vrouwenhandel/dwang/loverboys	15	6%
• meer controles op illegaliteit (bedrijven en vrouwen i.v.m. oneerlijke concurrentie)	14	5%
• het is goed zo, laten zoals het is	14	5%
• overig	32	12%
• weet niet	34	13%

* Meer antwoorden mogelijk.

Prostituees geven aan dat de regelgeving ten aanzien van hun arbeidsrechtelijke positie onoverzichtelijk is. Ze vragen om betere informatievoorziening (voor startende prostituees) en betere belangenbehartiging. De Belastingdienst zou meer informatie moeten verstrekken op de werkplek, anoniem, door vrouwen/consulentes verstrekt.

Het imago van de sector laat ook nog te wensen over. Exploitanten en prostituees ervaren nog steeds vooroordelen over hun beroep en de sector, ook van instanties. Hierna volgen per verbeterpunt enkele citaten als toelichting.

Regelgeving/belasting/informatie arbeidsrechtelijke positie

Respondente hoopt verder dat er in de toekomst een goede wet komt. Al die regels van de regering van nu zorgen voor veel stress en voor depressies. Veel vrouwen gaan naar huis, die denken "laat maar, ik ga weer terug naar m'n land". (prostituee in club, Amsterdam)

De Belastingdienst moet meer met meisjes over werk gaan praten. Ze denken dat we bakken met geld verdienen, maar ze moeten weten hoe het echt zit. Het is met name belangrijk dat ze met buitenlandse meisjes praten, want Nederlandse meisjes kunnen zichzelf informeren. (raam, Leeuwarden)

Houding/beeldvorming/imago

De neerbuigende houding ten aanzien van ons vak moet worden verbeterd. (privéhuis, Oost-Nederland)

Misschien imagoverbetering. Dit is echt een vak en iedereen doet er denigrerend over. We verdienen meer respect. (escort, West-Nederland)

Het verlagen van drempels. Bijvoorbeeld dat de politie onbevooroordeeld binnenkomt. In de club waar respondent werkt gaat dit goed, is de politie in voor een praatje want ze zijn al bekend. Maar dit zou overal zo moeten zijn, ze moeten niet 'ontzag eisend' binnenkomen. Dit geldt voor alle officiële instanties, ze moeten op een menselijke manier contact maken. (club, Zuid-Nederland)

Een eerlijke behandeling: dat je bij de bank hetzelfde behandeld wordt als iemand die bij een kantoor werkt. Hetzelfde geldt voor het kopen van een huis.

Je wordt schuin aangekeken als je een leven wilt opbouwen. Het is dan wel legaal, maar dubieus.

Het zou wat meer openbaar moeten, zodat mensen en instanties een beetje weten waar ze het over hebben. Vooroordelen moeten weggenomen worden door goede overheidsvoorlichting voor iedereen die het wil weten. De vooroordelen zijn dat het een criminele branche is, dat er veel drugs worden gebruikt, en dat alle vrouwen onder dwang werken. (privéhuis, West-Nederland)

Sociale voorzieningen

Dat ik pensioen op kan bouwen, doorbetaling bij ziekte en dat er meer vertrouwen komt bij banken voor de prostituees. (club, West-Nederland)

Secondaire omstandigheden zoals afkeuringsprocedure, ziektewet et cetera zijn nodig in geval van ziekte of andere redenen wanneer je niet in staat bent om te werken. Er zou dus een AOW moeten worden opgericht als sociaal vangnet. (club, West-Nederland)

Doorbetalen bij ziekte, recht op vrije dagen. De kamer aan kunnen houden tijdens vakanties (vervangingsmogelijkheden) (raam, West-Nederland)

Arbeidsomstandigheden

Rookbeleid in de huizen aanpakken. Ik word helemaal gek als enige niet-roker in die rooklucht de hele dag. Er wordt te veel gerookt. (privéhuis, West-Nederland)

Respondente was bij een saunaclub in Roermond en daar wilden ze het liefst dat er ook werd gepijpt zonder condoom. Je mocht €50 extra vragen voor in de mond klaar komen en €25 extra voor in het gezicht klaarkomen.

Respondente vindt dat dit verboden zou moeten worden. Hier zouden controles voor moeten komen. (club, Zuid-Nederland)

Het is hartstikke vies hier, dus ze mogen wel wat vaker komen controleren. De baas zit alleen als een politieagent op de bank en hij doet verder niets. Hij maakt niet schoon. (privéhuis, Oost-Nederland)

De hygiëne van sommige ramen. Sommige raambazen zijn erg slecht voor de vrouwen, die moeten aangepakt worden; ze zijn niet aardig, ze bekken je af. Ze hebben heel strikte regels waaraan je je moet houden. Je mag dan nergens je mening over geven. Ze repareren niets als het stuk is in je kamer. Sommigen laten je de ruit betalen als iemand van de straat hem ingooit. Ze nemen geen verantwoordelijkheid. De overheid zou erop moeten toezien dat er goed met de dames wordt omgegaan. (raam, Oost-Nederland)

Gezondheidszorg

Moeilijk om te zeggen wat er nog meer moet veranderen. Misschien wel verplichte (soa)testen. Maar dat heeft wel twee kanten, niet alleen de vrouwen, ook de klanten. (privéhuis, Oost-Nederland)

Graag zou ze weer zo'n wekelijks spreekuur als in Arnhem hebben. Een luisterend oor. (raam, Oost-Nederland)

Arbeidsvoorwaarden

Ik zou graag zien dat er een contract was met een vast salaris. (raam, Noord-Nederland)

Ik zou graag willen dat de huur omlaag zou gaan door middel van wettelijke richtlijnen (raam, West-Nederland)

De prijs moet hoger of in ieder geval niet lager. Er moet een minimumprijs komen. (escort, Noord-Nederland)

Dat clubs langer openblijven, zodat ik meer uren kan maken. (club, Zuid-Nederland)

Aanpakken vrouwenhandel/dwang/loverboys

De situaties van sommige meisjes waar je hulpeloos naar staat te kijken. Bijvoorbeeld als ze een pooier hebben waar ze niet vanaf komen. (privéhuis, West-Nederland)

Een einde maken aan het bestaan van 'loverboys'. Respondente vindt het heel erg dat er meisjes gedwongen in deze sector terechtkomen. (privéhuis, Zuid-Nederland)

Meer optreden tegen pooiers en andere gasten die hun vriendin inzetten om te werken (privéhuis, West-Nederland)

Meer controles op illegaliteit

Illegale privéontvangst moet worden aangepakt, in plaats van ons te blijven aanpakken. Wij doen alles netjes, zij niet. (club, Noord-Nederland)

Meer die illegale vrouwen aanpakken, want die gaan onder de prijs zitten en zo. (club, West-Nederland)

Voor clubs mogen ze wel strenger zijn, daar werken veel illegalen. Ook internet moeten ze hard aanpakken. Ik vind dat nu de verkeerden aangepakt worden. (massagesalon, Oost-Nederland)

Illegale parkeerplaatsen. Want: de klanten brengen allemaal enge ziektes mee naar ons uit die hoeken. (privéhuis, Oost-Nederland)

Het is goed zo. Laten zoals het is

Ik heb eigenlijk altijd prettig gewerkt. Het gaat prima zoals het nu is. (club, Oost-Nederland)

Vakantiedagen kan je zelf over beslissen, dus respondente snapt niet hoe dit belangrijk zou kunnen zijn.

Verder vindt ze dat als je doorbetaling bij ziekte wilt of vaste verdiensten je maar een normale baan moet zoeken. (raam, Zuid-Nederland)

Respondente ziet liever niets veranderd, want "als je in de pot begint te roeren, begint het te stinken". (privéhuis, Zuid-Nederland)

Overig

De straat aanpakken. Misschien entree vragen voor de straat om moeilijke klanten te weigeren bijvoorbeeld mensen met straatverbod. Meer actie dan alleen surveilleren. (raam, West-Nederland)

Exploitanten en de toekomst van de sector

Verbeterpunten zien de exploitanten met name op het gebied van het verduidelijken van de regelgeving over de arbeidsrechtelijke positie en de handhaving. Verder zien ze mogelijke verbeterpunten op het gebied van communicatie en acceptatie.

Regels

- Duidelijke landelijke regels over de eisen die gesteld worden aan vergunningen en de eisen die gesteld worden aan zelfstandigheid. Veel exploitanten weten niet welke criteria er precies gelden als het gaat om de arbeidsrelatie tussen exploitant en prostituee.
- Aanpassing van de wijze waarop belasting wordt geheven. Verschillende exploitanten zouden graag de belasting afdragen voor de prostituees. We zagen eerder dat anonimiteit voor prostituees het belangrijkste aspect in hun werk is. Exploitanten vinden dat de anonimiteit van prostituees beter gewaarborgd zou moeten worden bij het doen van een belastingaangifte.
- Loslaten van idee van loondienst. Dat geeft even rust in de sector, om vervolgens verbetering mogelijk te maken.

Handhaving

Er zou meer gehandhaafd moeten worden in het illegale deel van de sector. Exploitanten vinden dat de overheid voornamelijk handhaaft in het legale deel. Ze vinden het onrechtvaardig dat zij zich aan regels moeten houden, terwijl de concurrenten in het illegale circuit hun gang kunnen blijven gaan.

Communicatie

- De overheid zou beter moeten communiceren met de sector. Exploitanten hebben het idee dat de overheid niet genoeg overlegt of informatie inwint bij de ondernemers voordat er belangrijke beslissingen over de sector genomen worden.
- Beter overleg tussen exploitanten, politie en gemeente, maar ook met de Rode Draad.
- Exploitanten vinden ook dat zij zichzelf beter zouden moeten verenigen. Verschillende exploitanten voelen zich niet vertegenwoordigd in de huidige brancheorganisaties (met name ondernemers in de escortbranche). Een obstakel bij het verenigen van deze ondernemers is dat voor een deel van hen geldt dat ze liever niet in contact treden met hun collega's. Ook zij hechten aan anonimiteit. Ze beseffen echter wel dat alleen door vereniging een goed aanspreekpunt voor andere partijen ontstaat en zij alleen op deze manier hun standpunt kunnen overbrengen.

Acceptatie

Er moet nog veel veranderen in de manier waarop de maatschappij de sector benadert. Exploitanten en prostituees merken nog steeds dat er vooroordelen bestaan over hun beroep en over de sector. Dit ervaren zij onder andere in het contact met verschillende instanties. Exploitanten geven bijvoorbeeld aan dat ze door banken en verzekeringsmaatschappijen als klant worden geweigerd, vanwege de sector waarin ze actief zijn.

Sociale Dienst

Van de prostituees heeft 75-100 procent een uitkering!

De Sociale Dienst zou moeten zeggen: wij bekostigen de helft van je uitkering en dan zeuren we niet over een loonstrook. Of dat ze inkomsten aanvullen tot het minimum.

Nu werkt iedereen namelijk met een volledige uitkering. Kost miljoenen!

Er moet een plan komen waarbij vrouwen met een uitkering zonder angst kunnen bijverdienen. (Exploitante privéhuis, Oost-Nederland)

7.4 Samenvatting

Een vergelijking laat zien dat prostituees in 2006 minder tevreden zijn over hun inkomen, ze doen minder vaak aangifte bij de Belastingdienst en ze worden vaker rechtstreeks door de klant betaald. Hun autonomie op het gebied van het bepalen van werktijden, pauzes en vrije dagen is, met name in de escort en in de clubs, afgenomen, maar op andere aspecten (klanten weigeren, bepalen wat zij met klanten doen, kledingkeuze, vaststellen prijzen) gelijkgebleven. In de raamsector is de autonomie over de volle breedte gelijkgebleven. De ervaren steun (door de exploitant) is gelijkgebleven of teruggelopen. Deze gegevens zijn lastig te interpreteren, omdat uit toelichtingen op de antwoorden blijkt dat prostituees een vermindering van steun soms positief waarderen als een vermindering van bemoeienis.

De mate van emotioneel welbevinden is lager dan in 2001, de score op distress hoger. Vrouwen vinden vaker dan in 2001 dat hun persoonlijke situatie sinds de wetwijziging is verslechterd.

Een derde van de prostituees zou het liefste werken als zelfstandige in een eigen bedrijf. Daarbij zijn anonimiteit, geen administratieve rompslomp en weinig belasting betalen de belangrijkste aspecten. Wanneer het ze gevraagd wordt, willen ze uiteraard graag doorbetaling bij ziekte, een pensioen opbouwen of vakantiedagen. Registratie bij de Belastingdienst hebben weinigen daar echter voor over. Ze hebben het gevoel dat ze niets terugkrijgen in ruil voor het betalen van belasting.

Over vijf jaar ziet de meerderheid van de vrouwen zichzelf niet meer werken in de prostitutiesector. Bijna een kwart van de prostituees zal of wil over vijf jaar nog wel in het vak zitten.

Als het gaat om de sector zelf, hebben de prostituees nog veel suggesties voor verbetering. Vooral de informatievoorziening over regelgeving met betrekking tot hun arbeidsrechtelijke positie kan worden verbeterd. Ook imagoverbetering van de sector bij instanties en in de maatschappij in het algemeen, staat hoog op de lijst van gewenste verbeteringen.

Exploitanten willen in de toekomst in de vergunde sector blijven werken. Als zij verplicht zouden worden om prostituees in loondienst te nemen, geven ze aan te zullen stoppen met het bedrijf. Voor de toekomst willen ze het liefst dat er duidelijke en uniforme regels worden geformuleerd voor de eisen die gesteld worden aan vergunningen en de eisen die gesteld worden aan de arbeidsrechtelijke positie van prostituees. Verder zien ze graag dat er, naast de controles in het vergunde deel van de sector, meer controles in het illegale deel van de sector plaatsvinden.

8 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

In dit afsluitende hoofdstuk worden de uitkomsten van het onderzoek samengevat en wordt een conclusie getrokken over de sociale positie van prostituees. Na een beschrijving van de onderzoeksopzet in paragraaf 8.1 worden in de paragrafen 8.2 t/m 8.6 de uitkomsten geordend aan de hand van de onderzoeksvragen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele knelpunten, geformuleerd door onze respondenten.

8.1 Wetswijziging en evaluatie

Legalisering	<p>De opheffing van het bordeelverbod in 2000 had tot doel de vrijwillige prostitutie te reguleren, onvrijwillige prostitutie tegen te gaan en misstanden te bestrijden. De sociale positie van prostituees is hierbij een kernthema. Het reguleren van de prostitutiesector door het invoeren van een vergunningenplicht voor bedrijven heeft de legale exploitatie van prostitutie mogelijk gemaakt, met de rechten en plichten die daaraan verbonden zijn. Prostituees kunnen hun beroep in legale bedrijven uitoefenen. Sociale wetten reguleren het arbeidsproces en beïnvloeden hun sociale positie. Dit staat in contrast met de situatie vóór 2000, toen de exploitatie van prostitutie niet legaal was en er geen sprake kon zijn van legaal werknemerschap van prostituees. Het is de vraag wat de legalisering in vergunde bedrijven heeft betekend voor de sociale positie van prostituees. Is hun positie genormaliseerd, in die zin dat zij, binnen grenzen van redelijke gezagsverhoudingen of evenwichtige contractuele relaties, vrijwillig hun werk kunnen doen? Of is er sprake van scheve machtsverhoudingen, waarin vrouwen gedwongen zijn om onder slechte en ongezonde condities te werken? Gezien de invulling van de wetswijziging is het vraagstuk van de sociale positie van prostituees nauw verbonden met hun positie in het arbeidsproces. Deze kan, breed gedefinieerd, als 'kwaliteit van de arbeid' worden benoemd. Hieronder vallen aspecten als de inhoud van het werk, de arbeidsomstandigheden, de arbeidsvoorwaarden en de arbeidsverhoudingen. Een normalisering van de positie in het arbeidsproces zal kunnen uitstralen naar het maatschappelijk functioneren, de maatschappelijke positie en het algemeen welbevinden.</p>
Sociale positie	
Vraagstelling	<p>In het onderzoek is de sociale positie van prostituees in de vergunde sector anno 2006 in kaart gebracht. Het onderzoek gaat niet over illegale prostitutie in niet-vergunde bedrijven. Dit thema staat centraal in een ander deelonderzoek (Biesma et al., 2006).</p> <p>De probleemstelling van het onderzoek is als volgt geformuleerd:</p> <ul style="list-style-type: none">• Wat is de stand van zaken omtrent de sociale positie van prostituees in de vergunde sector in Nederland?• Wat zijn de resultaten van de opheffing van het algemeen bordeelverbod?

De probleemstelling is in de volgende onderzoeksvragen uitgewerkt:

- Wat is de positie van prostituees in de verschillende prostitutiesectoren met betrekking tot arbeidsverhoudingen, rechten en plichten, inkomen en sociale zekerheid, uitstap- en overstapmogelijkheden en welzijn en gezondheid?
- Welk belang hechten prostituees aan de verschillende aspecten van hun arbeidspositie? Wat zijn daarvan de achtergronden?
- Wat is de visie van exploitanten op de gebruikelijke arbeidsverhoudingen in de sector? Wat zijn daarvan de achtergronden?
- Welke ontwikkelingen hebben zich in de sociale positie van prostituees ten opzichte van 2001 voorgedaan?
- In hoeverre kunnen die ontwikkelingen plausibel met de wetswijziging in verband worden gebracht?

Interviews

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van face-to-face-interviews met 354 prostituees en 49 exploitanten. In verband met het ontbreken van een duidelijk steekproefkader is er geen sprake van een aselechte steekproef. Bij de keuze van respondenten is gestreefd naar spreiding over verschillende sectoren binnen de prostitutie (raam, clubs, privé-huizen, escort en massagesalons), over landsdelen, naar stedelijkheid en naar geboorteland. Hiermee is beoogd een zo goed mogelijke afspiegeling van een landelijk beeld in de vergunde sector te verkrijgen.

De exploitanten zijn getraceerd via overzichten van vergunninghouders waarover gemeenten in het kader van het prostitutiebeleid beschikken. Er zijn overzichten van twintig gemeenten gebruikt. Raamprostituees zijn op hun werkplek benaderd. Voor de benadering van prostituees in overige sectoren werd steeds medewerking van exploitanten gevraagd om toegang tot hun bedrijf te krijgen. Van de tijdens het bezoek aanwezige prostituees werden er maximaal vier per bedrijf geïnterviewd. De interviews zijn uitgevoerd in de periode februari-juli 2006.

Algemeen beeld

Uit de interviews komt een genuanceerd beeld naar voren. Het zou veel te ver gaan om de prostitutie een 'normale' economische activiteit te noemen; daarvoor wijkt de kernactiviteit te veel af van andere sectoren. Er lijkt echter geen sprake van een structureel slechte kwaliteit van de arbeid veroorzaakt door scheve machtsverhoudingen. Hoe adequaat dit beeld is, hangt af van de representativiteit van de respondenten in het onderzoek. Kritische waarnemers zullen, op grond van praktijksignalen over misstanden, kunnen aanvoeren dat prostituees die het meest in het verdomhoekje zitten geen correcte antwoorden hebben durven geven of zelfs helemaal niet aan het woord zijn gekomen, doordat zij door exploitanten zijn beïnvloed of afgeschermd. Dit zal zonder twijfel zijn voorgekomen, maar in het onderzoek overheerst het beeld van beperkte mogelijkheden van exploitanten om antwoorden te beïnvloeden en prostituees te selecteren, en een klaarblijkelijke vrijheid van prostituees om vragen te beantwoorden in afwijking van opvattingen van exploitanten.

8.2 De sociale positie van prostituees

De sociale positie van de prostituees in de vergunde sector anno 2006 laat zich als volgt karakteriseren.

Start	Ruim 60 procent van de prostituees begint op jonge leeftijd, vóór haar 25 ^{ste} , in de prostitutie. Een derde is 18 of 19 jaar als ze voor het eerst als prostituee werken. Vijf procent is op dat moment zelfs jonger dan 18. Relatief veel prostituees in de escort meldden een vroege start. De meeste prostituees beginnen niet zozeer uit geldnood of de behoefte om een extraatje te verdienen, maar zien dit vak als een manier om meer geld te verdienen dan ze in andere sectoren zouden kunnen. Bijna de helft wordt geïntroduceerd door een vriendin of kennis. Van onze respondenten is 8 procent gedwongen in de prostitutie terechtgekomen, via vrouwenhandel, vriend of 'loverboy'. Een deel van hen is daarna vrijwillig doorgegaan of later, na te zijn gestopt, opnieuw gestart.
Doorstroom	Ten tijde van het interview waren de meeste prostituees (64%) korter dan vier jaar in het vak werkzaam. Zij zijn dus na de wetswijziging actief geworden. Ongeveer twee derde is wel eens van bedrijf gewisseld. De meesten (circa 60%) werkten in slechts één of twee bedrijven; een deel was veel mobieler, waardoor het gemiddelde op drie werkplekken komt. Mobiliteit kan als indicatie voor vrouwenhandel en het schuiven met prostituees worden beschouwd, maar de respondenten noemden als belangrijkste reden voor mobiliteit dat er elders meer te verdienen viel. De prostitutie is een sector met een zwakke bedrijfsbinding: volgens exploitanten is er binnen hun bedrijven sprake van een snelle doorstroom van prostituees. Gemiddelde verblijfsduren zijn lastig te geven. Bijna de helft (44%) van de prostituees is wel eens met het werk gestopt (redenen: geen zin meer, genoeg geld, relatie). Zij zijn ook weer begonnen, met als belangrijkste reden: de inkomsten. Mobiliteit, uitstroom en opnieuw instromen wijzen erop dat de meeste vrouwen niet aan de exploitant gebonden zijn en zelf keuzes kunnen maken over hun beroep en hun werkplek. Op grond van de interviews (met actieve prostituees) is onbekend hoe veel vrouwen na een beperkt aantal jaren definitief stoppen. Een klein deel van de vrouwen, vooral in de massagesalons en de clubs, heeft ook een baan buiten de prostitutie.
Gezondheid	De prostituees leven ongezonder dan de gemiddelde Nederlandse vrouw, met name door hun rook- en drinkgedrag. Het emotioneel welbevinden, gemeten met de 4DKL-schaal voor distress, steekt niet ongunstig af tegen dat van andere vrouwen. Prostituees in privéhuizen en raamprostituees vertonen wel een iets hogere mate van distress, die kan wijzen op stress, bijvoorbeeld door overbelasting, problemen of onplezierige levensgebeurtenissen. In hun contacten met instanties voelen prostituees zich nog steeds niet correct behandeld. Met name overheidsinstellingen, met de Belastingdienst op de eerste plaats, worden in dit verband genoemd.
Inkomsten	Bijna de helft van de prostituees is tevreden met hun inkomen, een kwart is ontevreden, vooral omdat zij voorheen (in economische betere tijden) meer

verdienden. Met name de prostituees die weinig uren werken of die hun werk als bijbaan zien, zijn tevreden. De hoogte van het inkomen is in het onderzoek wel bevroegd, maar het is moeilijk vast te stellen hoe betrouwbaar de antwoorden zijn: de inkomsten wisselen sterk, per week, per maand en per jaar. Afgaande op antwoorden van de prostituees over het aantal klanten per dag, het aantal dagen dat zij werken en de gemiddelde inkomsten per klant schatten we de gemiddelde weekomzet per prostituee op bijna 1100 euro, met een ruime spreiding. Raamprostituees zetten gemiddeld het meest om (1460 euro per week), prostituees in privéhuizen (760 euro) en massagesalons (528 euro) het minst. Het gemiddelde netto-inkomen van de prostituees schatten we op 50 tot 65 procent van de omzet. In de raamsector verdienen prostituees gemiddeld het meest, in privéhuizen en massagesalons het minst. Aangevend moet worden dat het merendeel van de prostituees geen belasting betaalt. Zij achten dit niet nodig vanwege het geringe aantal uren dat ze werken, of ze vinden het niet bij deze sector passen. Daarnaast is er volgens veel respondenten een aanzienlijk uitkeringsgebruik en willen prostituees daarom niet dat hun inkomen via de Belastingdienst bij de Sociale Dienst of het UWV bekend wordt.

Zelfstandigheid De overgrote meerderheid (95%) van de prostituees omschrijft zichzelf als zelfstandig werkend. Die zelfstandigheid is echter beperkt. Zestig procent van de prostituees bepaalt de eigen werktijden onafhankelijk van de exploitant. Een kwart werkt met intekenlijsten. Voor 60 procent van de vrouwen geldt dat ook het tarief (deels) door het bedrijf wordt bepaald. De raamprostituees zijn het meest zelfstandig in tariefbepaling. In de escort werkt bijna 40 procent van de prostituees met (vaste) prijzen van het bedrijf. In meer dan de helft (56%) van de bedrijven betaalt de klant de prostituee en is er in de wijze van betaling sprake van zelfstandigheid. Dit gebeurt vooral in de raamprostitutie. In de andere sectoren komt het vaker voor dat de klant aan het bedrijf betaalt. De prostituees worden vervolgens door het bedrijf uitbetaald. In opkomst is de ontvlechting van de financiële relatie tussen exploitant en prostituee: de klant betaalt beide apart (voor kamerhuur en diensten). Naast afspraken over werktijden, tariefbepaling en wijze van uitbetaling bestaan er ook vaak diverse andere afspraken en regels over bijvoorbeeld safe seks, gebruik van drugs, wijze van kleden, schoonmaken en dergelijke. Deze regels zien we terug in huisreglementen.

Afspraken Prostituees dienen zich aan de afspraken te houden. Een deel van exploitanten geeft aan dat als prostituees zich bijvoorbeeld niet aan werktijden houden, ze hierop aangesproken worden en uiteindelijk uit het bedrijf worden geweerd. Uitspraken doen over zelfstandigheid in deze sector is ook lastig, omdat prostituees onderling veel rekening met elkaar houden. Er worden intekenlijsten of roosters gebruikt om te voorkomen dat er te veel vrouwen op een bepaald tijdstip aanwezig zijn. Prijzen worden afgestemd met collega's om oneerlijke concurrentie te voorkomen. Uitbetaling door het bedrijf lijkt voor alle betrokkenen een goede oplossing: de exploitant verrekent de huur en de prostituee hoeft niet met veel geld rond te lopen. Een deel van de prostituees vindt een zekere mate van gezagsverhouding geen bezwaar, of is er niet goed van op de hoogte in hoeverre er een

gezagsverhouding ten opzichte van de exploitant geldt. Zij gaan ervan uit dat er in de prostitutie (nog steeds) andere verhoudingen en regels gelden dan in andere economische sectoren.

8.3 Het belang van aspecten van de arbeidspositie

Anonimiteit	<p>De overgrote meerderheid van de prostituees ziet zichzelf niet als werknemer, maar als zelfstandig werkend. Sterke punten daarbij zijn vrijheid, zelfstandigheid en de mogelijkheid om (relatief) veel geld te verdienen, meer dan in loondienst. Deze sterke punten zijn niet anders dan in andere economische sectoren. Typerend voor de prostitutie is de nadruk op anonimiteit. Die heeft deels te maken met de wens om inkomsten buiten de boeken (van de Belastingdienst en uitkeringsinstanties) te houden, deels ook met de angst bij prostituees dat hun beroep bij familie of bekenden bekend wordt.</p> <p>De nadelen van het werk als (zelfstandig) prostituee hebben vooral te maken met de zelfstandigheid, en zijn dus meer typerend voor het ondernemerschap dan voor de prostitutie:</p> <ul style="list-style-type: none">• geen vaste inkomsten, waardoor het moeilijk is om een hypotheek of een geldlening te krijgen;• geen recht op sociale voorzieningen, pensioen, WAO et cetera, ook als er wel belasting wordt afgedragen. <p>Prostituees hebben de neiging om nadelen eerder met hun beroep dan met hun arbeidsrechtelijke positie te verbinden.</p>
Wens	<p>Loondienst brengt voordelen met zich mee (duidelijkheid voor exploitant en prostituee over rechten en plichten, recht op sociale voorzieningen), maar de nadelen zijn in de ogen van veel prostituees groter (verlies van anonimiteit, zelfstandigheid en inkomen). De prostituees verwachten dat veel vrouwen de sector verlaten als ze in loondienst komen of hun toevlucht in de illegaliteit zoeken. Slechts een krappe 10 procent zou het liefst in loondienst werken. Zelfstandig werken heeft de voorkeur, in eigen bedrijf (33%) of bij een faciliterend bedrijf (20%).</p> <p>Deze opvattingen worden weerspiegeld in de beoordeling van een aantal aspecten van het werk in de prostitutiesector, geordend naar het relatieve belang dat prostituees eraan hechten. Doorbetaling bij ziekte, vakantiedagen en vaste verdiensten worden het minst belangrijk gevonden; anonimiteit, het zo weinig mogelijk betalen van belasting en het vermijden van administratieve rompslomp het belangrijkste. Hierin schuilt tweeslachtigheid: (formele) zelfstandigheid, waarnaar de voorkeur van de meerderheid van de prostituees uitgaat, brengt immers de nodige administratie met zich mee en belasting moet (eigenlijk) altijd worden betaald.</p>

8.4 Exploitanten en arbeidsverhoudingen

Loondienst

Gezags-
verhouding

De visie van de exploitanten op de gebruikelijke arbeidsverhoudingen in de sector staat volledig in het teken van de discussie over werknemerschap en ondernemerschap. De overgrote meerderheid van de geïnterviewde exploitanten acht loondienst voor prostituees onmogelijk. Zij verwijzen veelvuldig naar grondwettelijke bezwaren (de lichamelijke integriteit van de prostituees die een gezagsrelatie op dit punt in de weg zou staan), al bestaat hierover inmiddels jurisprudentie die het argument ontkracht. Minstens zo belangrijk zijn bedrijfseconomische overwegingen: loondienst zal de exploitatie, door de afdracht van loonbelasting en werkgeverspremies, ontslagbescherming en loondoorbetaling bij ziekte, sterk beïnvloeden. Veel prostituees zullen afhaken als zij voor de inkomstenbelasting worden aangeslagen. Gezien de verwachte problemen bij loondienst hechten exploitanten sterk aan de bevestiging van het contractuele of faciliterende karakter van de verhouding met de prostituees zonder gezagsverhouding. De exploitant presenteert zich als kamerverhuurder en leverancier van faciliteiten. Afspraken worden soms wel, maar vaak niet op papier gezet, omdat exploitanten veronderstellen dat schriftelijke vastleggingen tegen hen gebruikt kunnen worden in formele discussies over werknemerschap. De behoefte aan een eenvormige uitstraling naar de markt, een beoogd imago van de onderneming en een bijbehorend gedrag van prostituees vertaalt zich in het gebruik van huisregels en reglementen, adviesprijzen, aanbevelingen over kleding et cetera. In de praktijk zijn deze regels vaak minder vrijblijvend dan gesuggereerd. Vrouwen die zich niet aan de regels houden, worden geweerd. Velen van hen accepteren deze situatie, deels omdat ze naar hun idee past bij het werk in de sector, deels omdat ze ook een zekere mate van bescherming biedt. De exploitant bemiddelt bijvoorbeeld bij ruzies met klanten en zorgt voor begeleiding in sociaal onveilige situaties.

8.5 Ontwikkelingen sinds 2001

Vergelijking

De opheffing van het bordeelverbod in 2000 is met onderzoek in 2001 geëvalueerd (Daalder, 2002). Eén van de conclusies van het onderzoek was dat het op dat moment nog te vroeg was om goed te kunnen oordelen over de effecten van de wetswijziging. Nu, in 2006, zouden de effecten duidelijker moeten zijn geworden. Dat houdt in dat er, uitgaande van de doelstellingen van de wetswijziging, duidelijker verbeteringen in de sociale positie van prostituees zichtbaar zouden moeten zijn. Op een aantal aspecten kan een vergelijking tussen de situatie in 2001 en de situatie in 2006 worden gemaakt, omdat de vraagstelling in de evaluaties hetzelfde was. De vergelijking wordt wel vertekend door verschillen in de steekproeven. De steekproef van 2006 is groter en bevat relatief meer prostituees uit de raamen de escortsector en minder uit clubs, privéhuizen en massagesalons. Er zijn meer in het buitenland geboren respondenten (60% in 2006, 38% in 2001) en

er ligt een sterker accent op de vier grote steden in de Randstad (55% in 2006, 36% in 2001). Ten slotte zijn in de steekproef van 2006 relatief meer jonge prostituees (18-19 jaar) vertegenwoordigd.

Resultaat Een vergelijking laat zien dat prostituees in 2006 minder tevreden zijn over hun inkomen, ze doen minder vaak aangifte bij de Belastingdienst en ze worden vaker rechtstreeks door de klant betaald. Hun autonomie op het gebied van het bepalen van werktijden, pauzes en vrije dagen is, met name in de escort en in de clubs, afgenomen, maar op andere aspecten (klanten weigeren, bepalen wat zij met klanten doen, kledingkeuze, vaststellen prijzen) gelijkgebleven. In de raamsector is de autonomie over de volle breedte gelijkgebleven. De ervaren steun (door de exploitant) is gelijkgebleven of teruggelopen. Deze gegevens zijn lastig te interpreteren, omdat uit toelichtingen op de antwoorden blijkt dat prostituees een vermindering van steun soms positief waarderen als een vermindering van bemoeienis. Per saldo lijken er geen grote veranderingen in de sociale positie te zijn opgetreden. Het is dus niet zo dat er in 2006, zes jaar na de wetswijziging van 2000 en vijf jaar na de eerste evaluatie van de effecten op de sociale positie in 2001, een doorgaande positieve ontwikkeling kan worden gemeten.

8.6 Sociale positie en wetswijziging

Prostituees en exploitanten zijn niet positief gestemd over de effecten van de wetswijziging.

Prostituees Van de 60 procent van de prostituees die bekend zeggen te zijn met de wetswijziging, is bijna de helft er geen voorstander van. Minder dan 40 procent vindt de wetswijziging wel een goede zaak. De helft of meer van de respondenten vindt niet dat de positie van prostituees is verbeterd, evenmin dat er meer respect voor prostituees is gekomen en ook niet dat de criminaliteit in de sector is verminderd. Driekwart vindt dat het begrijpelijk is dat prostituees onder de regelgeving proberen uit te komen en bijna de helft is het eens met de stelling dat de wetswijziging de prostitutiesector kapot maakt. Als de belangrijkste nadelen zien onze respondenten de plicht om belasting te betalen, de administratieve rompslomp en het risico van verlies van anonimiteit. Het gaat hierbij dus eerder om de formalisering, die met de legalisering gepaard gaat, dan om de legalisering zelf. Daarnaast worden nadelen in verband met zelfstandig werken genoemd: geen loondoorbetaling bij ziekte, geen hypotheek in verband met wisselend inkomen, geen pensioenopbouw. Deze nadelen hebben op zich weinig met de wetswijziging te maken: voor 2000 was het niet anders.

Als voordelen worden de zelfstandigheid genoemd (prijzen bepalen, werktijden indelen en dienstverlening kiezen), een verbetering van het imago van het beroep en de handhaving van arbeidsomstandighedenbeleid.

Exploitanten De exploitanten beoordelen de wetswijziging in meerderheid (84%) positief. Wat betreft de sociale positie van de prostituees is hun mening echter vergelijkbaar met die van de prostituees: de positie van prostituees is door de

wetswijziging niet verbeterd en er is niet meer respect voor prostituees gekomen.

De exploitanten vinden het goed dat de overheid ingrijpt in de sector, maar zijn het niet eens met de manier waarop. Ze hebben het idee dat de overheid een negatief beeld van de sector heeft, legale bedrijven onder druk zet (vergunningen, leges, discussie over loondienst) en nauwelijks handhaaft in de illegale prostitutie.

8.7 Knelpunten

- Misstanden** De algemene conclusie aan het begin van dit hoofdstuk over regulering in de (vergunde) prostitutiesector na de wetswijziging betekent niet dat er geen misstanden bestaan. Te denken valt aan de invloed van loverboys en pooiers, die, buiten de reguliere bedrijven, vrouwen aan zich binden. Ook zijn er nog steeds vrouwen die zeggen dat ze op minderjarige leeftijd in de prostitutie zijn begonnen of er gedwongen in zijn beland, al is onduidelijk of dat in vergunde bedrijven is gebeurd. Handhaving in de sector blijft nodig en is zeker te beschouwen als één van de grote winstpunten van de regulering. Met name de escort is echter een moeilijk grijpbare sector, omdat die niet duidelijk territoriaal is georganiseerd en daardoor buiten het gemeentelijk handhavingdomein valt.
- Door verschillende respondenten, zowel prostituees als exploitanten, wordt gewezen op de mogelijkheden van een vlucht naar het illegale circuit. Door het adverteren en communiceren via websites en mobiele telefoonnummers is het gemakkelijker geworden om buiten reguliere bedrijven om te werken. Dit betekent zeker niet dat vrouwen er altijd zelfstandig zijn en zelf kunnen bepalen wat zij met hun lichaam doen. Het gebrek aan handhaving in de illegale sector is velen een doorn in het oog.
- Toekomst** Prostituees geven aan dat zij behoefte hebben aan heldere informatie over hun arbeidsrechtelijke positie (vooral voor nieuwe toetreders) en betere belangenbehartiging. De hardnekkige vooroordelen over hun beroep en de daaruit voortvloeiende bejegening blijven knellen.
- Exploitanten willen vooral meer duidelijkheid en eenduidigheid over gemeentelijke vergunningen, over de handhaving en over de arbeidsrechtelijke positie van prostituees.

LITERATUUR

- Arbeidsinspectie (2000) *Arboregels in de prostitutiebranche: informatie voor exploitanten, werkgevers, werknemers, belangenorganisaties, arbodiensten en gemeenten*. Amsterdam: Arbeidsinspectie.
- Biesma, S., R. van der Stoep, H. Naayer en B. Bieleman (2006) *Verboden bordelen, Evaluatie opheffing bordeelverbod: niet-legale prostitutie*. Groningen: IntraVal.
- Daalder, A.L. (2002) *Het bordeelverbod opgeheven: prostitutie in 2000-2001*. Den Haag: Ministerie van Justitie (WODC).
- Flight, S., P. Hulshof, P. van Soomeren en P. Soorsma (2006) *Evaluatie opheffing bordeelverbod; gemeentelijk beleid*. Amsterdam: DSP-groep.
- Handhaven op Niveau (2004) *Eindrapportage Landelijke Escortpilot*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Jonge, M.M. de (2006) *Rood licht voor prostitutie in loondienst?* Utrecht: Wetenschapswinkel Rechten.
- Lier, L. van, P. Naber, M. Verheij en E. Zandhuis (2002) *Handhaving prostitutiebranche door gemeentelijke diensten*. Den Haag: Eysink Smeets & Etman.
- Ministerie van Justitie (2004a) *Nationaal Actieplan Mensenhandel; Aanvullende maatregelen van het kabinet in het kader van de aanpak van mensenhandel in Nederland*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Ministerie van Justitie (2004b) *Plan van aanpak ordening & bescherming prostitutiesector; Aanvullende maatregelen voor het bereiken van de doelstellingen bij de opheffing van het algemeen bordeelverbod*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Ministerie van Justitie, Ministerie van BZK en VNG (1999) *Handboek lokaal prostitutiebeleid*. Den Haag: VNG-Uitgeverij.
- Mok, A.L. (1990) *In het zweet uws aanschijns...; Inleiding in de arbeidssociologie*. Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese.
- Naber, P. en L. van Lier (2002) *Handhaving prostitutiebranche door politiekorpsen, Belastingdienst, Arbeidsinspectie en UWV/GAK*. Den Haag: Eysink Smeets & Etman.

Vanwesenbeeck, I., M. Höing en P. Vennix (2002) *De sociale positie van prostituees in de gereguleerde bedrijven, een jaar na wetswijziging*. Den Haag/Utrecht: WODC-Ministerie van Justitie/Ritgers NISSO groep.

Terluin, B. (1998) De Vierdimensionale Klachtenlijst (4DKL) in de huisartspraktijk. *De Psycholoog*, 33, 18-24.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

STEEKPROEFTREKKING

Sneeuwbal- methode	Aanvankelijk hebben we gekozen voor een steekproeftrekking die geen steekproefkader vereist en die vooral in kwalitatief onderzoek wordt toegepast, te weten de sneeuwbalmethode. Deze methode houdt in dat respondenten worden gevonden via respondenten met wie een interview is gehouden. Om te voorkomen dat er vertekening optreedt doordat te veel respondenten uit één sociaal netwerk worden gerekruteerd, worden ketens van respondenten zo kort mogelijk gehouden, in dit geval met maximaal vier schakels. Dit impliceert dat er circa negentig respondenten moesten worden gevonden die als start van een sneeuwbal keten zouden kunnen fungeren. Voor het vinden van deze beginpunten vroegen we medewerking aan functionarissen van
Gemeenten	hulpverleningsinstellingen en politiekorpsen in een selectie van gemeenten. Deze gemeenten werden niet willekeurig gekozen, maar geselecteerd op grond van verwachtingen over de aanwezigheid van voldoende legale (vergunde) prostitutiebedrijven. De verwachtingen waren gebaseerd op gegevens uit de Korpsmonitor 2004 (project Prostitutie), rapportages van de GGD'en en eerder onderzoek in de prostitutiesector. ¹ We kozen voor de G4, acht middelgrote gemeenten (100.000+) en vijf regio's (die via instellingen in een centrumgemeente benaderd zouden worden).
Werving	We zijn in deze gemeenten begonnen met het werven van respondenten via medewerkers van GGD-en. Zij attendeerden potentiële respondenten op het onderzoek, het belang ervan en op een respondentvergoeding van € 50. De wervingsmethode bleek weinig effectief: na enkele weken was pas een tiental respondenten gevonden en in totaal konden op deze manier zestien respondenten worden geselecteerd. Geen van hen werd als vervolgschakel in een keten gevonden. Op grond van informatie van vertegenwoordigers van de hulpverleningsinstellingen concludeerden we dat de belangrijkste reden voor het geringe resultaat de behoefte aan anonimiteit van de prostituees was. Zij wilden hun telefoonnummer niet achterlaten en evenmin collega's op het onderzoek attenderen.
Lijsten	Het gebrek aan succes noopte tot een wijziging van de steekproeftrekking. In de geselecteerde gemeenten hebben we overzichten van vergunde prostitutiebedrijven opgevraagd. We hebben vervolgens bedrijven gebeld of zonder afspraak bezocht en gevraagd om medewerking. Raamprostituees werden altijd zonder vooraankondiging en zonder tussenkomst van een exploitant bezocht. In de overige sectoren waren het vaak de exploitanten die de interviewers te woord stond. In de meerderheid van de gevallen was het nodig de toestemming van de exploitant te vragen om het bedrijf te bezoeken en de vrouwen om medewerking te vragen. Door de aard van het bedrijf

¹ Vanwesenbeeck et al. (2002).

vereiste het vinden van respondenten in de escortbranche altijd de tussenkomst van de exploitant. We beschouwen deze methode van selectie via ondernemingen als een *second best* oplossing, omdat de mogelijkheid bestaat dat de exploitant invloed uitoefent op de selectie en medewerking van respondenten binnen de onderneming. Bovendien kan de exploitant medewerking weigeren, waardoor potentiële respondenten helemaal buiten beeld blijven.

Per onderneming werden maximaal vier prostituees geïnterviewd. Dit gebeurde uitsluitend in clubs en privéhuizen. In de andere sectoren werden doorgaans niet meer dan twee prostituees per onderneming geïnterviewd. In verband met het gestelde maximum aan het aantal respondenten per onderneming, de vooraf bepaalde verdeling van prostituees naar sector (raam, club, privéhuis, escort) en gemeentecategorie, het beschikbare aantal vergunde ondernemingen per gemeente en de non-respons moest het aantal gemeenten uitgebreid worden van zeventien naar twintig.

BIJLAGE 2

Vragenlijst Prostituees¹

Inleiding

In 2000 is de wet voor de prostitutie veranderd. Bedrijven in deze sector kunnen nu een vergunning krijgen en moeten zich dan aan allerlei regels houden. Hierdoor zou onder andere de positie van prostituees verbeterd kunnen worden.

Met dit onderzoek wil de overheid kijken of er dingen verbeterd zijn. Wat vinden prostituees van hun werk en hoe zouden ze graag werken.

Daarover willen we u een aantal vragen stellen. We garanderen dat uw naam bij niemand anders bekend wordt. We zullen ook in het rapport geen namen noemen.

Initialen interviewer								
Datum interview (Dd/mm/jj)	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>							
Plaats van arbeid (3 letters)								
Sector	☐ Raam ☐ Escort ☐ Club	☐ Privéhuis ☐ Anders						
Bedrijfsnaam								
Volgnummer								
Telefoonnummer respondent								
Geslacht	☐ Man	☐ Vrouw						
Plaats van interview								
Taal (van interview)								

¹ Wanneer prostituee (v) genoemd wordt, geldt ook prostitué (m).

I Achtergrond respondent

1. Hoeveel jaar bent u als prostituee werkzaam? (Aantal jaren ervaring)

1	Minder dan 1 jaar
2	1-4
3	5-9
4	10-14
5	15 jaar of meer

2. Op welke leeftijd bent u gestart als prostituee?

1	Jonger dan 18
2	18-19
3	20-24
4	25-29
5	30-39
6	40 jaar of ouder

3. Op hoeveel verschillende werkplekken in de prostitutiesector heeft u tot nu toe gewerkt?

.....	Verschillende werkplekken
-------	---------------------------

4. [Indien meer dan 1] Kunt u zeggen waarom u soms van werkplek wisselt?
 [INT: positieve of negatieve redenen? Leuk om op verschillende plekken te werken, loyaal aan bedrijf, verdiende te weinig, ruzie etc.]

.....

.....

.....

.....

.....

5. Werkt u op dit moment op meer plekken en/of heeft u hiernaast een andere baan?

[INT: meerdere antwoorden mogelijk]

☐	Nee
☐	Ja, nog 1 andere
☐	Ja, meer dan 1 andere plekken
☐	Ja, heb een andere baan buiten de prostitutie

Als u meer werkplekken heeft in de prostitutiesector, wilt u dan kiezen voor de plek waar u op dit moment het langst werkt. Daarover gaan de volgende vragen.

6. Hoe lang werkt u hier, op deze werkplek?

...../..... maanden/jaar

II Arbeidspositie
A. Arbeidsrelatie

7. Heeft het bedrijf waar u werkt een vergunning?

1	Ja
2	Nog niet, wordt aangevraagd
3	Nee
4	Weet niet

8. Bent u hier werknemer in loondienst (als in een bedrijf met een baas) of werkt u als zelfstandige?

1	In loondienst
2	Zelfstandig

9. Hoe wordt in dit bedrijf de werktijden van de prostituees geregeld?

1	Bepalen zelf werktijden
2	Intekenlijst - totale flexibiliteit
3	Rooster - vaste tijden
4	Contract - verplichte aanwezigheid
5	Anders, namelijk.....

10. Werkt dat een beetje? Gaat dat goed?

[INT: bijvoorbeeld wat als bedrijf niet 'vol' zit, pauzes]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Zijn er mondelinge afspraken of zijn er (ook) zaken schriftelijk vastgelegd?

[INT: over diverse zaken als huur, prijs, arbeidsvoorwaarden etc.]

1	Schriftelijke afspraken
2	Mondelinge afspraken

12. Waar zijn dan afspraken over gemaakt?

[INT: bijvoorbeeld werktijden, kleding, vakantie, prijzen etc.]

.....

.....

.....

.....

.....

13. Ik noem u een aantal uitspraken. Kunt u zeggen of dit nooit voorkomt, soms, vaak of altijd voorkomt?

[INT: leg toonkaart 1 voor]

Kunt u zonder toestemming van een ander:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Weet niet
a. Pauze nemen als dat nodig is?	1	2	3	4	5
b. Een vrije dag of vakantie opnemen wanneer u dat wilt?	1	2	3	4	5
c. Zelf begin- en eindtijd van uw werk bepalen?	1	2	3	4	5
d. Klanten weigeren?	1	2	3	4	5
e. Zelf bepalen wat u wel en niet met klanten doet?	1	2	3	4	5
f. Zelf bepalen welke kleding u draagt?	1	2	3	4	5
g. Zelf bepalen welke prijs u een klant berekent?	1	2	3	4	5
h. Zelf bepalen wanneer u alcohol drinkt ?	1	2	3	4	5

14. Ik noem u nog een aantal uitspraken. Kunt u zeggen of dit nooit voorkomt, soms, vaak of altijd?

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Weet niet
a. Mag u meepraten bij veranderingen in het bedrijf?	1	2	3	4	5
b. Worden nieuwe prostitutees door de baas ingewerkt?	1	2	3	4	5
c. Wordt er rekening gehouden met uw privé situatie?	1	2	3	4	5
d. Worden vervelende klanten eruit gezet?	1	2	3	4	5
e. Voelt u zich door uw baas gesteund in uw werk?	1	2	3	4	5
f. Regelt uw baas (of iemand anders in het bedrijf) zakelijke dingen voor u?	1	2	3	4	5
g. Voelt u zich tijdens uw werk wel eens bedreigd door opmerkingen of gedrag van uw baas?	1	2	3	4	5

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B. Arbeidsvoorwaarden

15. Welk van de volgende omschrijvingen is het best van toepassing voor de manier waarop u hier werkt? *[INT: lees voor]*

		15a. Hoeveel/ kosten
1	Ik ben zelfstandig en krijg een percentage per klant ==>%
2	Ik ben zelfstandig en huur een kamer per uur =====>	€.....
3	Ik ben zelfstandig en huur een kamer per dag(deel) ==>	€.....
4	Ik ben zelfstandig met een eigen bedrijf (eigen werkplek)	
5	Ik ben in loondienst	
6	Weet niet	
7	Anders, namelijk.....	

16. Hoeveel uur werkt u gemiddeld per week?

.....uur

17. Over hoeveel dagen is dat verdeeld?

.....dagen

18. Hoeveel klanten heeft u gemiddeld per dag?

.....klanten

19. Hoeveel verdient u gemiddeld per klant?

€.....

20. Wie bepaalt het tarief?

[INT: lees op]

1	Ik, geheel vrij
2	De vrouwen onderling
3	Voor een deel vrij, met richtprijzen van het bedrijf
4	Anders, namelijk.....

21. Wat betekent dat in de praktijk? Gaat dat goed of levert dat wel eens problemen op?

[INT: hoe zit het met de prijsconcurrentie tussen vrouwen, hoe weten klanten waar ze aan toe zijn of hoever mag je boven de richtprijs komen?]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

22. Kunt u een indicatie geven van uw netto inkomsten per week?

1	Minder dan € 500
2	€ 501 - € 750
3	€ 751 - € 1000
4	€ 1001 - € 1250
5	€ 1251 - € 1500
6	€ 1501 - € 1750
7	€ 1751 - € 2000
8	€ 2001 - € 2500
9	meer dan € 2500
10	Weet ik niet / wil ik niet zeggen

23. Hoe tevreden bent u met uw inkomen?

1	Zeer tevreden
2	Tevreden
3	Niet tevreden, niet ontevreden / weet niet
4	Ontevreden
5	Zeer ontevreden

Toelichting :

.....

.....

.....

24. Hebt u aangifte gedaan bij de belastingdienst?

1	Nee
2	Ja, ik zelf
3	Ja, door iemand anders gedaan, namelijk

24a. Krijgt u bonnen (betalingsbewijzen) van het bedrijf waar u werkt, voor de kamer of faciliteiten die u huurt?

1	Ja
2	Nee
3	Niet van toepassing

24b. Hoe wordt u uitbetaald?

[INT: lees op]

1	Bedrijf betaalt me uit
2	Klant betaalt uit en ik betaal huur of percentage aan bedrijf
3	Anders.....

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

.....

C. Arbeidsmarkt

25. Bent u wel eens gestopt met dit werk?

1	Ja
2	Nee

=> Indien nee, ga naar vraag 28

26. Hoe is dat gegaan?

[INT: ander werk kunnen vinden? Geld gespaard? Hulp of advies gezocht?]

.....

.....

.....

.....

27. Waarom bent u daarna weer begonnen?

.....

.....

.....

.....

=> ga naar vraag

30

28. Heeft u er wel eens over nagedacht om te stoppen met dit werk?

1	Nee, nooit
2	Ja, soms
3	Ja, regelmatig

29. *[Nooit gestopt]:* Waarom bent u nooit gestopt met dit werk?

[INT: positieve of negatieve reden: bv verdient goed of kan geen ander werk vinden]

.....

.....

.....

.....

III Opheffing bordeelverbod/de wetswijziging

D. Ontwikkelingen

In 2000 is de wet voor de prostitutie veranderd. Seksclubs kunnen nu een vergunning krijgen en moeten zich dan aan allerlei regels houden. Hierdoor zou ook de positie van prostituees verbeterd kunnen worden.

30. Heeft u wel eens gehoord van deze wetswijziging, bent u ermee bekend?
1	Ja
2	Nee
- =>Indien nee, ga naar vraag 35**
31. Is er voor u persoonlijk iets verbeterd na de wetswijziging (sinds 2000)?
1	Niets veranderd
2	Iets verbeterd
3	Iets verbeterd en iets verslechterd
4	Iets verslechterd
5	Niet van toepassing, nog niet zo lang werkzaam in de sector

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

32. Kunt u drie belangrijke **voordelen** noemen van de wetswijziging?
[INT: indien nodig helpen => bijvoorbeeld legale wettelijke status, duidelijke afspraken mogelijk, wit inkomen, meer rechten, meer bescherming en zekerheid]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

33. Kunt u drie belangrijke **nadelen** noemen van de wetswijziging?
[INT: indien nodig helpen => bijvoorbeeld: papierwerk, rompslomp, problemen met belasting of accountants]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

34. Ik noem u een aantal stellingen. Kunt u aangeven of u het daarmee eens bent of niet.

	Eens	On-eens	Weet niet
a. Ik ben een voorstander van de wetswijziging	1	2	3
b. Door de wetswijziging is de positie van prostituees verbeterd	1	2	3
c. Door de wetswijziging is de vrouwenhandel toegenomen	1	2	3
d. De wetswijziging is onrechtvaardig voor buitenlandse prostituees	1	2	3
e. Na de wetswijziging is meer respect voor prostituees gekomen	1	2	3
f. De wetswijziging maakt de prostitutiesector kapot	1	2	3
g. Het is begrijpelijk dat prostituees onder regelgeving proberen uit te komen.	1	2	3
h. Sinds de wetswijziging is er minder criminaliteit in de sector	1	2	3

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

35. Heeft u minder of meer collega's gekregen in het bedrijf waar u werkt of is dat gelijk gebleven het afgelopen jaar?

[INT: collega's zijn andere vrouwen]

1	Verminderd	
2	Toegenomen	
3	Gelijk gebleven	=> ga naar vraag 38
4	Weet niet, geen zicht op/ of werk er nog niet zo lang	=> ga naar vraag 38

36. Is die ontwikkeling al langer aan de gang? Zo ja, sinds wanneer?

1	Nee, ongeveer een jaar
2	Ja, sinds.....
3	Weet niet

37. Wat zou de oorzaak kunnen zijn van deze ontwikkeling?

[INT: doorvragen, denk aan belasting betalen, nieuwe vormen van prostitutie, streng vreemdelingenbeleid etc.]

.....

.....

.....

.....

38. Is het aantal klanten in het bedrijf waar u werkt verminderd, toegenomen of gelijk gebleven het afgelopen jaar?

1	Verminderd	
2	Toegenomen	
3	Gelijk gebleven	=> ga naar vraag 41
4	Weet niet, geen zicht op/ of werk er nog niet zo lang	=> ga naar vraag 41

39. Is die ontwikkeling al langer aan de gang? Zo ja, sinds wanneer?

1	Nee, ongeveer een jaar
2	Ja, sinds.....
3	Weet niet

40. Wat zou de oorzaak kunnen zijn van deze ontwikkeling?

[INT: doorvragen, nieuwe vormen van prostitutie, prijzen, etc.]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

41. Heeft u zelf na 2000 in een bedrijf gewerkt dat geen vergunning had?

[INT: kan ook huidig bedrijf zijn]

1	Ja
2	Nee
3	Weet niet

42. Kent u collega's die na 2000 in een bedrijf zonder vergunning hebben gewerkt of nog werken?

1	Ja
2	Nee
3	Weet niet

43. Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van in bedrijf met een vergunning te werken?

.....

.....

.....

.....

.....

IV Positie nu en toekomst
E. Extern contacten

44. Heeft u het afgelopen jaar als prostituee contact gehad met één van de volgende personen of instanties?
45. En voelde u zich daarbij correct behandeld (+)? Of werd er niet goed met u omgegaan (-)?

	44 contact	45 Behandeling + of -
Zakelijke dienstverleners		
a. Bank		
b. Verzekeringsmaatschappij		
c. Boekhouder		
d. Advocaat		
Artsen		
e. Clubarts		
f. Huisarts		
g. GGD		
Overheidsinstellingen		
h. Politie		
i. Belastingdienst		
j. Sociale dienst, UWV		
k. Kamer van Koophandel		

Als 1 of meer 'minnen', kunt u toelichten waarom u zich niet correct behandeld voelde?
 [INT: beperken tot belangrijkste 3, kan ook een toelichting op een +zijn.]

- 1.Toelichting
-
-
-
-
- 2.Toelichting
-
-
-
-
- 3.Toelichting
-
-
-

F. Wensen tav nabije toekomst

46. Als u het zelf helemaal voor het zeggen had. Hoe zou u het liefst willen werken?

[INT: lees op]

1	In loondienst (premies en belastingen betaald door een baas)
2	Met een percentage per klant
3	Als zelfstandige die kamers huurt, en zelf premies en belastingen betaalt
4	Als zelfstandige in een eigen bedrijf
6	In een zwart circuit, zonder vergunningen, belasting of regels
7	Ik weet het niet
8	Anders, namelijk.....

47. Waarom? Wat zijn daarvan de voor- en nadelen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

48. Ik noem u een aantal dingen die met uw werk te maken kunnen hebben. Kunt u een volgorde aangeven van hoe belangrijk u dit vindt?

[INT: leg toonkaarten voor]

	Geen administratieve rompslomp
	Doorbetaling bij ziekte
	Weinig belasting betalen
	Vakantiedagen
	Anonimiteit, dat uw naam niet bekend is bij de Belastingdienst
	Vaste verdiensten, loon

49. Ik noem u een paar zaken die kunnen worden veranderd om de positie van prostituees te verbeteren. Kunt u zeggen in hoeverre u deze belangrijk vindt?

	Heel Belangrijk	Minder belangrijk	Weet niet
a. Goede houding en beeldvorming publiek en instellingen. (betere behandeling, imagoverbetering etc)	1	2	3
b. Landelijk één beleid en dezelfde regels	1	2	3
c. Goede sociale voorzieningen (pensioen, WIA, vakantiegeld etc)	1	2	3
d. Goede arbeidsomstandigheden (hygiëne, veiligheid)	1	2	3

	Heel Belangrijk	Minder belangrijk	Weet niet
e. Goede gezondheidszorg (verplichte soa-controle)	1	2	3
f. Goede steun en begeleiding van hulpverlening	1	2	3
g. Behoud van anonimiteit bij instanties, geen registratie	1	2	3
h. Behoud van anonimiteit bij bekenden	1	2	3

Toelichting

.....

.....

.....

50. Zijn er nog meer dingen waar volgens u nog aan gewerkt zou kunnen worden (door de bedrijven, overheid of anderen). Dus wat zou u graag zien dat veranderd wordt?

[INT: het gaat om aspecten als bijvoorbeeld arbeidsvoorwaarden, -omstandigheden en gezondheid]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

51. Hoe denkt u dat uw toekomst er over 5 jaar uitziet? Wat doet u dan voor werk?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V Achtergrond respondent (persoonlijk)

Tot slot heb ik nog een paar vragen over uzelf en uw persoonlijke situatie.

52. Eerst een paar vragen over uw gezondheid.

- a. Doet u in uw vrije tijd regelmatig aan sport?
- b. Neemt u meestal de tijd om rustig te eten?
- c. Rookt u meer dan 20 sigaretten per dag?
- d. Drinkt u meer dan 25 glazen alcohol per week?
- e. Gebruikt u regelmatig kalmeringsmiddelen?
- f. Gebruikt u regelmatig softdrugs?
- g. Gebruikt u harddrugs?

Ja	Nee
1	2
1	2
1	2
1	2
1	2
1	2
1	2

[INT: leg toonkaart 2 voor]

53. Heeft u de afgelopen week last gehad van

- h. Neerslachtigheid/depressie
- i. Piekeren (blijven nadenken)
- j. Onrustig slapen
- k. Lusteloosheid

nee	soms	regelmatig	vaak	heel vaak
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

54. Voelde u zich de afgelopen week

- l. Gespannen
- m. Snel geïrriteerd

nee	soms	regelmatig	vaak	heel vaak
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

55. Heeft u de afgelopen week het gevoel gehad dat u

- n. Tot niets meer kunt komen
- o. Geen belangstelling kunt opbrengen voor mensen/dingen
- p. Het niet meer aankunt
- q. Nergens meer zin in hebt

nee	soms	regelmatig	vaak	heel vaak
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

56. Had u de afgelopen week

- r. Moeite met helder denken
- s. Moeite om in slaap te komen

nee	soms	regelmatig	vaak	heel vaak
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

- t. Bent u de afgelopen week snel emotioneel?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- u. Schieten u de afgelopen tijd wel eens beelden in gedachten over (een) aangrijpende gebeurtenis(sen) die u heeft meegemaakt?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- v. Moet u de afgelopen week wel eens uw best doen om gedachten of herinnering aan (een) ingrijpende gebeurtenis(sen) van u af te zetten?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Tot slot nog enkele achtergrondvragen.

57. Wat is uw leeftijd

1	Jonger dan 18 jaar
2	18-19
3	20-29
4	30-39
5	40-49
6	50 of ouder

58. Waar bent u geboren?

1	Nederland	=> ga naar vraag 60
2	Suriname	
3	Antillen	
4	Marokko	
5	Thailand	
6	West-Europa, namelijk.....	
7	Oost-Europa, namelijk.....	
8	Latijns-Amerika, namelijk.....	
9	Overig, namelijk.....	

59. Sinds wanneer woont u in Nederland? Sinds.....

60. Tot welke leeftijd heeft u op school gezeten?jaar

61. Mag ik tot slot nog vragen hoe u begonnen bent met het werken in deze sector?
*[INT: doorvragen, via via, of zelf bedrijf gezocht, ook als het kan het 'waarom',
 via tussenpersonen]*

.....

.....

.....

.....

.....

Dit waren al mijn vragen. Bedankt voor uw medewerking.

Bij Nederlandse respondent:

- *Introduceer **extra vragenlijst***
- *Noteer respondentnummer op voorkant*
- *Licht eerste vraag toe.*

Extra vragenlijst afgegeven

Kent u nog een collega die ook aan dit onderzoek zou willen meedoen? Zij krijgt ook een vergoeding van € 50,-?

Naam:
.....

Telnr.....

Hierbij verklaart (naam interviewer)

Op (datum).....

Te (plaats).....
€ 50,- als vergoeding te hebben overhandigd aan de respondent.

.....
(Interviewer)

.....
(respondent)

Algemene opmerkingen gesprek

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BIJLAGE 3

Vragenlijst exploitanten¹

Inleiding

In 2000 is de wet voor de prostitutie veranderd. Door invoering van het vergunningenstelsel en de 'normalisering' van de sector zou de sociale positie van prostituees verbeterd kunnen worden.

Met dit onderzoek wil de overheid kijken of er dingen verbeterd zijn. We spreken daarvoor zowel met prostituees als met exploitanten.

- Arbeidspositie (Arbeidsrelatie, Arbeidsomstandigheden, Arbeidsvoorwaarden)
- Opheffing bordeelverbod, De wetswijziging
- Uw positie nu en toekomst
- Achtergrondvragen

We garanderen dat uw naam bij niemand anders bekend wordt. We zullen ook in het rapport geen namen noemen.

Naam interviewer								
Datum interview	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>							
Plaats van arbeid								
Sector	☐ Raam ☐ Escort ☐ Club	☐ Privéhuis ☐ Anders						
Volgnummer								
Telefoonnummer respondent								
Geslacht	☐ Man	☐ vrouw						
Plaats van interview								

¹ Kan ook de bedrijfsleider zijn.

I Achtergrond respondent (werk)

1. Wat is uw functie?

1	Exploitant van 1 (dit) bedrijf in deze sector
2	Exploitant van meerdere bedrijven in deze sector
3	Bedrijfsleider/beheerder
4	Anders, namelijk.....

2. Hoeveel jaar bent u in deze functie werkzaam? (Aantal jaren ervaring)

1	Minder dan 1 jaar
2	1-4
3	5-9
4	10-14
5	15 jaar of meer

3. Heeft u in het verleden een andere functie vervuld in deze branche?

1	Nee
2	Ja, in het verleden als prostituee
3	Ja, nu ook nog als prostituee
4	Ja, in een andere functie, namelijk.....

4. Heeft u naast dit werk in de prostitutiebranche ook andere werkzaamheden of een andere baan?

1	Nee
2	Ja, namelijk.....

II Arbeidspositie
A. Arbeidsrelatie

5. Heeft het bedrijf een vergunning?

1	Ja, sinds.....
2	Nog niet, is aangevraagd
3	Nog niet, wordt aangevraagd
4	Nee
5	Nee, niet nodig. Gemeente heeft geen vergunningenstelsel

6. Is uw bedrijf aangesloten bij een exploitantenvereniging?

[INT: Excellent Groep, S.O.R. of V.E.R.]

1	Ja
2	Nee

7. Hoeveel prostituees werken er in uw bedrijf? Hoeveel staan er nu op uw lijst?
 [INT: hoeveel vrouwen kunnen zich inschrijven of hoeveel zijn in loondienst]

.....	Prostituees
-------	-------------

8. Zijn de prostituees in loondienst of zelfstandig?

1	In loondienst
2	Zelfstandig

9. Hoe lang (in weken/jaren) werken vrouwen gemiddeld in uw bedrijf?
 [INT: wat is de doorstroom, het verschil tussen vaste kern en snelle wisselaars?]

.....

.....

.....

.....

.....

10. Hoe worden de arbeidstijden van de prostituees geregeld?

1	Geen regeling, ze bepalen zelf hun tijden
2	Intekenlijst of rooster – zelf gekozen vaste tijden
3	Vaste tijden afgesproken tussen bedrijf - prostituee
4	Anders, namelijk.....

11. En hoe gaat dat in zijn werk? Hoe probeert u de zaak gevuld te houden? M.a.w. hoe probeert u de vraag met het aanbod af te stemmen?

[INT: wat als bedrijf niet 'vol' zit, pauzes, Houden prostituees zich aan de afspraken? wat doet een exploitant om een beetje orde in te krijgen: boetesysteem, na x keer ontslagen of iets anders?]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Worden er kledingvoorschriften gehanteerd?

1	Ja
2	Nee

13. Wie bepaalt het tarief? De vrouwen onderling, geheel vrij, richtprijzen?

1	Individueel, geheel vrij
2	De vrouwen onderling
3	Deels vrij met richtprijzen van exploitant
4	Anders, namelijk.....

14. Hoe handhaaft u de beoogde uitstraling van uw bedrijf? Als het gaat om kleding, tarieven, imago etc.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

15. Wat gebeurt er als er een conflict is tussen een klant en een prostituee?
[INT: grijpt het management in als het misgaat? wat doet het management als de klant gelijk heeft? krijgt die zijn geld terug? Hoe wordt dat vervolgens geregeld met de prostituee? als dat te vaak voorkomt, wordt de prostituee dan ontslagen?]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Dan nog een paar uitspraken over het bedrijf.

- a. Er is een bedrijfsboekhouder die prostituees helpt
- b. Er is een clubarts beschikbaar
- c. Er is beleid tegen seksuele intimidatie
- d. Prostituees krijgen betaalbewijzen voor gehuurde faciliteiten
- e. Er is geregeld overleg tussen prostituees en management over beleid en ontwikkelingen van de organisatie.

Ja	Nee	Weet niet/nvt

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

B. Arbeidsomstandigheden

17. Heeft u een contract bij een arbodienst, of bij een andere arbodienstverlener (als een verzekeraar)? (evt. tbv ondersteunend personeel)

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

18. Heeft u een plan voor bedrijfshulpverlening?

[INT: eerste hulp, ontruimingsplan, wat te doen in geval van brand etc.]

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

19. Hoe wordt het schoonmaken van de ruimtes geregeld?

[INT: Wie is verantwoordelijk, hoe vaak wordt schoongemaakt, door wie betaald]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Worden er nog extra controles op hygiëne gedaan (bijvoorbeeld van baden en douches ivm bacteriën en virussen?)

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

21. Zijn de werkplaatsen en hun toegangen voldoende door daglicht of kunstlicht verlicht? (bijvoorbeeld om de klanten te controleren of om gevaarlijke situaties te voorkomen)

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

22. Geldt er in uw organisatie een safe-seksbeleid (zijn de prostituees verplicht condooms te gebruiken)?

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

23. heeft u wel eens de Arbeidsinspectie over de vloer gehad?

1	Ja
2	Nee

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

C. Arbeidsvoorwaarden

24. Welk van de volgende omschrijvingen is het best van toepassing voor de basis waarop prostituees hier werken? *[INT: lees voor en vraag hoeveel indien relevant]*

		24a	Hoeveel
1	Percentageregeling per klant =====>	procent
2	Huur van faciliteiten per uur =====>		€.....
3	Huur van faciliteiten per dag(deel) =====>		€.....
4	Als zelfstandige in eigen bedrijf		
5	In loondienst		
6	Anders, namelijk.....		

25. Hoe wordt uitbetaald?

1	Bedrijf betaalt uit
2	Klant betaalt prostituee, prostituee betaalt bedrijf
3	Anders.....

26. (Bij club/privéhuus) Als u de omzet zou moeten onderverdelen naar inkomstenbron. Hoeveel procent van de inkomsten wordt verkregen uit:

%	Percentage van inkomsten per klant
%	Huur van faciliteiten
%	Drank
%	Entree
%	Anders, namelijk.....

27. Zijn er afspraken op papier vastgelegd, of zijn er mondelinge afspraken?

[INT: bv over kleding, betaling, tarieven etc]

1	Mondelinge afspraken
2	Afspraken op papier
3	Contract, naar model van de VER
4	Contract, zelf op laten stellen
5	Anders, namelijk.....

28. Waar zijn afspraken over gemaakt? [INT: doorvragen, over kleding, betaling, tarieven, hoe ziet dat eruit? Kunnen we het zien?]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

29. (Bij 'loondienst') Hoe zij de secundaire arbeidsvoorwaarden van de prostituees geregeld?

[INT: verzekering ziektekosten, pensioen, doorbetaling bij ziekte]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III Opheffing bordeelverbod/de wetwijziging

In 2000 is het bordeelverbod opgeheven. Er is een vergunningenstelsel ingevoerd, bedrijven dienen zich te houden aan veiligheidseisen en arbowetgeving. Prostituees en exploitanten hebben dezelfde rechten en plichten als werknemers en werkgevers in andere bedrijfstakken.

D. Ontwikkelingen

30. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste voordelen van de wetwijziging?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

31. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste nadelen van de wetwijziging?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

32. Ik noem u een aantal stellingen. Kunt u aangeven of u het hiermee eens of oneens bent?

- a. Ik ben een voorstander van de legalisering
- b. Door de legalisering is de positie van prostituees verbeterd
- c. Door de wetwijziging is de vrouwenhandel toegenomen
- d. De wetwijziging is onrechtvaardig voor buitenlandse prostituees
- e. Na de legalisering is meer respect voor de branche gekomen
- f. Het is een goede zaak dat de vakbeweging betrokken raakt bij de prostitutiebranche
- g. Er moet een mentaliteitsverandering plaatsvinden bij exploitanten

Eens	Oneens	Weet niet

Toelichting :

.....

.....

.....

.....

33. Ik noem u een aantal uitspraken. Kunt u zeggen of u het hiermee eens of oneens bent en waarom?

h. "het is goed dat de overheid optreedt in de sector, want vanzelf gaat het niet"

1	Eens
2	Oneens

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- i. "de overheid heeft de sector wel gelegaliseerd, maar ze willen het eigenlijk weg hebben en ze zijn aardig bezig het kapot te maken"

1	Eens
2	Oneens

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- j. "de overheid krijgt toch nooit greep op deze branche; dat is ze nog nooit gelukt".

1	Eens
2	Oneens

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Een belangrijk twistpunt in deze branche is de vraag of er sprake is van dienstbetrekking/loondienst of zelfstandigheid. De discussie gaat dan over de vraag of zelfstandigheid of dienstbetrekking goed kunnen worden gedefinieerd (en vervolgens in de praktijk daarnaar kan worden gehandeld).

34. Herkent u dit voor de branche?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

35. Wat zijn de veranderingen in uw bedrijf geweest als gevolg van de opheffing van het bordeelverbod? Zijn de arbeidsvoorwaarden een issue in uw bedrijf? Samenstelling groep vrouwen/ type prostituee veranderd qua achtergrond? Betalen ze belasting?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

36. Heeft u gekeken naar mogelijkheden om arbeidsverhoudingen van de prostituees anders te regelen (contact VER, praten met prostituees etc)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

37. Is het aantal prostituees in uw bedrijf verminderd, toegenomen of gelijk gebleven het afgelopen jaar?

1	Verminderd	
2	Toegenomen	
3	Gelijk gebleven	=> ga naar vraag 40
4	Weet niet, geen zicht op/ of werk er nog niet zo lang	=> ga naar vraag 40

38. Is die ontwikkeling al langer aan de gang? Zo ja, sinds wanneer?

1	Nee, ongeveer een jaar
2	Ja, sinds.....

39. Wat zou de oorzaak kunnen zijn van deze ontwikkeling?
 [INT: doorvragen, denk aan belasting betalen, nieuwe vormen van prostitutie, streng vreemdelingenbeleid etc.]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

40. Is het aantal klanten in uw bedrijf verminderd, toegenomen of gelijk gebleven het afgelopen jaar?

1	Verminderd	
2	Toegenomen	
3	Gelijk gebleven	=> ga naar vraag 43
4	Weet niet, geen zicht op/ of werk er nog niet zo lang	=> ga naar vraag 43

41. Is die ontwikkeling al langer aan de gang? Zo ja, sinds wanneer?

1	Nee, ongeveer een jaar
2	Ja, sinds.....

42. Wat zou de oorzaak kunnen zijn van deze ontwikkeling?
 [INT: doorvragen, nieuwe vormen van prostitutie, prijzen, etc.]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

IV Positie nu en toekomst

E. Wensen tav nabije toekomst

43. Hoe zou u in de nabije toekomst het liefst willen werken?

1	In een zwart circuit/onvergonde sector
2	Met een vergunning, met een percentageregeling en (deels) zwart
3	Met een vergunning, prostituees in loondienst
4	Met een vergunning, als facilitair bedrijf
5	Anders

44. Waarom? Wat zijn daarvan de voor- en nadelen?

.....
.....
.....
.....
.....

45. Wat zou u doen als u verplicht werd de dames in loondienst te nemen of als u loonbelasting en sociale premies moet gaan betalen?

[INT: stoppen of doorgaan?]

.....
.....
.....
.....
.....
.....

46. Vindt u dat er iets moet worden verbeterd aan het functioneren van de sector?

Zo ja, Kunt u drie aspecten noemen waar volgens u nog aan gewerkt zou kunnen worden (door exploitanten, overheid of anderen). Zo nee, waarom niet?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

V Achtergrond respondent (persoonlijk)

Tot slot heb ik nog een paar vragen over uzelf en uw persoonlijke situatie.

47. Wat is uw leeftijd

1	18-19
2	20-29
3	30-39
4	40-49
5	50 jaar of ouder

48. Waar bent u geboren?

1	Nederland
2	Suriname
3	Antillen
4	Marokko
5	Thailand
6	West-Europa
7	Oost-Europa
8	Latijns-Amerika
9	Overig

=> ga naar vraag 50

49. Sinds wanneer woont u in Nederland? Sinds.....

50. Wat is uw hoogst genoten opleiding?

1	Basisonderwijs (lagere school)
2	Mavo/vbo (lbo)
3	Havo/vwo/mbo (mulo)
4	HBO/Wo (universitair)
5	Anders
6	Geen

Dit waren al mijn vragen. Bedankt voor uw medewerking.